

ΓΕΩΛΟΓΙΑ - ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

3ος τόμος

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Άρης Ασλανίδης, *Φυσικός,*
Εκπαιδευτικός Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
Γιώργος Ζαφειρακίδης, *Φυσιογνώστης,*
Εκπαιδευτικός Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
Δημήτρης Καλαϊτζίδης, *Γεωλόγος,*
Εκπαιδευτικός Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Παρασκευάς Γιαλούρης, *Σχολικός Σύμβουλος*
Ιωάννης-Ευάγγελος Μπουρμπουχάκης, *Βιολόγος,*
Εκπαιδευτικός Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
Αντώνης Ροβολής,
Επίκουρος Καθηγητής Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ - ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Στέλιος Πολυχρονάκης, *Εικονογράφος*

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Μαρία Κλειδωνάρη, *Φιλολόγος,*
Εκπαιδευτικός Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

Ηλίας Γ. Κούτσικος,
Πάρεδρος ε.θ. του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

ΜεΤαιχΜΙΟ

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

Ομάδα Εργασίας

Αποφ. 16158/6-11-06 και 75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**ΑΡΗΣ ΑΣΛΑΝΙΔΗΣ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΖΑΦΕΙΡΑΚΙΔΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΑΛΑΪΤΖΙΔΗΣ**

**ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ**

ΓΕΩΛΟΓΙΑ - ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

3ος τόμος

**Γ΄ Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία
Πράξεων 2.2.1.α: «Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

**Δημήτριος Γ. Βλάχος, Ομότιμος Καθ. του Α.Π.Θ,
Πρόεδρος του Παιδαγωγ. Ινστιτ.**

**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων βιβλίων και
παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με
βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»**

Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου

Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Γεώργιος Κ. Παληός

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Αναπληρωτές Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου

Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγ. Ινστιτ.

Γεώργιος Χαρ. Πολύζος

Πάρεδρος ε.θ. του Παιδαγ. Ινστιτούτου

**Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό
Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.**

ΜΑΘΗΜΑ 28 Η διοικητική διαίρεση της Ελλάδας

Σ' αυτό το μάθημα θα μάθω

- Πώς ορίζεται η διοικητική περιφέρεια.
- Ποια είναι τα κριτήρια για τη διοικητική διαίρεση της χώρας μας.
- Με ποιον τρόπο ιεραρχούνται οι διοικητικές βαθμίδες του κράτους.

Λέξεις - κλειδιά

- Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.)
- νομαρχία • διοικητική περιφέρεια
- γεωγραφικό διαμέρισμα • δήμος • κοινότητα

Συνεργάζομαι στην τάξη

1. Συζητήστε όλοι μαζί στην τάξη για ποιους λόγους διαιρείται ένα κράτος σε διοικητικές ενότητες (περιφέρειες, νομούς, δήμους, κοινότητες). Ποιους στόχους, κατά τη γνώμη σας, εξυπηρετεί η διοικητική διαίρεση μιας χώρας και με ποια κριτήρια γίνεται αυτή η διαίρεση;

.....

.....

2. Εργαστείτε ανά ομάδες. Κάθε ομάδα να επιλέξει και να υλοποιήσει μία από τις εργασίες που ακολουθούν.

1η εργασία: Αφού μελετήσετε τους χάρτες 28.1 και 28.2, σημειώστε στη συνέχεια:

α. Τις 13 διοικητικές περιφέρειες της χώρας μας (π.χ. Βόρειο Αιγαίο). (στην επόμενη σελίδα)

β. Τα 9 γεωγραφικά διαμερίσματα της χώρας μας (π.χ. Νησιά Αιγαίου).

28.1 Γεωγραφικά διαμερίσματα της Ελλάδας

1. ΗΠΕΙΡΟΣ
2. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ
3. ΘΡΑΚΗ
4. ΘΕΣΣΑΛΙΑ
5. ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ
6. ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ
7. ΝΗΣΙΑ ΑΙΓΑΙΟΥ
8. ΚΡΗΤΗ

28.2 Διοικητικές περιφέρειες της Ελλάδας

1. ΗΠΕΙΡΟΣ
2. ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ
3. ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ
4. ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗ
5. ΘΕΣΣΑΛΙΑ
6. ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ
7. ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ
8. ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ
9. ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ
10. ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ
11. ΑΤΤΙΚΗ

2η εργασία:

α. Παρατηρήστε τους χάρτες 28.1 και 28.2. Εντοπίστε και στη συνέχεια σημειώστε τα γεωγραφικά διαμερίσματα που αποτελούν ταυτόχρονα και διοικητικές περιφέρειες με τους ίδιους ακριβώς νομούς (π.χ. Κρήτη).

.....

.....

β. Παρατηρήστε τον γεωμορφολογικό χάρτη της χώρας μας και τον χάρτη 28.2. Το γεωγραφικό διαμέρισμα της Μακεδονίας διαιρείται σε τρεις διοικητικές περιφέρειες. Μπορείτε να δώσετε μια εξήγηση γι' αυτό; Το ανάγλυφο της περιοχής και η λέξη «διοικητικές» θα σας βοηθήσουν στον συλλογισμό σας.

.....

.....

3η εργασία: Με τη βοήθεια του πίνακα 28.3, όπου παρατίθενται πληροφοριακά στοιχεία για τις διοικητικές περιφέρειες της χώρας μας, εντοπίστε και στη συνέχεια σημειώστε τις τρεις πρώτες διοικητικές περιφέρειες σε έκταση, σε πληθυσμό και σε πυκνότητα πληθυσμού, ξεκινώντας από τη μεγαλύτερη και καταλήγοντας στη μικρότερη.

Έκταση	Πληθυσμός	Πληθυσμιακή πυκνότητα

4η εργασία:

α. Με τη βοήθεια του πίνακα 28.4, όπου παρατίθενται οικονομικά στοιχεία για τις διοικητικές περιφέρειες της χώρας μας, εντοπίστε και στη συνέχεια σημειώστε τις τρεις πρώτες διοικητικές περιφέρειες σε ποσοστό Α.Ε.Π., ξεκινώντας από αυτήν που έχει το μεγαλύτερο ποσοστό και καταλήγοντας σ' αυτήν που έχει το μικρότερο.

.....
.....

β. Εντοπίστε και στη συνέχεια σημειώστε μία περιφέρεια στην οποία το ποσοστό Α.Ε.Π. αυξήθηκε κατά το χρονικό διάστημα 1986-1996 και μία στην οποία μειώθηκε.

.....

γ. Υπάρχει διοικητική περιφέρεια της χώρας μας με ποσοστό Α.Ε.Π. μεγαλύτερο του μέσου ευρωπαϊκού; Απαντήστε με ένα «ναι» ή ένα «όχι».

δ. Ποια συμπεράσματα μπορούν να εξαχθούν για την οικονομία των ελληνικών διοικητικών περιφερειών και γενικότερα για την οικονομία της χώρας μας;

.....
.....
.....

3. Κάθε ομάδα, με τη σειρά (δηλαδή πρώτη η ομάδα που ανέλαβε την 1η εργασία κ.ο.κ.), να παρουσιάσει συνοπτικά στην τάξη τα αποτελέσματα της εργασίας της.

ΜΕΛΕΤΩ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ

Οι γεωγράφοι διαιρούν τον χώρο σε τμήματα, τα οποία ονομάζουν περιφέρειες διότι αυτή η διαίρεση διευκολύνει το επιστημονικό έργο τους. Στη γεωγραφία ονομάζουμε **περιφέρεια** ένα μικρό ή μεγάλο τμήμα του χώρου που έχει τα παρακάτω χαρακτηριστικά:

- Εμφανίζει σε όλη την έκταση του σχετική ομοιομορφία ως προς το κλίμα, το ανάγλυφο, τις οικονομικές δραστηριότητες των κατοίκων κ.ά. Τα Ιόνια Νησιά, για παράδειγμα, μπορούν να θεωρηθούν περιφέρεια, γιατί βρίσκονται στο ίδιο πέλαγος, έχουν παρόμοιο κλίμα, οι κάτοικοι τους ασχολούνται με παρόμοιες οικονομικές δραστηριότητες (π.χ. τον τουρισμό) κτλ.
- Ξεχωρίζει από τις γειτονικές περιοχές ως προς διάφορα χαρακτηριστικά. Στη δυτική Μακεδονία, για παράδειγμα, αναπτύσσονται διαφορετικές οικονομικές δραστηριότητες (π.χ. κτηνοτροφία, χειμερινός τουρισμός σε χιονοδρομικά κέντρα, οικοτουρισμός, εξόρυξη λιγνίτη και παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας κ.ά.) από ό,τι στο νότιο Αιγαίο (τουρισμός το καλοκαίρι, ναυτιλία κ.ά.).
- Παρουσιάζει εσωτερική συνοχή. Στην Κρήτη, για παράδειγμα, οι κάτοικοι έχουν κοινά πολιτιστικά στοιχεία (γλωσσικούς ιδιωματισμούς, έθιμα, μουσική κ.ά.) και παρόμοιες επαγγελματικές ασχολίες (π.χ. γεωργία, κτηνοτροφία, τουρισμό).

Επειδή όμως οι άνθρωποι αντιμετωπίζουν διαφορετικά προβλήματα, ανάλογα με την περιοχή όπου ζουν, η διαίρεση της χώρας σε περιφέρειες διευκολύνει και τη διοίκηση της. Η δυτική Μακεδονία, για παράδειγμα, είναι πολύ ορεινή, τα καλλιεργήσιμα εδάφη είναι λιγοστά, το ανάγλυφο δυσκολεύει τις συγκοινωνίες, οι πόλεις είναι μικρές σε πληθυσμό,

η βιομηχανία δεν είναι αναπτυγμένη κτλ. Αντίθετα, η κεντρική Μακεδονία είναι πεδινή, έχει πολλές καλλιεργήσιμες εκτάσεις, αρκετές πόλεις με σημαντικό πληθυσμό, καλό οδικό δίκτυο και σημαντική βιομηχανική ανάπτυξη. Επίσης, στις Κυκλάδες ένα πολύ σοβαρό ζήτημα μπορεί να είναι η ρύθμιση της τακτικής ακτοπλοϊκής κάλυψης όλων των νησιών, ενώ στην Αττική η αντιμετώπιση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης. Είναι επομένως σαφές ότι για την αντιμετώπιση των διαφορετικών προβλημάτων απαιτούνται και διαφορετικές αποφάσεις, ενέργειες και πρακτικές.

Διοικητική περιφέρεια	Έδρα	Πληθυσμός το 2001	Ποσοστό % της χώρας
Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης	Κομοτηνή	611.067	5,57
Αττικής	Αθήνα	3.761.810	34,31
Βόρειου Αιγαίου	Μυτιλήνη	206.121	1,88
Δυτικής Ελλάδας	Πάτρα	740.506	6,75
Δυτικής Μακεδονίας	Κοζάνη	301.522	2,75
Ηπείρου	Ιωάννινα	353.820	3,23
Θεσσαλίας	Λάρισα	753.888	6,88
Ιονίων Νήσων	Κέρκυρα	212.984	1,94
Κεντρικής Μακεδονίας	Θεσσαλονίκη	1.874.214	17,09
Κρήτης	Ηράκλειο	601.131	5,48
Νότιου Αιγαίου	Ερμούπολη	302.686	2,76
Πελοποννήσου	Τρίπολη	638.942	5,83
Στερεάς Ελλάδας	Λαμία	605.329	5,52
Σύνολο χώρας		10.964.020	100,00

(συνεχίζεται στην επόμενη σελίδα)→

Διοικητική περιφέρεια	Έκταση (τετρ. χλμ.)	Ποσοστό % χώρας	Πυκνότητα πληθυσμού (κάτ./τετρ. χλμ.)
Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης	14.157	10,9	43
Αττικής	3.808	2,9	988
Βόρειου Αιγαίου	3.836	3,0	54
Δυτικής Ελλάδας	11.350	8,5	65
Δυτικής Μακεδονίας	9.451	7,2	32
Ηπείρου	9.203	7,0	39
Θεσσαλίας	14.037	10,6	54
Ιονίων Νήσων	2.307	1,8	92
Κεντρικής Μακεδονίας	19.147	14,5	98
Κρήτης	8.336	6,3	72
Νότιου Αιγαίου	5.286	3,9	57
Πελοποννήσου	15.490	11,7	54
Στερεάς Ελλάδας	15.549	11,8	39
Σύνολο χώρας	131.957	100	83

28.3 Οι διοικητικές περιφέρειες της Ελλάδας

Έτσι, για την καλύτερη διοίκηση των διάφορων περιοχών της η Ελλάδα έχει διαιρεθεί σε 13 διοικητικές περιφέρειες με κριτήρια οικονομικά, κοινωνικά, αναπτυξιακά κτλ. Κάθε περιφέρεια διοικείται από τον γραμματέα της περιφέρειας ή περιφερειάρχη, ο οποίος διορίζεται από το κράτος, ενώ μια πόλη της περιφέρειας έχει οριστεί ως έδρα της. Το κράτος μεριμνά, ώστε τα έργα που πραγματοποιούνται στις διάφορες περιφέρειες να εντάσσονται στους γενικότερους στόχους και στο αναπτυξιακό σχέδιο της χώρας.

Ωστόσο, η χώρα μας, για λόγους ιστορικούς και γεωγραφικούς, έχει διαιρεθεί και σε 9 περιοχές που ονομάζονται **γεωγραφικά διαμερίσματα**. Τα όρια των γεωγραφικών διαμερισμάτων δε συμπίπτουν πάντα με τα όρια των διοικητικών περιφερειών (το γεωγραφικό διαμέρισμα της Μακεδονίας, για παράδειγμα, μοιράζεται σε 3 διοικητικές περιφέρειες). Αυτό είναι αναμενόμενο, αφού η διαίρεση έχει πραγματοποιηθεί με διαφορετικά κριτήρια.

Η Αττική έχει μικρή έκταση, όμως σ' αυτή την περιοχή ζουν οι μισοί σχεδόν κάτοικοι της χώρας και αναπτύσσονται σημαντικές οικονομικές δραστηριότητες. Αποτελεί, γι' αυτόν τον λόγο, ξεχωριστή διοικητική περιφέρεια.

Εκτός από τις 13 διοικητικές περιφέρειες, για την αποτελεσματική αντιμετώπιση τοπικών ζητημάτων η Ελλάδα διαιρείται διοικητικά σε:

- 51 μικρότερα τμήματα που ονομάζονται νομοί. Κάθε νομός διοικείται από τον νομόρχη, που εκλέγεται από τους πολίτες του νομού. Η περιφέρεια Αττικής διαιρείται σε τέσσερις νομαρχίες: Αθηνών, Πειραιώς, Ανατολικής Αττικής και Δυτικής Αττικής.
- 914 δήμους και 120 κοινότητες, τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.). Κάθε δήμος ή κοινότητα διοικείται από τον δήμαρχο ή τον κοινοτάρχη αντίστοιχα, που εκλέγεται από τους κατοίκους του δήμου ή της κοινότητας.
- Μία αυτοδιοικούμενη περιοχή, το Άγιο Όρος.

Περιφέρεια	Ποσοστό Α.Ε.Π. 1986	Ποσοστό Α.Ε.Π. 1996
Ευρωπαϊκή Ένωση (μέσος όρος)	100,0	100,0
Ελλάδα (μέσος όρος)	59,2	67,5
Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης	55,8	65,1
Αττικής	62,8	76,8
Βόρειου Αιγαίου	44,0	51,7
Δυτικής Ελλάδας	48,9	57,7
Δυτικής Μακεδονίας	58,1	61,8
Ηπείρου	47,4	43,8
Θεσσαλίας	55,2	62,7
Ιονίων Νήσων	51,9	61,9
Κεντρικής Μακεδονίας	58,3	67,4
Κρήτης	56,6	72,5
Νότιου Αιγαίου	65,1	75,3
Πελοποννήσου	60,7	57,3
Στερεάς Ελλάδας	73,5	65,5

28.4 Το ποσοστό Α.Ε.Π. των ελληνικών περιφερειών, σε σχέση με τον μέσο όρο του αντίστοιχου της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) παίζουν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην καθημερινή ζωή των κατοίκων της χώρας. Οι δήμοι ή οι κοινότητες, που αποτελούν την Πρωτοβάθμια Αυτοδιοίκηση, επιλύουν ζητήματα τοπικής εμβέλειας (π.χ. αποκομιδή απορριμμάτων Δήμου Νίκαιας, επισκευή οδικού δικτύου Δήμου Περιστερίου, συντήρηση σχολικών κτιρίων Δήμου Καλαμαριάς, δειροφύτευση Δήμου Τρικάλων κ.ά.). Δεν έχουν όμως τη δυνατότητα να

λύσουν όλα τα προβλήματα, γιατί κάποια από αυτά αφορούν ταυτόχρονα πολλούς δήμους του ίδιου νομού και απαιτούν μεγάλα έργα. Αυτά τα προβλήματα (π.χ. επισκευή οδικού δικτύου Μεσολογγίου-Αγρινίου, εκχιονισμός και διάνοιξη οδικού δικτύου νομού Φθιώτιδας, δημιουργία χώρου υγειονομικής ταφής απορριμμάτων για τους δήμους του νομού Πιερίας κ.ά.) αντιμετωπίζουν οι νομαρχίες, που αποτελούν τη Δευτεροβάθμια Αυτοδιοίκηση.

Για θέματα που αφορούν κατοίκους ευρύτερων περιοχών και περιλαμβάνουν περισσότερους νομούς την ευθύνη λήψης αποφάσεων και υλοποίησης τους έχουν οι περιφέρειες (π.χ. επισκευή οδικού δικτύου Καλαμάτας- Πύργου, κατασκευή αρδευτικού συστήματος πεδιάδας Θεσσαλονίκης-Γιαννιτών κ.ά.). Υπάρχει δηλαδή μια ιεραρχία, από τους Ο.Τ.Α. μέχρι τις διοικητικές περιφέρειες, που διευκολύνει τη διοίκηση της χώρας.

ΕΠΕΚΤΕΙΝΩ ΤΙΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΜΟΥ

Το «σχέδιο Καποδίστριας»

Η πατρίδα μας διαιρέθηκε σε 900 δήμους και 133 κοινότητες με νόμο που ψήφισε η Βουλή των Ελλήνων το 1997 και άρχισε να ισχύει από το ξεκίνημα του 1998. Με την εφαρμογή του νόμου συγχωνεύτηκαν εκατοντάδες κοινότητες όλης της χώρας και δημιουργήθηκαν νέοι δήμοι. Είναι χαρακτηριστικό ότι πριν από την ψήφιση του νόμου στην ελληνική επικράτεια υπήρχαν 5.500 κοινότητες και 359 δήμοι.

Το «σχέδιο Καποδίστριας», όπως έμεινε γνωστή αυτή η ρύθμιση, ονομάστηκε έτσι προς τιμήν του πρώτου κυβερνήτη της Ελλάδας μετά την απελευθέρωση της από τον τουρκικό ζυγό, αφού

ο Ιωάννης Καποδίστριας έθεσε τις βάσεις του θεσμού της αυτοδιοίκησης στη χώρα μας, καθιερώνοντας με νόμο το σύστημα ενιαίας διαίρεσης της πατρίδας μας σε δήμους. Έτσι, συνέδεσε τον θεσμό της αιρετής τοπικής αυτοδιοίκησης με το ως τότε παραδοσιακό σύστημα διοίκησης των τοπικών κοινοτήτων, που ήταν οι δημογεροντίες. Το «σχέδιο Καποδίστριας» είναι ένα κατ'εξοχήν αναπτυξιακό έργο, αφού συνενώνει τις δυνάμεις και τις οικονομίες πολλών οικισμών, ώστε να πετύχουν καλύτερα αποτελέσματα σε όλους τους τομείς.

Το 2006, με άλλο νόμο που ψήφισε η ελληνική Βουλή, οι δήμοι της χώρας μας έγιναν 914 και οι κοινότητες 120.

Αξιολογώ τι έμαθα

- 1. Με τη βοήθεια του πίνακα 28.3 ταξινόμησε τις διοικητικές περιφέρειες της χώρας μας με κριτήριο: α) την έκταση, β) τον πληθυσμό και γ) την πυκνότητα πληθυσμού, ξεκινώντας από τη μεγαλύτερη περιφέρεια και καταλήγοντας στη μικρότερη.**
- 2. Χαρακτήρισε τις παρακάτω προτάσεις με το γράμμα (Σ), αν είναι σωστές, και με το γράμμα (Λ), αν είναι λανθασμένες:**
 - α. Χαρακτηριστικό στοιχείο μιας διοικητικής περιφέρειας είναι ότι αυτή αντιστοιχεί σε περιοχή της οποίας οι κάτοικοι έχουν κοινές ανάγκες.**
 - β. Η διοικητική περιφέρεια συμπίπτει πάντα με τη γεωγραφική περιοχή.**
 - γ. Ο χωρισμός σε γεωγραφικά διαμερίσματα βοηθά σε θέματα οικονομικής ανάπτυξης.**
 - δ. Η Ελλάδα διαιρείται σε 9 διοικητικές περιφέρειες.**

Νομός	Πρωτεύουσα	Έκταση (τ. χλμ.)	Πληθυσμός το 2001
Αιτωλίας και Ακαρνανίας	Μεσολόγγι	5.461	224.429
Αργολίδας	Ναύπλιο	2.154	105770
Αρκαδίας	Τρίπολη	4.419	102.035
Άρτας	Άρτα	1.662	78.134
Αττικής	Αθήνα	3.808	3.761.810
Αχαΐας	Πάτρα	3.271	322.789
Βοιωτίας	Λιβαδειά	2.952	131.085
Γρεβενών	Γρεβενά	2.291	37.947
Δράμας	Δράμα	3.468	103.975
Δωδεκανήσου	Ρόδος	2.714	190.071
Έβρου	Αλεξανδρούπολη	4.242	149.354
Εύβοιας	Χαλκίδα	4.167	215.136
Ευρυτανίας	Καρπενήσι	1.869	32.053
Ζακύνθου	Ζάκυνθος	406	39.015
Ηλείας	Πύργος	2.618	193.288
Ημαθίας	Βέροια	1.701	143.618
Ηρακλείου	Ηράκλειο	2.641	292.489
Θεσπρωτίας	Ηγουμενίτσα	1.515	46.091
Θεσσαλονίκης	Θεσσαλονίκη	3.683	1.057.825
Ιωαννίνων	Ιωάννινα	4.990	170.239
Καβάλας	Καβάλα	2.111	145.054
Καρδίτσας	Καρδίτσα	2.636	129.541
Καστοριάς	Καστοριά	1.720	53.483
Κέρκυρας	Κέρκυρα	641	111.975
Κεφαλληνίας	Αργοστόλι	904	39.488
Κιλκίς	Κιλκίς	2.519	89.056

28.5 Οι νομοί της Ελλάδας
(συνεχίζεται στην επόμενη σελίδα) →

Νομός	Πρωτεύουσα	Έκταση (τετρ. χλμ.)	Πληθυσμός το 2001
Κοζάνης	Κοζάνη	3.516	155.324
Κορινθίας	Κόρινθος	2.290	154.624
Κυκλάδων	Ερμούπολη	2.572	112.615
Λακωνίας	Σπάρτη	3.636	99.637
Λάρισας	Λάρισα	5.381	279.305
Λασιθίου	Άγιος Νικόλαος	1.823	76.319
Λέσβου	Μυτιλήνη	2.154	109.118
Λευκάδας	Λευκάδα	356	22.506
Μαγνησίας	Βόλος	2.636	206.995
Μεσσηνίας	Καλαμάτα	2.991	176.876
Ξάνθης	Ξάνθη	1.793	101.856
Πέλλας	Έδεσσα	2.506	145.797
Πιερίας	Κατερίνη	1.516	129.846
Πρέβεζας	Πρέβεζα	1.036	59.356
Ρεθύμνου	Ρέθυμνο	1.496	81.936
Ροδόπης	Κομοτηνή	2.543	110.828
Σάμου	Σάμος	778	43.595
Σερρών	Σέρρες	3.968	200.916
Τρικάλων	Τρίκαλα	3.384	138.047
Φθιώτιδας	Λαμία	4.441	178.771
Φλώρινας	Φλώρινα	1.924	54.768
Φωκίδας	Άμφισσα	2.120	48.284
Χαλκιδικής	Πολύγυρος	3.254	107.156
Χανίων	Χανιά	2.376	150.387
Χίου	Χίος	904	53.408
	Σύνολο	131.957	10.964.020

28.5 Οι νομοί της Ελλάδας
(συνεχίζεται στην επόμενη σελίδα) →

Νομός	Πυκνότητα*	Διοικητική περιφέρεια	Γεωγραφικό διαμέρισμα
Αιτωλίας και Ακαρνανίας	41	Δυτική Ελλάδα	Στερεά Ελλάδα
Αργολίδας	49	Πελοπόννησος	Πελοπόννησος
Αρκαδίας	23	Πελοπόννησος	Πελοπόννησος
Άρτας	47	Ήπειρος	Ήπειρος
Αττικής	988	Αττική	Στερεά Ελλάδα
Αχαΐας	99	Δυτική Ελλάδα	Πελοπόννησος
Βοιωτίας	44	Στερεά Ελλάδα	Στερεά Ελλάδα
Γρεβενών	17	Δυτική Μακεδονία	Μακεδονία
Δράμας	30	Ανατ. Μακεδονία και Θράκη	Μακεδονία
Δωδεκανήσου	70	Νότιο Αιγαίο	Νησιά Αιγαίου Πελάγους
Έβρου	35	Ανατ. Μακεδονία και Θράκη	Θράκη
Εύβοιας	52	Στερεά Ελλάδα	Στερεά Ελλάδα
Ευρυτανίας	17	Στερεά Ελλάδα	Στερεά Ελλάδα
Ζακύνθου	96	Ιόνιοι Νήσοι	Νησιά Ιονίου Πελάγους
Ηλείας	74	Δυτική Ελλάδα	Πελοπόννησος
Ημαθίας	84	Κεντρική Μακεδονία	Μακεδονία
Ηρακλείου	111	Κρήτη	Κρήτη
Θεσπρωτίας	30	Ήπειρος	Ήπειρος

28.5 Οι νομοί της Ελλάδας
(συνεχίζεται στην επόμενη σελίδα) →

* Πυκνότητα. πληθ. το 2001 (κάτ / τετ. χλμ.)

Νομός	Πυκνότητα*	Διοικητική περιφέρεια	Γεωγραφικό διαμέρισμα
Θεσσαλονίκης	287	Κεντρική Μακεδονία	Μακεδονία
Ιωαννίνων	34	Ήπειρος	Ήπειρος
Καβάλας	69	Ανατ. Μακεδονία και Θράκη	Μακεδονία
Καρδίτσας	49	Θεσσαλία	Θεσσαλία
Καστοριάς	31	Δυτική Μακεδονία	Μακεδονία
Κέρκυρας	175	Ιόνιοι Νήσοι	Νησιά Ιονίου Πελάγους
Κεφαλληνίας	44	Ιόνιοι Νήσοι	Νησιά Ιονίου Πελάγους
Κιλκίς	35	Κεντρική Μακεδονία	Μακεδονία
Κοζάνης	44	Δυτική Μακεδονία	Μακεδονία
Κορινθίας	68	Πελοπόννησος	Πελοπόννησος
Κυκλάδων	44	Νότιο Αιγαίο	Νησιά Αιγαίου Πελάγους
Λακωνίας	27	Πελοπόννησος	Πελοπόννησος
Λάρισας	52	Θεσσαλία	Θεσσαλία
Λασιθίου	42	Κρήτη	Κρήτη
Λέσβου	51	Βόρειο Αιγαίο	Νησιά Αιγαίου Πελάγους
Λευκάδας	63	Ιόνιοι Νήσοι	Νησιά Ιονίου Πελάγους

28.5 Οι νομοί της Ελλάδας
(συνεχίζεται στην επόμενη σελίδα) →

* Πυκνότητα. πληθ. το 2001 (κάτ / τετ. χλμ.)

Νομός	Πυκνότητα*	Διοικητική περιφέρεια	Γεωγραφικό διαμέρισμα
Μαγνησίας	79	Θεσσαλία	Θεσσαλία
Μεσσηνίας	59	Πελοπόννησος	Πελοπόννησος
Ξάνθης	57	Ανατ. Μακεδονία και Θράκη	Θράκη
Πέλλας	58	Κεντρική Μακεδονία	Μακεδονία
Πιερίας	86	Κεντρική Μακεδονία	Μακεδονία
Πρέβεζας	57	Ήπειρος	Ήπειρος
Ρεθύμνου	55	Κρήτη	Κρήτη
Ροδόπης	44	Ανατ. Μακεδονία και Θράκη	Θράκη
Σάμου	56	Βόρειο Αιγαίο	Νησιά Αιγαίου Πελάγους
Σερρών	51	Κεντρική Μακεδονία	Μακεδονία
Τρικάλων	41	Θεσσαλία	Θεσσαλία
Φθιώτιδας	40	Στερεά Ελλάδα	Στερεά Ελλάδα
Φλώρινας	28	Δυτική Μακεδονία	Μακεδονία
Φωκίδας	23	Στερεά Ελλάδα	Στερεά Ελλάδα
Χαλκιδικής	33	Κεντρική Μακεδονία	Μακεδονία
Χανίων	63	Κρήτη	Κρήτη
Χίου	59	Βόρειο Αιγαίο	Νησιά Αιγαίου Πελάγους
Σύνολο	83		

28.5 Οι νομοί της Ελλάδας

* Πυκνότητα. πληθ. το 2001 (κάτ / τετ. χλμ.)

ΜΑΘΗΜΑ 29 Ο πληθυσμός της Ευρώπης

Σ' αυτό το μάθημα θα μάθω

- Ποιος είναι ο σημερινός πληθυσμός της Ευρώπης.
- Ποια είναι η εξέλιξη στον χρόνο του πληθυσμού της Ευρώπης

Λέξεις - κλειδιά

- πληθυσμός • αύξηση πληθυσμού • εξέλιξη πληθυσμού • πυκνότητα πληθυσμού • απογραφή

Συνεργάζομαι στην τάξη

1. Εργαστείτε ανά ομάδες. Κάθε ομάδα να επιλέξει και να υλοποιήσει μία από τις ακόλουθες εργασίες.

1η εργασία: Παρατηρήστε τον πίνακα 29.1 και απαντήστε στις ερωτήσεις που ακολουθούν:

α. Πόσος είναι ο πληθυσμός της Ευρώπης;

β. Τι ποσοστό του παγκοσμίου πληθυσμού αντιπροσωπεύει;

γ. Ποια είναι η έκταση της Ευρώπης;

δ. Τι ποσοστό έκτασης της ξηράς αντιπροσωπεύει;

ε. Λαμβάνοντας υπόψη τις απαντήσεις των ερωτήσεων β και δ, θα θεωρούσατε ότι η Ευρώπη είναι πυκνοκατοικημένη ή αραιοκατοικημένη; ;

στ. Ποια είναι η πυκνότητα του πληθυσμού της Ευρώπης;

Ήπειρος	Έκταση (εκατ. τετρ. χλμ.)	Ποσοστό παγκόσμιας έκτασης (%)	Πληθυσμός 2002 (εκατ. κάτοικοι)
Αμερική	41,8	28,3	841
Ανταρκτική	13,6	9,3	–
Ασία	44	29,8	3.903
Αφρική	29,8	20,2	741
Ευρώπη	9,7	6,6	753
Ωκεανία	8,5	5,8	31

Ήπειρος	Ποσοστό παγκόσμιου πληθυσμού (%)	Πυκνότητα πληθυσμού (κάτ./τετρ. χλμ.)	Πρόβλεψη πληθυσμού για το έτος 2100 (εκατ. κάτοικοι)
Αμερική	13,4	20	2.057
Ανταρκτική		–	–
Ασία	62,3	89	6.752
Αφρική	11,8	28	2.350
Ευρώπη	12	78	1.143
Ωκεανία	0,5	4	57

29.1 Έκταση και πληθυσμός των ηπείρων

2η εργασία: Παρατηρήστε τον πίνακα 29.2. Πώς μεταβάλλεται το ποσοστό της Ευρώπης, ως μέρος του παγκόσμιου πληθυσμού; Γιατί κατά τη γνώμη σας συμβαίνει αυτό; (στην επόμενη σελίδα)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Έτος	Πληθυσμός Ευρώπης (εκατ. κάτοικοι)	Παγκόσμιος πληθυσμός (εκατ. κάτοικοι)	Ποσοστό πληθυσμού Ευρώπης στον παγκόσμιο πληθυσμό
1975	656	3.698	18%
1985	706	4.851	15%
1995	728	5.702	13%

29.2 Πίνακας εξέλιξης του πληθυσμού της Ευρώπης και του παγκόσμιου πληθυσμού κατά την εικοσαετία 1975-1995

3η εργασία: Παρατηρήστε τον πίνακα 29.3 στην επόμενη σελίδα και απαντήστε στις ερωτήσεις που ακολουθούν:

α. Κατά πόσα εκατομμύρια αυξήθηκε ο ευρωπαϊκός πληθυσμός μεταξύ των ετών 1950-1995;

β. Κατά πόσα εκατομμύρια αυξήθηκε ο ευρωπαϊκός πληθυσμός μεταξύ των ετών 1 - 1750;

γ. Για ποιους λόγους η αύξηση του ευρωπαϊκού πληθυσμού μέσα σε 20 μόνο χρόνια (1950-1970) είναι παραπλήσια με την αύξηση του πληθυσμού μέσα σε 18 σχεδόν αιώνες (1 - 1750);

.....

.....

.....

.....

.....

Έτος	1	250	600	1000	1400	1650
Πληθυσμός Ευρώπης (εκατ. κάτοικοι)	33	27	18	38	41	100

Έτος	1750	1900	1930	1950	1970	1995
Πληθυσμός Ευρώπης (εκατ. κάτοικοι)	140	390	500	550	656	728

29.3 Εξέλιξη του πληθυσμού της Ευρώπης μεταξύ των ετών 1-1995

2. Κάθε ομάδα να παρουσιάσει στην τάξη τα αποτελέσματα της εργασίας της.

Μελετώ στο σπίτι

Στην Ευρώπη σήμερα κατοικούν 750 περίπου εκατομμύρια άνθρωποι. Η ήπειρος μας είναι η τρίτη πολυπληθέστερη μεταξύ όλων των ηπείρων. Ενώ η έκταση της αποτελεί μόνο το 7% της συνολικής επιφάνειας της ξηράς του πλανήτη, ο πληθυσμός της αποτελεί το 12% του παγκόσμιου πληθυσμού. Προκύπτει επομένως το συμπέρασμα ότι η Ευρώπη είναι μια πυκνοκατοικημένη ήπειρος, υστερώντας σε πυκνότητα πληθυσμού μόνο από την Ασία.

Συγκεκριμένα, η πυκνότητα πληθυσμού στην ήπειρο μας είναι 78 κάτοικοι ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο.

29.4 Στην Ελλάδα στατιστικές διενεργεί η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.)

Είναι χρήσιμο να γνωρίζουμε τον σημερινό αριθμό κατοίκων της Ευρώπης, αλλά είναι επίσης πολύ σημαντικό να γνωρίζουμε πώς εξελίχθηκε ο ευρωπαϊκός πληθυσμός στο πέρασμα των αιώνων. Η έγκυρη καταγραφή του αριθμού των κατοίκων (πληθυσμού) μιας χώρας σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή επιτυγχάνεται με τη διαδικασία της απογραφής. Ωστόσο, δεν έχουμε ακριβή στοιχεία που να μας πληροφορούν για τον πληθυσμό της ηπείρου μας σε παλαιότερες ιστορικές περιόδους (αρχαιότητα, Μεσαίωνας κτλ.). Επομένως οι πληθυσμοί της Ευρώπης που συνήθως παρατίθενται για εκείνες τις περιόδους της ιστορίας της αποτελούν περισσότερο επιστημονικές εκτιμήσεις, που βασίζονται σε διάφορα κριτήρια, παρά ακριβείς μετρήσεις.

Έτσι, μελετώντας ιστορικές πηγές, στοιχεία και μετρήσεις, προκύπτει το συμπέρασμα ότι η αύξηση του ευρωπαϊκού πληθυσμού δεν ήταν ίδια σε όλες τις ιστορικές περιόδους. Πιο αναλυτικά:

- Μέχρι τις αρχές του 19ου αιώνα η αύξηση του πληθυσμού της ηπείρου μας ήταν αργή και αρκετές φορές ανακόπηκε από διάφορες αιτίες (επιδημίες, πόλεμοι).**

- Από το 1800 έως το 1970 η αύξηση του πληθυσμού ήταν πολύ γρήγορη, πλησιάζοντας το 2% περίπου κάθε χρόνο. Σ' αυτό συνέβαλαν η βελτίωση των συνθηκών ζωής, η πρόοδος της ιατρικής, η εκπαίδευση κ.ά.
- Από το 1970 και μετά ο ευρωπαϊκός πληθυσμός αυξάνεται αλλά με πολύ αργούς ρυθμούς. Ενδεικτικά, μέσα σε 25 χρόνια, από το 1970 έως το 1995, αυξήθηκε κατά 10% περίπου, δηλαδή κατά 0,4% κάθε χρόνο, ενώ σε ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες η αύξηση ήταν μηδενική. Αυτό συμβαίνει γιατί τις τελευταίες δεκαετίες οι κάτοικοι της Ευρώπης γεννούν λίγα παιδιά. Αποτέλεσμα της μείωσης του ρυθμού αύξησης του πληθυσμού είναι ότι οι Ευρωπαίοι αποτελούν πλέον όλο και μικρότερο ποσοστό των κατοίκων του πλανήτη, αφού ο πληθυσμός των υπόλοιπων ηπείρων (και ιδιαίτερα της Ασίας και της Αφρικής) αυξάνεται ταχύτερα από τον πληθυσμό της Ευρώπης. Έτσι, ενώ το 1900 οι Ευρωπαίοι αποτελούσαν το 25% των κατοίκων της Γης, το 1995 αποτελούσαν το 13% περίπου και το 2100 υπολογίζεται ότι θα αποτελούν μόνο το 9% του συνολικού πληθυσμού του πλανήτη.

ΕΠΕΚΤΕΙΝΩ ΤΙΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΜΟΥ

Η επιδημία πανώλης τον Μεσαίωνα στην Ευρώπη

Στην ανθρώπινη ιστορία έχουν καταγραφεί διαμέσου των αιώνων αρκετές επιδημικές νόσοι που προκάλεσαν εκατομμύρια θύματα τόσο στην Ευρώπη όσο και στον υπόλοιπο κόσμο. Μερικές από αυτές ήταν: η λέπρα στην αρχαιότητα, η πανώλη (πανούκλα) τον Μεσαίωνα, η ασιατική χολέρα τον 19ο αιώνα, η ισπανική γρίπη στις αρχές του 20ού αιώνα. Η πανώλη, ο «μαύρος θάνατος»,

που χτύπησε τη μεσαιωνική Ευρώπη προκάλεσε τον αφανισμό του μισού σχεδόν πληθυσμού της! Μεταφέρθηκε από την Ασία το 1346 από Γενοβέζους εμπόρους που είχαν μολυνθεί και γρήγορα διαδόθηκε σε όλη την ευρωπαϊκή ήπειρο, θανατώνοντας μέσα σε πέντε μόνο χρόνια πάνω από 40 εκατομμύρια ανθρώπους.

Αξιολογώ τι έμαθα

1. Αν παρατηρήσεις τον πίνακα 29.3, θα διαπιστώσεις ότι η αύξηση του ευρωπαϊκού πληθυσμού από το 1930 έως το 1950 ήταν 50 εκατομμύρια και από το 1950 έως το 1970 ήταν 106 εκατομμύρια. Ποιο ιστορικό γεγονός επηρέασε την εξέλιξη του πληθυσμού μεταξύ των ετών 1930-1950;

2. Πού οφείλεται, κατά τη γνώμη σου, η αργή πλέον αύξηση του πληθυσμού της Ευρώπης μετά τη δεκαετία του 1970;

ΜΑΘΗΜΑ 30

Τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού της Ευρώπης

Σ' αυτό το μάθημα θα μάθω

- Για την κατανομή του πληθυσμού της Ευρώπης.
- Για το δημογραφικό πρόβλημα των Ευρωπαίων.
- Για τη μετανάστευση στην ήπειρο μας.

Λέξεις - κλειδιά

- δημογραφικό πρόβλημα • πληθυσμιακή κατανομή
- πληθυσμιακή πυκνότητα • προσδόκιμο όριο ζωής
- αστικοποίηση • μετανάστευση • αλλογενής πληθυσμός.

Συνεργάζομαι στην τάξη

1. Εργαστείτε ανά ομάδες. Κάθε ομάδα να επιλέξει και να υλοποιήσει μία από τις ακόλουθες εργασίες.

1η εργασία:

α. Με τη βοήθεια του πίνακα 25.3 (σελίδα 166-171) σημειώστε τις πέντε πιο πυκνοκατοικημένες και τις πέντε πιο αραιοκατοικημένες χώρες της Ευρώπης.

- Οι πέντε πιο πυκνοκατοικημένες χώρες είναι:

.....

- Οι πέντε πιο αραιοκατοικημένες χώρες είναι:

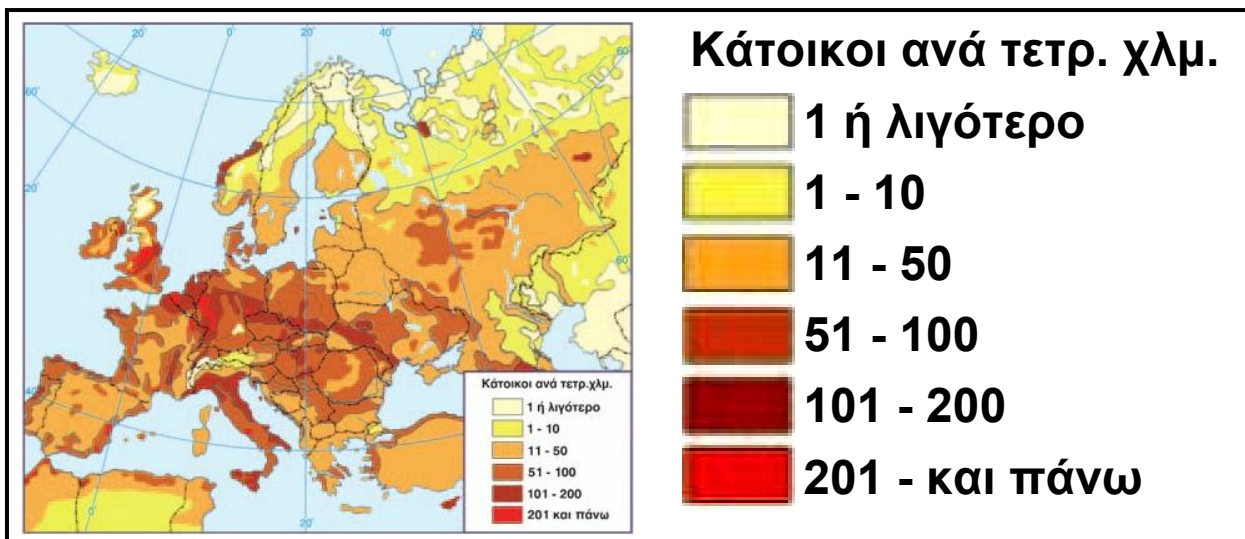
.....

β. Παρατηρήστε στον ίδιο πίνακα την πυκνότητα πληθυσμού κάθε ευρωπαϊκής χώρας. Συγκρίνοντας τις πυκνότητες πληθυσμού των ευρωπαϊκών χωρών θα τις χαρακτηρίζατε παρόμοιες ή αρκετά διαφορετικές;

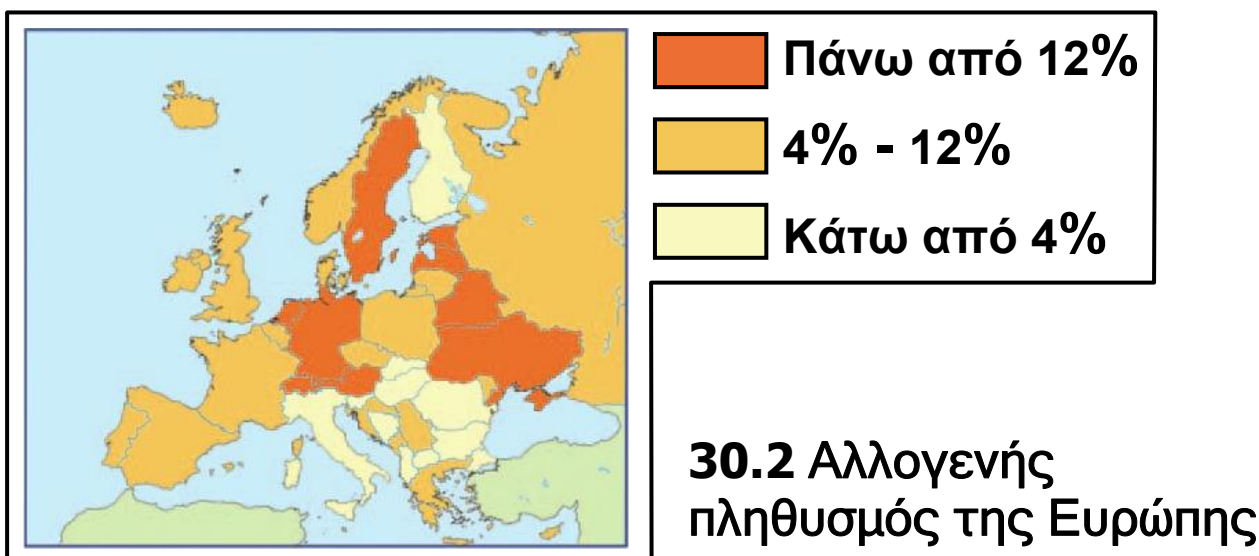
.....

2η εργασία: Παρατηρήστε τον χάρτη πληθυσμιακής πυκνότητας των χωρών της Ευρώπης (εικόνα 30.1). Σε ποια περιοχή της ηπείρου (δυτική, νότια κτλ.) είναι μεγαλύτερες οι πυκνότητες πληθυσμού;

.....
 Δώστε μια εξήγηση γι' αυτό το γεγονός αντλώντας επιχειρήματα από το ανάγλυφο της Ευρώπης (χάρτης 16.1, σελ. 154-157), τις βιομηχανικές περιοχές της (χάρτης 41.1, σελ. 174), το κλίμα της (χάρτης 19.1, σελ. 161) κτλ.

30.1 Πληθυσμιακή πυκνότητα ευρωπαϊκών χωρών

3η εργασία: Μελετήστε τους πίνακες 30.3 και 30.4 και απαντήστε στις ερωτήσεις που ακολουθούν:

α. Το ποσοστό των νεαρών ατόμων που ζουν στις ευρωπαϊκές χώρες είναι υψηλότερο ή χαμηλότερο από το ποσοστό των νεαρών ατόμων που ζουν σε χώρες άλλων ηπείρων;

.....
.....

β. Το ποσοστό των ηλικιωμένων ατόμων που ζουν στις ευρωπαϊκές χώρες είναι υψηλότερο ή χαμηλότερο από το ποσοστό των ηλικιωμένων ατόμων που ζουν σε χώρες άλλων ηπείρων;

.....
.....

γ. Ο πληθυσμός αρκετών ευρωπαϊκών χωρών έχει την τάση να αυξηθεί ή να μειωθεί τα επόμενα χρόνια;

.....
.....

Χώρα	Ηλικία 0-15 ετών	Ηλικία 65 ετών και πάνω
Αιθιοπία	49%	3%
Ινδία	36%	4%
Βραζιλία	32%	5%
Δανία	17%	15%
Γερμανία	16%	15%
Ιταλία	16%	16%

30.3 Ποσοστά ηλικιών σε διάφορες χώρες κατά τη δεκαετία του 1990

Χώρα	Πληθυσμός 1996 (εκατ. κάτοικοι)	Πληθυσμός 2020 (εκατ. κάτοικοι)
Δανία	5,5	5,2
Γερμανία	81,5	81,2
Ιταλία	57,2	53,6

30.4 Πρόβλεψη πληθυσμού σε ευρωπαϊκές χώρες

4η εργασία:

α. Παρατηρήστε τον χάρτη 30.2, διαβάστε το παρακάτω κείμενο και απαντήστε τις ερωτήσεις που ακολουθούν:

«Η Ευρώπη αποτελεί σήμερα κορυφαίο πόλο έλξης για τους μετανάστες που αναζητούν μια καλύτερη ζωή.

Από το 1960 ως το 2000 ο αλλογενής πληθυσμός της Ευρώπης αυξήθηκε από 14 σε 33 εκατομμύρια.

Ενδεικτικά, το 40% του πληθυσμού του Λουξεμβούργου (όπου εδρεύουν αρκετά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης) είναι αλλογενές, κυρίως από άλλες χώρες της Ε.Ε. Ο αριθμός των μεταναστών στην Ευρώπη εκτοξεύτηκε στα ύψη στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Σήμερα η Ισπανία, η Ιταλία, η Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο δέχονται περίπου το 80% της καθαρής εισροής μεταναστών στην Ευρωπαϊκή Ένωση...»

Περιοδικό National Geographic,
άρθρο «Ευρώπη», ειδική έκδοση 2005

- Η μετανάστευση προς την Ευρώπη αυξάνεται ή μειώνεται;
- Οι μετανάστες κατευθύνονται κυρίως σε χώρες της δυτικής Ευρώπης, που αποτελούν μέλη της ΕΕ., σε χώρες της ανατολικής Ευρώπης ή σε άλλη ευρωπαϊκή περιοχή:

β. Συζητήστε στην ομάδα και σημειώστε παρακάτω δύο θετικές και δύο αρνητικές επιδράσεις της μετανάστευσης σε χώρες που εμφανίζουν στασιμότητα ή μείωση του πληθυσμού.

.....
.....
.....
.....

2. Κάθε ομάδα, με τη σειρά (δηλαδή πρώτη η ομάδα που ανέλαβε την 1η εργασία κ.ο.κ.), να παρουσιάσει συνοπτικά στην τάξη τα αποτελέσματα της εργασίας της.

ΜΕΛΕΤΩ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ

30.5 Μαθητές σε κεντρικό δρόμο της Πράγας

30.6 Οικογένεια με Γερμανό πατέρα και Ισλανδή μητέρα στην Ισλανδία: μια πολυεθνική ευρωπαϊκή οικογένεια

30.7 Περίπατος στην Κέρκυρα σε μέρα γιορτής

Ορισμένα από τα χαρακτηριστικά της Ευρώπης είναι η μεγάλη μέση πληθυσμιακή πυκνότητα σε σχέση με αυτήν άλλων ηπείρων, η ανομοιόμορφη κατανομή του πληθυσμού στον ευρωπαϊκό χώρο, το υψηλό ποσοστό αστικοποίησης, το έντονο δημογραφικό πρόβλημα και το ισχυρό μεταναστευτικό ρεύμα τόσο μεταξύ των κρατών στο εσωτερικό της ηπείρου όσο και από γειτονικές ηπείρους προς την Ευρώπη.

Πρώτο χαρακτηριστικό του ευρωπαϊκού πληθυσμού είναι η μεγάλη μέση πληθυσμιακή πυκνότητα του σε σχέση με αυτήν των άλλων ηπείρων. Η πυκνότητα του πληθυσμού μιας χώρας εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως είναι το κλίμα, η απόσταση από τη θάλασσα, το υψόμετρο, το είδος του εδάφους, η ύπαρξη γλυκού νερού, το πλούσιο υπέδαφος, οι πόλεμοι κ.ά. Γενικά δηλαδή εξαρτάται από φυσικούς, κοινωνικοοικονομικούς και ιστορικούς παράγοντες. Η Ευρώπη είναι μια πυκνοκατοικημένη ήπειρος, με σημαντικές όμως διαφορές στην πληθυσμιακή πυκνότητα των κρατών της, αλλά και ανάμεσα στις διάφορες περιοχές του ίδιου κράτους. Ενδεικτικά:

- Η πληθυσμιακή πυκνότητα της Ισλανδίας είναι 3 κάτοικοι ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο, ενώ της Ολλανδίας είναι 391 κάτοικοι ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο.
- Η πυκνότητα πληθυσμού στο Βέλγιο είναι 345 κάτοικοι ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο, αλλά στην περιοχή των Βρυξελλών ξεπερνά τους 6.000 κατοίκους ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο.

Γενικά, οι πιο πυκνοκατοικημένες περιοχές της Ευρώπης είναι τα πεδινά τμήματα χωρών που βρίσκονται γύρω από τη Βόρεια θάλασσα. Αυτό οφείλεται στο γόνιμο έδαφος, στο ευνοϊκό κλίμα και στη

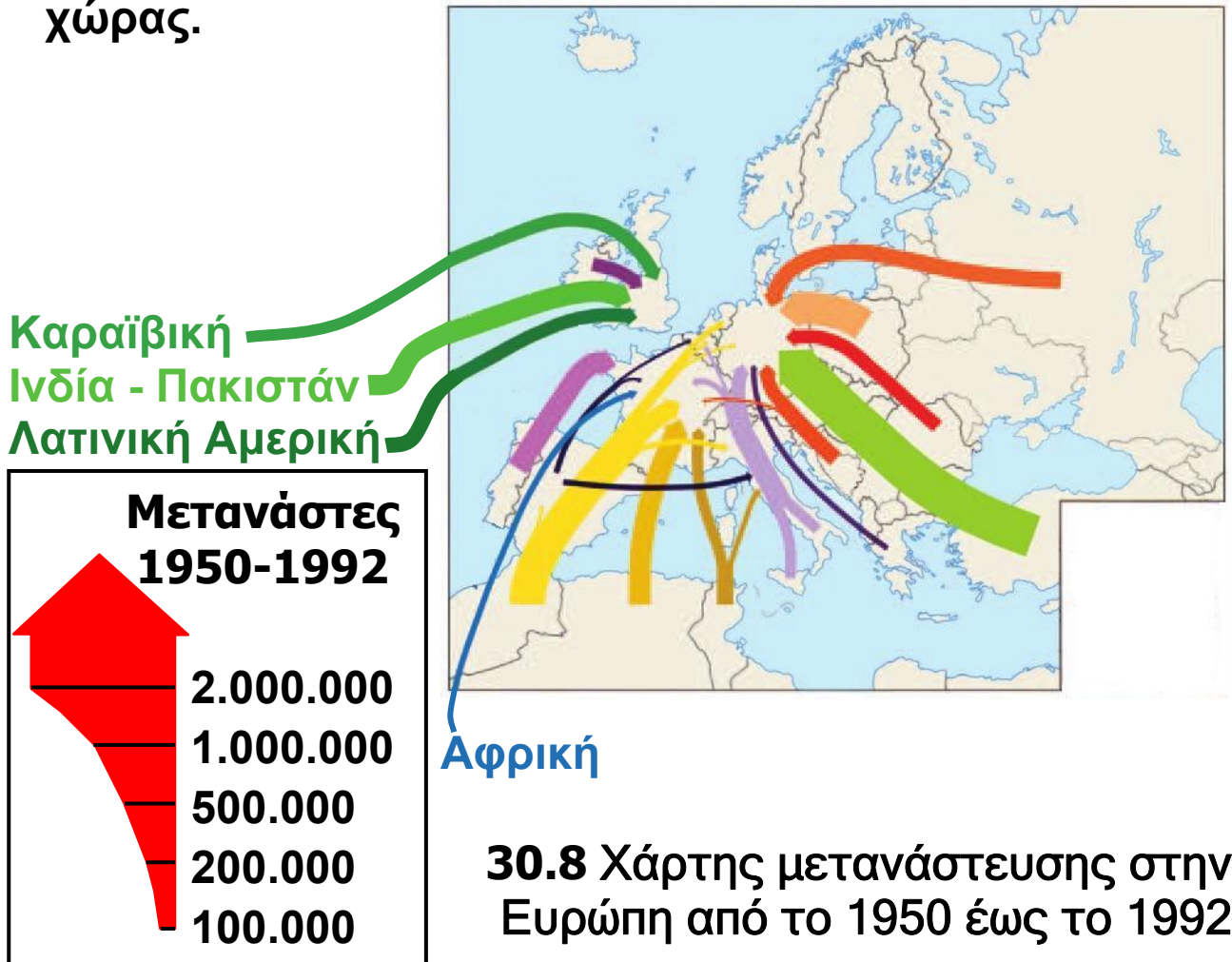
σημαντική ανάπτυξη της βιομηχανίας αυτών των χωρών, παράγοντες που συμβάλλουν στην προσφορά θέσεων εργασίας.

Οι πιο αραιοκατοικημένες περιοχές της Ευρώπης είναι τα βορειότερα τμήματα της Σκανδιναβικής Χερσονήσου και της ρωσικής πεδιάδας, η Ισλανδία και τα ψηλά βουνά. Αυτό οφείλεται στο έντονο ορεινό ανάγλυφο και στο ψυχρό κλίμα αυτών των τμημάτων της ηπείρου. Βέβαια, κάποιες από αυτές τις περιοχές είναι πολύ πλούσιες σε φυσικούς πόρους (μεταλλεύματα, ξυλεία κ.ά.), αλλά είναι δύσκολο να κατοικηθούν εξαιτίας των αντίξωων κλιματικών συνθηκών.

Δεύτερο χαρακτηριστικό του πληθυσμού όλων των ευρωπαϊκών χωρών είναι η αστικοποίηση, δηλαδή η συγκέντρωση του μεγαλύτερου μέρους του πληθυσμού στις πόλεις. Πιο συγκεκριμένα, σχεδόν τα τρία τέταρτα των Ευρωπαίων ζουν σε αστικές περιοχές και μόνο το ένα τέταρτο ζει στις υπόλοιπες περιοχές κάθε χώρας (ημιαστικές, αγροτικές). Αυτό συμβαίνει γιατί οι πόλεις προσφέρουν περισσότερες ευκαιρίες εργασίας, μόρφωσης, παροχής υπηρεσιών υγείας κτλ. από τις κωμοπόλεις ή τα χωριά της υπαίθρου. Βέβαια, ο βαθμός αστικοποίησης του ευρωπαϊκού πληθυσμού διαφέρει από χώρα σε χώρα, ανάλογα με τις περιστάσεις. Ενδεικτικά:

- Ο βαθμός αστικοποίησης του Ηνωμένου Βασιλείου και της Γερμανίας ξεπερνά το 80%, γεγονός που σημαίνει ότι οι 8 στους 10 κατοίκους αυτών των χωρών ζουν σε μεγάλες πόλεις.
- Το Παρίσι, πρωτεύουσα της Γαλλίας, έχει 11 εκατομμύρια κατοίκους, όταν όλος ο γαλλικός πληθυσμός είναι 63 εκατομμύρια. Επομένως ο ένας στους έξι κατοίκους αυτής της μεγάλης σε έκταση χώρας ζει σε μία μόνο πόλη, την πρωτεύουσα.

- Κάτι ανάλογο συμβαίνει και στην Πορτογαλία, όπου στη Λισαβόνα ζουν 2,5 εκατομμύρια άνθρωποι, όταν όλη η χώρα έχει πληθυσμό 10,5 εκατομμύρια κατοίκους. Έτσι, μόνο στην πορτογαλική πρωτεύουσα ζει ο ένας στους τέσσερις κατοίκους της χώρας.

Τρίτο χαρακτηριστικό του ευρωπαϊκού πληθυσμού είναι το έντονο δημογραφικό πρόβλημα. Η Ευρώπη αποτελεί την περιοχή του πλανήτη όπου γεννιούνται τα λιγότερα παιδιά. Κάθε χρόνο καταγράφονται περίπου 10 γεννήσεις ανά 1.000 Ευρωπαίους, όταν στη Βόρεια Αμερική οι γεννήσεις είναι 15 και στην Αφρική 40. Λόγω της υπογεννητικότητας αναμένεται μείωση του πληθυσμού αρκετών ευρωπαϊκών χωρών στις δεκαετίες που έρχονται. Αυτό θα συμβεί γιατί η απλή

αναπλήρωση του πληθυσμού μιας χώρας απαιτεί δείκτη γονιμότητας 2,1 παιδιά ανά γυναίκα, ενώ σήμερα ο μέσος ευρωπαϊκός δείκτης γονιμότητας έχει πέσει στο 1,4.

Ωστόσο, παράλληλα με τη μείωση των γεννήσεων, αυξάνεται ο μέσος όρος διάρκειας ζωής των Ευρωπαίων, αποτέλεσμα της οικονομικής ευημερίας και της προόδου της ιατρικής και της φαρμακολογίας. Το προσδόκιμο όριο ζωής των ατόμων στις αναπτυγμένες χώρες της Ευρώπης (Σουηδία, Ισλανδία, Ελβετία κ.ά.) είναι πολύ υψηλό, λίγο κάτω από τα 80 χρόνια. Η μείωση της αναλογίας των νεαρών ατόμων στον ευρωπαϊκό πληθυσμό (ως αποτέλεσμα της μείωσης των γεννήσεων) και η αύξηση της αναλογίας των ηλικιωμένων ατόμων (ως αποτέλεσμα των καλύτερων συνθηκών ζωής κ.ά.) συνθέτουν το δημογραφικό πρόβλημα, το οποίο, με τη σειρά του, προκαλεί πολλά οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα. Καθώς οι Ευρωπαίοι γεννούν πλέον λιγότερα παιδιά και ζουν περισσότερο, ο πληθυσμός στο σύνολο του γερνάει. Είναι εντυπωσιακό ότι η αναλογία των ηλικιωμένων ατόμων σε σχέση με τον συνολικό πληθυσμό της Ευρώπης είναι η μεγαλύτερη από όλες τις ηπείρους και των νεαρών ατόμων η μικρότερη.

Τέταρτο χαρακτηριστικό του ευρωπαϊκού πληθυσμού είναι η μετανάστευση. Το έντονο δημογραφικό πρόβλημα του συνόλου σχεδόν των χωρών της Ευρώπης έχει δημιουργήσει την ανάγκη εισαγωγής εργατικού δυναμικού από άλλες ηπείρους (μετανάστες). Εκτιμήσεις λένε ότι η Ευρώπη έχει ανάγκη εισαγωγής τουλάχιστον πέντε εκατομμυρίων μεταναστών κάθε χρόνο, προκειμένου να καλύψει παραγωγικές και άλλες ανάγκες της και να στηρίξει τα ασφαλιστικά και συνταξιοδοτικά της συστήματα.

Σήμερα σε πολλά αναπτυσσόμενα ευρωπαϊκά κράτη (Γαλλία, Γερμανία, Αυστρία, Ελβετία, Σουηδία κ.ά.) ο αλλογενής πληθυσμός ξεπερνά το 10% του συνολικού πληθυσμού. Οι σημερινοί μετανάστες που ζουν στις χώρες της δυτικής και της βόρειας Ευρώπης προέρχονται κυρίως από την ανατολική Ευρώπη (π.χ. Πολωνία, Ουκρανία), τη Βαλκανική Χερσόνησο (π.χ. Αλβανία, Ρουμανία, Βουλγαρία), την Αφρική (π.χ. Αλγερία) και την Ασία (π.χ. Πακιστάν, Ινδία). Η παρουσία μεταναστών σε μια χώρα με στασιμότητα ή μείωση πληθυσμού (όπως είναι οι περισσότερες χώρες της ηπείρου μας) είναι θετική για την οικονομική της ανάπτυξη, καθώς οι μετανάστες είναι κατά κανόνα νέοι, με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης και κατάρτισης και επομένως καταλαμβάνουν κυρίως ανεπιθύμητες για τον τοπικό πληθυσμό θέσεις. Επίσης, οι μετανάστες πληρώνοντας εισφορές στα ασφαλιστικά και συνταξιοδοτικά ταμεία συμβάλλουν στη συντήρησή τους, εργαζόμενοι στην καλλιέργεια και στη συλλογή των αγροτικών προϊόντων βοηθούν στο να διατηρηθεί η ζωή στην ύπαιθρο, στέλνοντας τα παιδιά τους σε σχολεία με λίγους μαθητές (τα οποία αλλιώς θα έκλειναν) συντελούν στη διατήρησή τους και γενικά δίνουν ζωτικότητα στην κοινωνία. Ορισμένοι βέβαια διαπιστώνουν και αρνητικές επιδράσεις, που έχουν σχέση με τη δυνατότητα της χώρας υποδοχής να ενσωματώσει ομαλά τους μετανάστες και να αναγνωρίσει την πολιτισμική και θρησκευτική τους ελευθερία.

ΕΠΕΚΤΕΙΝΩ ΤΙΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΜΟΥ

Η μετανάστευση στην Ευρώπη διαμέσου των αιώνων

Από την αρχαιότητα η Ευρώπη ήταν είτε τόπος αναχώρησης είτε τόπος άφιξης μεταναστών. Στην αρχαία Ελλάδα οι αποικισμοί της Μεσογείου και της Μαύρης θάλασσας αποτελούν χαρακτηριστικό παράδειγμα έντονου μεταναστευτικού ρεύματος για αναζήτηση μιας καλύτερης τύχης. Επίσης, από την εποχή των μεγάλων ανακαλύψεων πολλοί Ευρωπαίοι επέλεξαν να εγκατασταθούν για καλύτερες συνθήκες ζωής σε άλλες ηπείρους (π.χ. στη Βόρεια και στη Νότια Αμερική κατά τον 16ο αιώνα, κι αργότερα στην Ωκεανία ή στην Αφρική).

Στα μέσα του 20ού αιώνα, λίγο μετά το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πολέμου, οι ανάγκες οικονομικής ανασυγκρότησης των καταστραμμένων χωρών της Ευρώπης και η φτώχεια των λαών που έβγαιναν από τη δίνη του πολέμου προκάλεσαν σημαντικό μεταναστευτικό ρεύμα από την Ισπανία, την Πορτογαλία, την Ιταλία, την Ελλάδα, την Τουρκία κ.α. προς το Βέλγιο, τη Γερμανία, την Αυστρία, τη Σουηδία κ.α.

Στις μέρες μας πολλά από τα κράτη που πριν από 50 μόλις χρόνια ήταν περιοχές προέλευσης μεταναστών (π.χ. η Ισπανία, η Ιταλία, η Ελλάδα κ.ά.) έχουν αναπτυχθεί οικονομικά και αποτελούν πλέον αυτά τις περιοχές υποδοχής μεταναστών από άλλα σημεία της Ευρώπης ή γειτονικών ηπείρων.

Αξιολογώ τι έμαθα

- 1. Ανάφερε τρία χαρακτηριστικά του ευρωπαϊκού πληθυσμού.**
- 2. Χαρακτήρισε τις παρακάτω προτάσεις με το γράμμα (Σ), αν είναι σωστές, και με το γράμμα (Λ), αν είναι λανθασμένες:**
 - α. Η αύξηση του μέσου όρου ζωής στην Ευρώπη είναι αποτέλεσμα ευημερίας,**
 - β. Η Σκανδιναβική Χερσόνησος έχει μεγάλη πυκνότητα πληθυσμού.**
 - γ. Η αναλογία νεαρών ατόμων σε σχέση με τον συνολικό πληθυσμό της Ευρώπης είναι η μεγαλύτερη από όλες τις ηπείρους,**
 - δ. Η αστικοποίηση είναι μικρή στην ευρωπαϊκή ήπειρο, αν και το μεγαλύτερο ποσοστό των Ευρωπαίων ζει σε μεγάλες πόλεις.**

ΜΑΘΗΜΑ 31 Ο πληθυσμός της Ελλάδας

Σ' αυτό το μάθημα θα μάθω

- Για τον σημερινό ελληνικό πληθυσμό και την κατανομή
- Για την εξέλιξη του ελληνικού πληθυσμού στον χρόνο.
- Για το ελληνικό δημογραφικό πρόβλημα.

Λέξεις - κλειδιά

- πυκνότητα πληθυσμού • πυραμίδα ηλικιών
- δημογραφικό πρόβλημα • απογραφή • απόδημος ελληνισμός • πρόσφυγες • εσωτερική μετανάστευση
- αστυφιλία • αστικοποίηση.

Συνεργάζομαι στην τάξη

1. Εργαστείτε ανά δύο.

α. Παρατηρήστε στον πίνακα 31.8 (όπου καταγράφεται η εξέλιξη στον χρόνο του πληθυσμού και της έκτασης της Ελλάδας) την πυκνότητα πληθυσμού της χώρας μας το 2001. Συγκρίνετε την πυκνότητα πληθυσμού της Ελλάδας με την πυκνότητα πληθυσμού της ευρωπαϊκής ηπείρου που γνωρίσατε στο Μάθημα 29, σελ. 21. Σε τι συμπέρασμα καταλήγετε, ότι είναι παραπλήσιες ή ότι διαφέρουν αρκετά;

β. Με τη βοήθεια του πίνακα 25.3 (σελίδα 166-171) συγκρίνετε την πυκνότητα πληθυσμού της Ελλάδας με τις πυκνότητες πληθυσμού διάφορων ευρωπαϊκών χωρών, ιδιαίτερα της δυτικής Ευρώπης. Συμπεραίνετε

ότι η χώρα μας σε σχέση με αυτές τις χώρες είναι πιο πυκνοκατοικημένη ή πιο αραιοκατοικημένη;

γ. Παρατηρήστε στον πίνακα 28.5 τις πυκνότητες πληθυσμού των νομών της χώρας μας. Διαπιστώνετε ότι είναι παρόμοιες σε όλη τη χώρα ή ότι διαφέρουν αρκετά από νομό σε νομό;

2. Εργαστείτε ανά ομάδες και αντλώντας γνώσεις από τα Μαθήματα 29 και 30 ανακαλύψτε χαρακτηριστικά του πληθυσμού της Ελλάδας. Κάθε ομάδα να επιλέξει και να υλοποιήσει μια από τις εργασίες που ακολουθούν.

1η εργασία: Με τη βοήθεια του πίνακα 28.5 σημειώστε παρακάτω τους πέντε πιο πυκνοκατοικημένους και τους πέντε πιο αραιοκατοικημένους νομούς της χώρας μας.

• Οι πέντε πιο πυκνοκατοικημένοι νομοί είναι:

• Οι πέντε πιο αραιοκατοικημένοι νομοί είναι:

2η εργασία: Παρατηρήστε τον πίνακα 31.1. Συζητήστε στην ομάδα σχετικά με το αν ο ελληνικός πληθυσμός χαρακτηρίζεται από αστικοποίηση ή όχι. Αιτιολογήστε την άποψη σας.

Έτος	Ποσοστό % αγροτικού πληθυσμού (οικισμοί με πληθυσμό ως 2.000 κατ.)	Ποσοστό % ημιαστικού πληθυσμού (οικισμοί με πληθυσμό 2.000-10.000 κατ.)	Ποσοστό % αστικού πληθυσμού (οικισμοί με πληθυσμό πάνω από 10.000 κατ.)
1941	52,4	14,2	32,8
1961	43,8	12,9	43,3
1991	28,3	12,8	58,9

31.1 Ποσοστιαία εξέλιξη της κατανομής του ελληνικού πληθυσμού

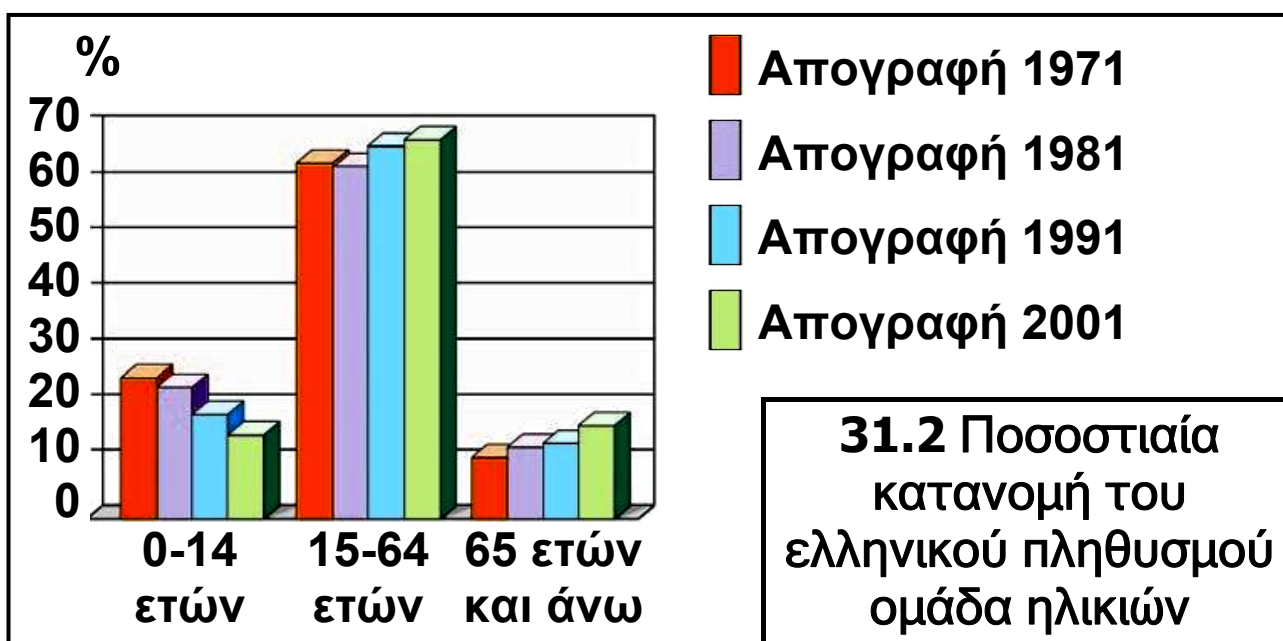
3η εργασία:

α. Παρατηρήστε την εικόνα 31.2. Τι διαπιστώνετε;

.....

β. Παρατηρήστε τον πίνακα 31.3. Τι διαπιστώνετε για τη φυσική αύξηση του πληθυσμού στη χώρα μας τις τελευταίες πέντε δεκαετίες; Είναι σημαντική, είναι στάσιμη ή μειώνεται συνεχώς;

.....

Χρονική περίοδος	1951-1960	1961-1970	1971-1980	1981-1990	1991-2000
Γένν. / 1.000 κατ.	19,2	17,9	15,5	11,8	9,8
Θάν / 1.000 κατ.	7,2	8,1	8,7	9,1	9,5
Φυσική αύξηση (γενν.-θαν / 1.000 κατ.)	12,0	9,8	6,9	2,7	0,3

31.3 Γεννήσεις και θάνατοι στον ελληνικό πληθυσμό 1950-2000

γ. Μελετήστε τον πίνακα 31.4. Τι παρατηρείτε;

.....

1995	1996	1997	1998	1999	Ευρωπαϊκός μέσος όρος 2004
1,34	1,35	1,32	1,30	1,31	
2000	2001	2002	2003	2004	1,40
1,29	1,28	1,29	1,25	1,27	

31.4 Γεννητικότητα των Ελλήνων (παιδιά ανά γυναίκα)

δ. Συνεκτιμώντας τις απαντήσεις των προηγούμενων ερωτήσεων θα λέγατε ότι η χώρα μας σήμερα αντιμετωπίζει δημογραφικό πρόβλημα ή όχι; Αιτιολογήστε την άποψη σας.

.....

4η εργασία:

α. Παρατηρήστε τον πίνακα 31.3. Από τα δεδομένα του προκύπτει ότι η φυσική αύξηση του πληθυσμού τη δεκαετία 1991-2000 ήταν μόλις 0,3%, που σημαίνει ότι ο πληθυσμός της χώρας από 10.259.900 το 1991 θα έπρεπε να έχει αυξηθεί ελάχιστα μέχρι το 2001. Όμως, με βάση την απογραφή του 2001, οι κάτοικοι της Ελλάδας ήταν 10.964.020, δηλαδή παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση, πολύ μεγαλύτερη του 0,3%. Την ίδια χρονιά απογράφηκαν στον πληθυσμό 762.191 αλλοδαποί, οι περισσότεροι από τους οποίους έφτασαν στην Ελλάδα κατά τη δεκαετία του 1990. Σημειώστε μία αιτία της αύξησης του πληθυσμού της χώρας μας κατά τη δεκαετία 1991-2001.

.....

.....

β. Γνωρίζοντας ότι οι αλλοδαποί που ζουν στην Ελλάδα είναι 762.191 σε σύνολο 10.964.020 κατοίκων, υπολογίστε το επί τοις εκατό ποσοστό των αλλοδαπών στον πληθυσμό της χώρας μας.

.....

.....

γ. Αναζητήστε στο Μάθημα 30 τα ποσοστά των αλλοδαπών στον πληθυσμό άλλων ευρωπαϊκών χωρών και συγκρίνετε τα με το ποσοστό των αλλοδαπών της χώρας μας. Θα χαρακτηρίζατε τη σημερινή Ελλάδα χώρα προέλευσης ή χώρα υποδοχής μεταναστών;

.....

.....

3. Κάθε ομάδα, με τη σειρά (δηλαδή πρώτη η ομάδα που ανέλαβε την 1η εργασία κ.ο.κ.), να παρουσιάσει συνοπτικά στην τάξη τα αποτελέσματα της εργασίας της.

ΜΕΛΕΤΩ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ

Η έκταση της πατρίδας μας είναι 131.957 τετραγωνικά χιλιόμετρα και ο πληθυσμός της, σύμφωνα με την απογραφή του 2001, είναι 10.964.020 κάτοικοι. Προκύπτει επομένως ότι η πυκνότητα πληθυσμού της χώρας μας είναι 83 κάτοικοι ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο, δηλαδή παραπλήσια και λίγο υψηλότερη της μέσης πυκνότητας πληθυσμού της ευρωπαϊκής ηπείρου. Παρά ταύτα, η ανάγνωση των πυκνοτήτων του πληθυσμού άλλων ευρωπαϊκών χωρών (Ολλανδίας, Ιταλίας, Γαλλίας κτλ.) δείχνει πως η Ελλάδα είναι αραιοκατοικημένη σε σχέση με αυτά.

Ορισμένα από τα χαρακτηριστικά της χώρας μας είναι τα εξής:

- Είναι σχετικά αραιοκατοικημένη.
- Έχει πολύ ανομοιόμορφη κατανομή του πληθυσμού.
- Παρουσιάζει υψηλό ποσοστό αστικοποίησης.
- Έχει έντονο δημογραφικό πρόβλημα.
- Φιλοξενεί σημαντικό αριθμό αλλοδαπών.

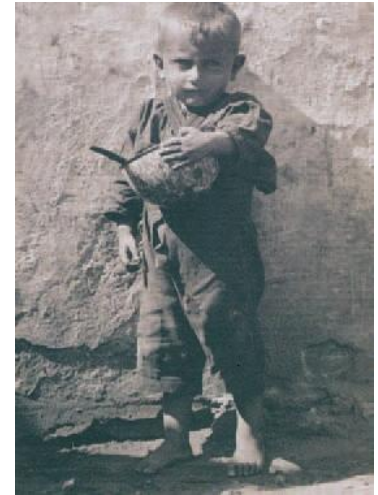
Οι αιτίες για τη σημερινή διαμόρφωση του πληθυσμού της Ελλάδας είναι πολλές και διακρίνονται σε γεωγραφικές, ιστορικές-πολιτικές και κοινωνικές-οικονομικές. Πιο αναλυτικά:

- **Γεωγραφικές:** Η πατρίδα μας έχει ορεινό ανάγλυφο, πολλά μικρά, σχετικά άγονα και άνυδρα νησιά και λιγαστές καλλιεργήσιμες εκτάσεις. Όλα αυτά δυσκολεύουν τη συντήρηση μεγάλου αριθμού κατοίκων στις ορεινές και τις νησιωτικές περιοχές (ασφαλώς με μερικές εξαιρέσεις).

31.5 Ντιτρόιτ, Η.Π.Α.: Ηπειρώτες μαστόροι σε εργασίες κατασκευής σιδηροδρομικής γραμμής

31.6 Ορφανό προσφυγόπουλο στην Αθήνα μετά το 1927 τη μικρασιατική καταστροφή του 1922

- **Ιστορικές-πολιτικές:** Μετά το 1828, όταν οι Έλληνες απέκτησαν την ανεξαρτησία τους, δεν έζησαν ειρηνικά για μεγάλα χρονικά διαστήματα. Η συμμετοχή της χώρας μας σε πολλούς τοπικούς και στους δύο παγκόσμιους πολέμους οδήγησε σε αύξηση των εδαφών της, αλλά και σε απώλειες ανθρώπινων ζώων. Με δεδομένο ότι συνήθως τα θύματα των συρράξεων είναι κυρίως νεαρά σε ηλικία άτομα, οι συνέπειες ήταν οδυνηρές για τον πληθυσμό της χώρας στη διάρκεια των δύο αιώνων της νεότερης ιστορίας της. Είναι χαρακτηριστικό ότι κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο η Ελλάδα υπήρξε η ευρωπαϊκή χώρα με τα περισσότερα θύματα σε σχέση με τον πληθυσμό της. Η άφιξη σχεδόν ενάμισι εκατομμυρίου Ελλήνων από τη Μικρά Ασία μετά τα δραματικά γεγονότα της μικρασιατικής καταστροφής, το 1922, συνέβαλε στην αύξηση του πληθυσμού μέσα στα όρια της χώρας, αλλά αυτό έγινε με την τραγική απώλεια των πατρογονικών εστιών των προσφύγων.

- **Κοινωνικές-οικονομικές:** Για πολλές δεκαετίες μετά την απελευθέρωση από τους Τούρκους η οικονομία της χώρας μας στηριζόταν κυρίως στις αγροτικές δραστηριότητες και στη ναυτιλία. Η οικονομική ανέχεια και οι δύσκολες συνθήκες διαβίωσης οδήγησαν πολλούς συμπατριώτες μας κατά το παρελθόν στην αναζήτηση καλύτερης ζωής μακριά από την Ελλάδα (εξωτερική μετανάστευση). Η Αίγυπτος, η Ρωσία και η Ρουμανία στο τέλος του 19ου αιώνα, οι Η.Π.Α. στις αρχές του 20ού αιώνα, η δυτική Ευρώπη (κυρίως η Γερμανία), οι Η.Π.Α., ο Καναδάς και η Αυστραλία το διάστημα 1950-1970 αποτέλεσαν τόπους υποδοχής Ελλήνων μεταναστών. Σήμερα οι απόδημοι Έλληνες υπολογίζονται παγκοσμίως σε πέντε εκατομμύρια! Με τη μετανάστευση προς το εξωτερικό η χώρα μας υπέστη για πολλές δεκαετίες αφάιμαξη του δυναμικού της, γεγονός που εξηγεί σε μεγάλο βαθμό τη σημερινή διαμόρφωση του πληθυσμού.

Το διάστημα 1950-1970, εκτός από τη μετανάστευση προς το εξωτερικό, έντονη ήταν και η εσωτερική μετανάστευση από τις αγροτικές περιοχές προς τα μεγάλα αστικά κέντρα (δηλαδή η αστυφιλία), κυρίως προς την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη. Το γεγονός αυτό οδήγησε στην αστικοποίηση του ελληνικού πληθυσμού, η οποία σήμερα κυμαίνεται σε ποσοστά αντίστοιχα της υπόλοιπης Ευρώπης.

Από το 1970 η μετανάστευση προς το εξωτερικό ανακόπηκε σημαντικά. Αντίθετα, άρχισε να καταγράφεται επιστροφή Ελλήνων μεταναστών στην πατρίδα (παλιννόστηση). Ωστόσο, παρά την ανάσχεση της μετανάστευσης προς το εξωτερικό και την παλιννόστηση στην Ελλάδα πολλών αποδήμων, παράγοντες όπως η επικράτηση του αστικού τρόπου ζωής (που δεν ευνοεί τη γέννηση πολλών παιδιών ανά

οικογένεια), η αύξηση του ποσοστού των εργαζόμενων γυναικών, η αύξηση του μέσου όρου ζωής (ως αποτέλεσμα της βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου) κ.ά. προκάλεσαν μείωση των γεννήσεων και αύξηση των ηλικιωμένων ατόμων στον ελληνικό πληθυσμό, συντελώντας στα τέλη του 20ού αιώνα στην εμφάνιση του δημογραφικού προβλήματος στη χώρα μας.

Παράλληλα, η έντονη οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας τη δεκαετία 1990-2000 οδήγησε στην εμφάνιση ισχυρού μεταναστευτικού ρεύματος αλλοδαπών προς τη χώρα. Μετατράπηκε έτσι η Ελλάδα από χώρα προέλευσης σε χώρα υποδοχής μεταναστών. Σήμερα οι καταγεγραμμένοι αλλοδαποί μετανάστες αποτελούν περίπου το 7% του πληθυσμού της χώρας.

ΕΠΕΚΤΕΙΝΩ ΤΙΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΜΟΥ

Η αττική γη υποδέχεται τους πρόσφυγες του 1922

Στο τέλος του 2006 και στις αρχές του 2007 οργανώθηκε από το Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων έκθεση για τους πρόσφυγες της μικρασιατικής καταστροφής του 1922 που εγκαταστάθηκαν στην Αττική. Η έκθεση είχε τον τίτλο «Η αττική γη υποδέχεται τους πρόσφυγες του '22». Στο ενημερωτικό έντυπο που εκδόθηκε από το Ίδρυμα της Βουλής για την έκθεση διαβάζουμε:

«Μετά την ήττα του ελληνικού στρατού στη Μικρά Ασία τον Αύγουστο του 1922, χιλιάδες πρόσφυγες διαπεραιώνονται στην Ελλάδα. Από τον Οκτώβριο του 1922 έως το 1925 έφτασαν και οι Έλληνες από την Ανατολική Θράκη, την κεντρική και τη νότια Μικρά Ασία. Δε γνωρίζουμε τον ακριβή αριθμό τους. Ωστόσο, το 1928 απογράφονται 1.221.849 πρόσφυγες, στους

οποίους περιλαμβάνονται και όσοι είχαν έρθει παλαιότερα από τη Βουλγαρία, τη Ρωσία κ.α. Οι περισσότεροι φτάνουν σε τραγική κατάσταση. Έχουν εγκαταλείψει βιαστικά τα σπίτια τους, φέρνοντας ελάχιστα ή και κανένα κινητό αγαθό. Οι αρρώστιες και ο ψυχικός τραυματισμός τούς καταβάλλουν...

Η Αττική το 1922 δέχεται πρόσφυγες για μία ακόμη φορά. Για τη στέγαση τους δημιουργούνται 46 νέοι ή επεκτείνονται παλαιοί οικισμοί (Βύρωνας, Καισαριανή, Υμηττός, Νέα Σμύρνη, Καλλιθέα, Ταύρος, Λυκαβηττός, Λεωφόρος Αλεξάνδρας, Λεωφόρος Συγγρού, Νίκαια, Κορυδαλλός, Νέα Ιωνία, Δραπετσώνα, Νέα Ερυθραία, Ελληνικό, Ραφήνα, Νέα Φώκεια, Νέα Πέραμος, Ελευσίνα κ.ά.), ενώ ο πληθυσμός της Αττικής αυξάνεται κατά 68%. Αποτέλεσμα ήταν να οικιστούν οι ως τότε ακατοίκητες ή αραιοκατοικημένες περιοχές και η Αθήνα με τον Πειραιά να ενωθούν σε ένα ενιαίο αστικό συγκρότημα...»

Αξιολογώ τι έμαθα

1. Αφαίρεσε από την έκταση και τον πληθυσμό της Ελλάδας την έκταση και τον πληθυσμό του νομού Αττικής και υπολόγισε την πυκνότητα του πληθυσμού για την υπόλοιπη χώρα χωρίς αυτόν τον νομό. Σημείωσε τα αποτελέσματα των υπολογισμών σου.

- Έκταση της Ελλάδας χωρίς τον νομό Αττικής
- Πληθυσμός της Ελλάδας χωρίς τον νομό Αττικής
- Πυκνότητα πληθυσμού της Ελλάδας χωρίς τον νομό Αττικής

Σύγκρινε την πυκνότητα πληθυσμού της Ελλάδας χωρίς τον νομό Αττικής με την πυκνότητα πληθυσμού της Ελλάδας για το έτος 2001 (83 κάτ. / τετρ. χλμ.). Τι διαπιστώνεις και πώς το εξηγείς; Είναι πυκνοκατοικημένη ή αραιοκατοικημένη η υπόλοιπη Ελλάδα εκτός του νομού Αττικής;

2. Παρατήρησε τα δεδομένα του πίνακα 31.1. Από ποιες περιοχές πιστεύεις ότι άντλησε την αύξηση του ο αστικός πληθυσμός μεταξύ των ετών 1941-1991; Αιτιολόγησε την άποψη σου.

Έτος	Έκταση (τετρ. χλμ.)	Πληθυσμός (κάτ.)	Πυκνότητα πληθυσμού (κάτ./τετρ. χλμ.)
1830	47.516	753.400	16

Σημαντικά ιστορικά γεγονότα περιόδου

Πρωτόκολλο ανεξαρτησίας με το οποίο αναγνωρίστηκε διεθνώς η Ελλάδα ως κυρίαρχο και ανεξάρτητο κράτος, που περιλάμβανε τη Στερεά Ελλάδα και την Εύβοια, την Πελοπόννησο, τις Κυκλάδες και τις Σποράδες.

Έτος	Έκταση (τετρ. χλμ.)	Πληθυσμός (κάτ.)	Πυκνότητα πληθυσμού (κάτ./τετρ. χλμ.)
1861	47.516	1.096.810	23
1870	50.211	1.457.894	29

Σημαντικά ιστορικά γεγονότα περιόδου

Προσάρτηση το 1864 των Ιόνιων Νησιών

31.8 Η εξέλιξη της έκτασης και του πληθυσμού του ελληνικού κράτους από το 1830 έως το 2001 (συνέχεια στην επόμενη σελίδα)

Έτος	Έκταση (τετρ. χλμ.)	Πληθυσμός (κάτ.)	Πυκνότητα πληθυσμού (κάτ./τετρ. χλμ.)
1889	63.606	2.187.208	34
Σημαντικά ιστορικά γεγονότα περιόδου			
Προσάρτηση το 1881 της Θεσσαλίας και της Άρτας			
Έτος	Έκταση (τετρ. χλμ.)	Πληθυσμός (κάτ.)	Πυκνότητα πληθυσμού (κάτ./τετρ. χλμ.)
1907	63.211	2.631.952	42
Σημαντικά ιστορικά γεγονότα περιόδου			
Ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1897			
Έτος	Έκταση (τετρ. χλμ.)	Πληθυσμός (κάτ.)	Πυκνότητα πληθυσμού (κάτ./τετρ. χλμ.)
1920	129.281	5.016.889	39
Σημαντικά ιστορικά γεγονότα περιόδου			
<ul style="list-style-type: none"> • Βαλκανικοί Πόλεμοι • Προσάρτηση το 1913 της Μακεδονίας, της Ηπείρου, των νησιών του Βόρειου Αιγαίου και της Κρήτης • Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος • Προσάρτηση το 1920 της Θράκης • Σημαντική μετανάστευση προς το εξωτερικό (κυρίως στις Η.Π.Α) από τις αρχές του 20ού αιώνα 			
Έτος	Έκταση (τετρ. χλμ.)	Πληθυσμός (κάτ.)	Πυκνότητα πληθυσμού (κάτ./τετρ. χλμ.)
1928	129.281	6.204.684	48
Σημαντικά ιστορικά γεγονότα περιόδου			
Μικρασιατική καταστροφή το 1922 και έντονο προσφυγικό κύμα ενάμισι σχεδόν εκατομμυρίου Ελλήνων από τη Μικρά Ασία και τον Πόντο προς την Ελλάδα			

31.8 Η εξέλιξη της έκτασης και του πληθυσμού του ελληνικού κράτους από το 1830 έως το 2001 (συνέχεια στην επόμενη σελίδα)

Έτος	Έκταση (τετρ. χλμ.)	Πληθυσμός (κάτ.)	Πυκνότητα πληθυσμού (κάτ./τετρ. χλμ.)
1940	129.281	7.344.860	57
1951	131.957	7.632.801	58
Σημαντικά ιστορικά γεγονότα περιόδου			
<ul style="list-style-type: none"> • Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος • Προσάρτηση το 1947 των Δωδεκανήσων 			
Έτος	Έκταση (τετρ. χλμ.)	Πληθυσμός (κάτ.)	Πυκνότητα πληθυσμού (κάτ./τετρ. χλμ.)
1961	131.957	8.388.553	64
Σημαντικά ιστορικά γεγονότα περιόδου			
Σημαντική μετανάστευση προς το εξωτερικό (κυρίως δυτική Ευρώπη, Η.Π.Α., Αυστραλία)			
Έτος	Έκταση (τετρ. χλμ.)	Πληθυσμός (κάτ.)	Πυκνότητα πληθυσμού (κάτ./τετρ. χλμ.)
1971	131.957	8.768.641	66
1981	131.957	9.740.417	74
1991	131.957	10.259.900	78
2001	131.957	10.964.020	83

31.8 Η εξέλιξη της έκτασης και του πληθυσμού του ελληνικού κράτους από το 1830 έως το 2001

ΜΑΘΗΜΑ 32

Τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά των Ευρωπαίων

Σ' αυτό το μάθημα θα μάθω

- Για ορισμένες από τις πολιτισμικές διαφορές των Ευρωπαίων (γλώσσα, θρησκεία).
- Ότι οι πολιτισμικές διαφορές των Ευρωπαίων αποτελούν πλούτο για τον πολιτισμό της ηπείρου.
- Ότι, παρά τις διαφορές, υπάρχει μια κοινή πολιτισμική βάση στην Ευρώπη.

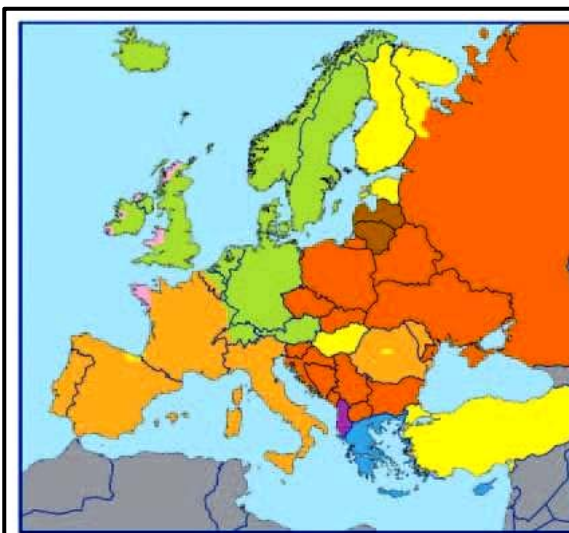
Λέξεις - κλειδιά

- ορθοδοξία • καθολικισμός • προτεσταντισμός
- μωαμεθανισμός • λατινικές γλώσσες • γερμανικές γλώσσες • σλαβικές γλώσσες • ανεξιθρησκία.

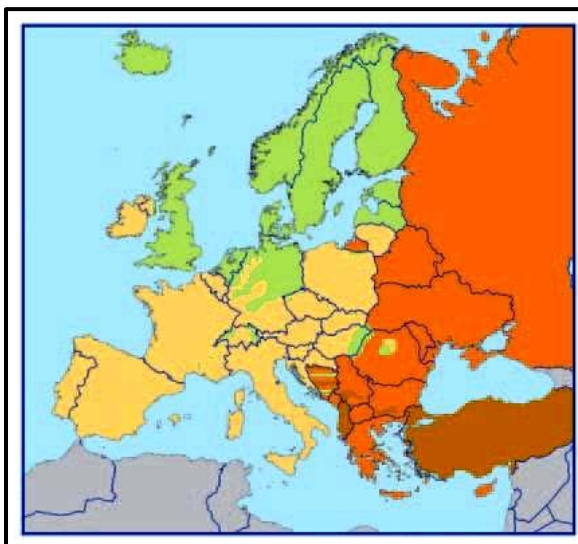
Συνεργάζομαι στην τάξη

1. Συνεργαστείτε μεταξύ σας τα παιδιά κάθε θρανίου. Μελετήστε τους χάρτες 32.1 και 32.2 και με τη βοήθεια του πολιτικού χάρτη της Ευρώπης συμπληρώστε τον παρακάτω πίνακα, σύμφωνα με την υπόδειξη. Στη συνέχεια απαντήστε στις ερωτήσεις που ακολουθούν:

- Λατινογενείς
- Γερμανογενείς
- Σλαβικές
- Κελτικές
- Βαλτικές
- Αλβανική
- Ελληνική
- Άλλες

32.1 Οι γλώσσες της Ευρώπης

- Καθολικοί
- Διαμαρτυρόμενοι
- Ορθόδοξοι
- Μουσουλμάνοι

32.2 Οι θρησκείες της Ευρώπης

Χώρα	Καταγωγή γλώσσας	Θρησκεία
Αυστρία	Γερμανική	Χριστιανισμός-καθολικισμός
Γαλλία		
Γερμανία		
Δανία		
Ελλάδα		
Ιταλία		
Ολλανδία		
Ουγγαρία		
Πολωνία		
Ρωσία		
Σουηδία		

α. Ποιες είναι οι τρεις κυριότερες γλωσσικές ομάδες στην Ευρώπη;

.....

β. Ποια θρησκεία κυριαρχεί στην Ευρώπη;

.....

2. Εργαστείτε ανά ομάδες. Διαβάστε τα παρακάτω κείμενα και απαντήστε στις ερωτήσεις που ακολουθούν: (στην επόμενη σελίδα)

1ο κείμενο

«Η κλιμακούμενη ένταση ανάμεσα στα στρατόπεδα των καθολικών και των προτεσταντών οδήγησε στην απροκάλυπτη σύγκρουση μεταξύ τους και στο ξέσπασμα του Τριακονταετούς Πολέμου (1618-1648), κατά τον οποίο τη Γερμανία διέτρεχαν και κατέστρεφαν οι στρατοί όλης της Ευρώπης...»

Παγκόσμιος Γεωγραφικός Άτλας, λήμμα «Γερμανία»

2ο κείμενο

«Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν αποτελεί μόνο μια οντότητα γεωγραφική, πολιτική και οικονομική. Αποτελεί και έναν χώρο με κοινή πολιτισμική κληρονομιά. Ο Αισχύλος, ο Αριστοφάνης, ο Μολιέρος, ο Σαίξπηρ, ο Πλάτωνας, ο Αριστοτέλης, ο Έρασμος, ο Έγκελος, ο Φειδίας, ο Μικελάντζελο, ο Μπετόβεν, ο Βέρντι και τόσοι άλλοι είναι κοινό κτήμα όλων των Ευρωπαίων. Δεν είναι υπερβολή να ισχυριστεί κανείς ότι υπάρχει η συνειδησιακή βάση για μια ευρωπαϊκή πολιτισμική ταυτότητα. Όμως, το δεύτερο εξίσου σημαντικό χαρακτηριστικό της ευρωπαϊκής πολιτισμικής κληρονομιάς είναι η ποικιλία και η πολυμορφία της, που αποτελεί και τη δύναμη της, τη δύναμη της Ευρώπης...»

Η Ευρωπαϊκή Ένωση,
έκδοση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και
της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Ελλάδα

α. Πώς οι ευρωπαϊκοί λαοί αντιμετώπισαν κάποιες φορές στο παρελθόν τις πολιτισμικές τους διαφορές (πχ. όσον αφορά τη θρησκεία);

.....

.....

β. Πώς επιχειρούν να αντιμετωπίσουν σήμερα τις πολιτισμικές τους διαφορές (όσον αφορά τη θρησκεία, τη γλώσσα, τα ήθη και έθιμα κτλ.);

.....
.....

γ. Γιατί η πολιτισμική ποικιλία και πολυμορφία είναι δύναμη για την Ευρώπη;

.....
.....

δ. Πώς μπορούμε να πετύχουμε την αρμονική συμβίωση με τους υπόλοιπους λαούς της Ευρώπης παρά τις πολιτισμικές μας διαφορές;

.....
.....

3. Κάθε ομάδα να παρουσιάσει συνοπτικά στην τάξη τις απαντήσεις της στις παραπάνω ερωτήσεις. Κατόπιν συζητήστε όλοι μαζί για τις πολιτισμικές διαφορές στην Ευρώπη και πώς αυτές μπορούν να ενώνουν τους λαούς αντί να τους χωρίζουν.

ΜΕΛΕΤΩ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ

32.3 Αθήνα: Επισκέπτες στον Παρθενώνα

32.4 Βουδαπέστη: Μουσείο Τέχνης

Στην ευρωπαϊκή ήπειρο μιλιούνται αρκετές γλώσσες. Άλλες από αυτές έχουν κοινά χαρακτηριστικά και μπορούν να ενταχθούν σε μεγάλες γλωσσικές ομάδες (λατινικές, γερμανικές, σλαβικές), ενώ άλλες είναι πολύ διαφορετικές από τις υπόλοιπες και μιλιούνται από τους κατοίκους ενός μόνο κράτους ή πολύ λίγων κρατών (αλβανική, ελληνική, ουγγρική κτλ.).

Με δεδομένο ότι η γεωγραφική κατανομή των κατοίκων της Ευρώπης είναι πολύπλοκη, παρατηρείται το φαινόμενο σε όλες σχεδόν τις χώρες της ηπείρου να ζουν άνθρωποι που ανήκουν σε διαφορετικές εθνότητες και οι οποίοι μιλούν τη δική τους προγονική γλώσσα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να υπάρχουν περισσότερες από μία επίσημες γλώσσες σε πολλά ευρωπαϊκά κράτη (Ελβετία, Βέλγιο, Κύπρος κ.ά.). Στην Ευρωπαϊκή Ένωση οι επίσημες γλώσσες είναι 23.

Αρκετές ευρωπαϊκές γλώσσες δε μιλιούνται μόνο στα όρια της ηπείρου αλλά σε όλο τον πλανήτη (αγγλικά, γαλλικά, ισπανικά κ.ά.), απομεινάρι της εποχής των μεγάλων ανακαλύψεων και του αποικισμού των άλλων ηπείρων. Ενδεικτικά, η αγγλική γλώσσα είναι σήμερα διεθνής και αποτελεί την επίσημη γλώσσα πολλών κρατών σε διαφορετικές ηπείρους. Επίσημες γλώσσες πολλών κρατών άλλων ηπείρων αποτελούν και η γαλλική, η ισπανική (μιλιέται σε όλη σχεδόν τη Νότια και την Κεντρική Αμερική), η πορτογαλική (Βραζιλία) κ.ά.

Η ελληνική γλώσσα μιλιέται σήμερα στην Ελλάδα και στην Κύπρο, όμως η σημασία της είναι μεγάλη για τον ευρωπαϊκό πολιτισμό. Στην αρχαιότητα η ελληνική γλώσσα ήταν διεθνής, καθώς μιλιόταν από εκατομμύρια ανθρώπους γύρω από τη Μεσόγειο. Στα ελληνικά γράφτηκαν σπουδαία έργα του αρχαίου κόσμου, ενώ πολλοί επιστημονικοί όροι έχουν ελληνική προέλευση.

Τέλος, τόσο το λατινικό όσο και το κυριλλικό αλφάβητο προέρχονται από το ελληνικό.

Όσον αφορά το θέμα της θρησκείας, οι περισσότεροι Ευρωπαίοι είναι χριστιανοί, χωρισμένοι όμως στις τρεις μεγάλες ομολογίες (ορθόδοξοι, καθολικοί, προτεστάντες) στις οποίες έχει διαιρεθεί ο χριστιανισμός, ενώ σε πολύ λίγες ευρωπαϊκές χώρες επικρατεί ο μωαμεθανισμός. Όπως συμβαίνει και με τις γλώσσες, μπορεί σε κάποιο ευρωπαϊκό κράτος να επικρατεί μια ορισμένη θρησκεία, υπάρχουν ωστόσο λίγοι ή πολλοί πολίτες που ασπάζονται άλλα θρησκευτικά δόγματα. Η θρησκευτική ελευθερία, που επιτρέπει σε κάθε άνθρωπο να πιστεύει σε όποιο θρήσκευμα θέλει (ανεξιθρησκία), είναι βασική πολιτισμική αξία της Ευρώπης.

Κατά το παρελθόν η προσπάθεια τόσων λαών για την εξασφάλιση ζωτικού χώρου σε μια μικρή σχετικά έκταση, όπως αυτή της Ευρώπης, είχε οδηγήσει σε ιδιαίτερα σκληρούς και καταστροφικούς πολέμους. Βέβαια, αρκετοί από αυτούς τους πολέμους έγιναν για πολιτισμικούς-θρησκευτικούς λόγους. Στο πέρασμα όμως των αιώνων και μέσα από τις εμπορικές σχέσεις που ανέπτυξαν οι λαοί μεταξύ τους ενισχύθηκαν και οι πολιτισμικές ανταλλαγές, με αποτέλεσμα οι διαφορετικοί λαοί της ηπείρου να μάθουν αρκετά ο ένας για τον άλλον και να αποκτήσουν κοινά πολιτισμικά χαρακτηριστικά.

32.5 Πορτογαλία:
παραδοσιακοί χοροί
σε κεντρική πλατεία
της Λισαβόνας

Σήμερα, παρά τις διαφορές που πάντα υπάρχουν ανάμεσα στους ευρωπαϊκούς λαούς, θα μπορούσε κάποιος να μιλήσει για έναν «ευρωπαϊκό πολιτισμό» με αρκετά κοινά στοιχεία σε ολόκληρη την ήπειρο. Ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός, ο αρχαίος ρωμαϊκός πολιτισμός, ο χριστιανισμός, ο δυτικοευρωπαϊκός ουμανιστικός πολιτισμός του 18ου και του 19ου αιώνα, ο σύγχρονος τεχνολογικός πολιτισμός είναι μερικά μόνο κομβικά σημεία που συγκροτούν τη φυσιογνωμία του κοινού ευρωπαϊκού πολιτισμού. Κοινά πολιτισμικά στοιχεία των λαών της Ευρώπης είναι επίσης το νομικό σύστημα (που προέρχεται κυρίως από το Ρωμαϊκό Δίκαιο, τους νόμους του Βυζαντίου και τη Γαλλική Επανάσταση), η θρησκευτική ελευθερία (ανεξιθρησκία), η προστασία των πολιτικών δικαιωμάτων, η ελευθερία της έκφρασης, η πρόσβαση στη γνώση και την εκπαίδευση, η απόρριψη του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων, η νομοθεσία για την προστασία του περιβάλλοντος και της πολιτισμικής κληρονομιάς κ.ά. Το χαμηλό ποσοστό αναλφαβητισμού, το δημοκρατικό πολίτευμα σε όλα τα ευρωπαϊκά κράτη, η κατοχύρωση της ισότητας των δύο φύλων είναι μερικά ακόμη χαρακτηριστικά του σημερινού κοινού πολιτισμικού υπόβαθρου των Ευρωπαίων.

Από την άλλη πλευρά, η εξαφάνιση των πολιτισμικών διαφορών φτωχαίνουν τον κόσμο μας και αλλοιώνουν τα εθνικά και φυλετικά χαρακτηριστικά των λαών. Σήμερα οι λαοί της Ευρώπης αναγνωρίζουν την ανάγκη να διατηρήσουν ζωντανά τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά τους, ανάγκη που εκφράζεται απερίφραστα μέσα από το σύνθημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης: «Ενωμένη στην πολυμορφία».

32.6 Ρουμανία: σχολική γιορτή

ΕΠΕΚΤΕΙΝΩ ΤΙΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΜΟΥ

Ο Παρθενώνας

Πλήθος μνημείων σε όλη την Ευρώπη αναδεικνύουν την πολιτισμική διαδρομή των λαών της ηπείρου μας. Ένα από τα σπουδαιότερα μνημεία, σε παγκόσμιο επίπεδο, είναι ο Παρθενώνας, ναός αφιερωμένος στην Αθηνά. Ο Παρθενώνας οικοδομήθηκε στην Ακρόπολη της Αθήνας από τους σπουδαίους αρχιτέκτονες Ικτίνο και Καλλικράτη μεταξύ των ετών 447-432 π.Χ., όταν την πόλη κυβερνούσε ο Περικλής. Ο γλυπτός διάκοσμος και το χρυσελεφάντινο άγαλμα της Αθηνάς που κοσμούσε το εσωτερικό του Παρθενώνα αποτελούν έργα του μεγάλου γλύπτη Φειδία. Ο ναός, δωρικού ρυθμού, έχει οικοδομηθεί αποκλειστικά από πεντελικό μάρμαρο, και στις μέρες μας εκατομμύρια επισκέπτες κάθε ηλικίας από όλο τον κόσμο φτάνουν ως τον βράχο της Ακρόπολης για να δουν αυτό το μοναδικό μνημείο.

Σε πανηγυρική τελετή που έγινε τον Μάρτιο του 2007, παρουσία του Προέδρου της Δημοκρατίας Κάρολου Παπούλια και άλλων επισήμων, η Ακρόπολη ανακηρύχθηκε πρώτος σε σειρά τόπος στον κατάλογο των Μνημείων Ευρωπαϊκής Πολιτισμικής Κληρονομιάς.

Σύμφωνα με τον Γάλλο υπουργό Πολιτισμού που παρέστη: «Η Ακρόπολη αξίζει να είναι ο πρώτος τόπος στον κατάλογο Μνημείων Ευρωπαϊκής Πολιτισμικής Κληρονομιάς. Αποτελεί σύμβολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της ευρωπαϊκής συνείδησης».

Το 2007 άρχισε τη λειτουργία του και το νέο Μουσείο της Ακρόπολης. Στους εντυπωσιακούς χώρους του έχουν μεταφερθεί χιλιάδες μικρά και μεγάλα γλυπτά που βρέθηκαν στον χώρο της Ακρόπολης, αριστουργήματα της τέχνης, περιμένοντας να τα θαυμάσουμε.

Αξιολογώ τι έμαθα

1. α. Με τη βοήθεια του πίνακα της 1ης δραστηριότητας σημείωσε στη συνέχεια ποιο θρήσκευμα επικρατεί στα κράτη με γλώσσες:

- λατινικές:
- γερμανικές:
- σλαβικές:

β. Με τη βοήθεια του ίδιου πίνακα, αλλά και των χαρτών 32.1 και 32.2 εντόπισε τρία κράτη που διαφοροποιούνται από τις περιπτώσεις της προηγούμενης ερώτησης (π.χ. έχουν γλώσσα της σλαβικής ομάδας και θρήσκευμα τον καθολικισμό).

2. Για ποιους λόγους η σημασία της ελληνικής γλώσσας είναι μεγάλη για τον ευρωπαϊκό πολιτισμό;

ΜΑΘΗΜΑ 33 Οι μεγάλες πόλεις της Ευρώπης

Σ' αυτό το μάθημα θα μάθω

- Για τη γεωγραφική κατανομή των μεγάλων πόλεων στην ευρωπαϊκή ήπειρο.
- Μερικούς από τους παράγοντες που επηρέασαν τη γεωγραφική θέση μεγάλων ευρωπαϊκών πόλεων.
- Για τον σημαντικό ρόλο των μεγάλων ευρωπαϊκών πόλεων στη ζωή των κατοίκων τους.

Λέξεις - κλειδιά

- πόλεις • μεγαλουπόλεις • αστικές περιοχές
- πρωτεύουσες.

Συνεργάζομαι στην τάξη

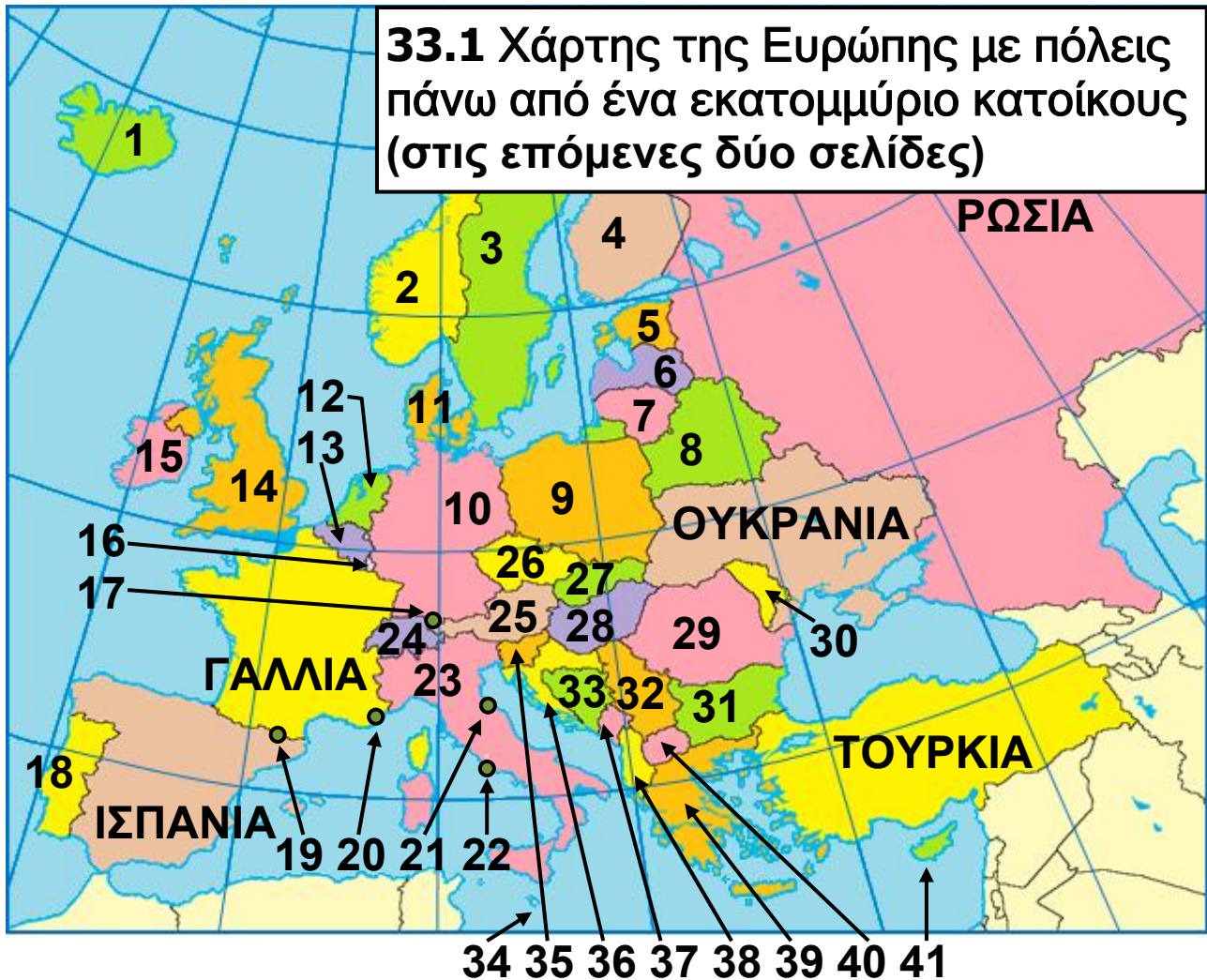
1. Εργαστείτε ανά ομάδες. Κάθε ομάδα να επιλέξει και να υλοποιήσει μία από τις εργασίες που ακολουθούν.

1η εργασία:

α. Αναζητήστε στον χάρτη των μεγάλων πόλεων της Ευρώπης (εικόνα 33.1, στην επόμενη σελίδα) τις πόλεις με πληθυσμό πάνω από τρία εκατομμύρια κατοίκους και συμπληρώστε τον πίνακα στη σελίδα 66, σύμφωνα με την υπόδειξη.

β. Παρατηρώντας τον ίδιο χάρτη, βρείτε χαρακτηριστικά που έχουν οι μεγάλες ευρωπαϊκές πόλεις με πληθυσμό πάνω από τρία εκατομμύρια κατοίκους. Για παράδειγμα, αν βρίσκονται κοντά στη θάλασσα ή στο εσωτερικό της χώρας, σε πεδινά ή σε ορεινά σημεία, αν είναι πρωτεύουσες κρατών ή όχι κτλ.

33.1 Χάρτης της Ευρώπης με πόλεις πάνω από ένα εκατομμύριο κατοίκους (στις επόμενες δύο σελίδες)

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΧΑΡΤΗ 33.1	14	Ηνωμένο Βασίλειο	28	Ουγγαρία	
1	Ισλανδία	15	Ιρλανδία	29	Ρουμανία
2	Νορβηγία	16	Λουξεμβούργο	30	Μολδαβία
3	Σουηδία	17	Λιχτενστάιν	31	Βουλγαρία
4	Φινλανδία	18	Πορτογαλία	32	Σερβία
5	Εσθονία	19	Ανδόρα	33	Βοσνία-Ερζεγοβίνη
6	Λετονία	20	Μονακό	34	Μάλτα
7	Λιθουανία	21	Άγιος Μαρίνος	35	Σλοβενία
8	Λευκορωσία	22	Βατικανό	36	Κροατία
9	Πολωνία	23	Ιταλία	37	Μαυροβούνιο
10	Γερμανία	24	Ελβετία	38	Αλβανία
11	Δανία	25	Αυστρία	39	Ελλάδα
12	Ολλανδία	26	Τσεχία	40	Βόρεια Μακεδονία
13	Βέλγιο	27	Σλοβακία	41	Κύπρος

33.1

- Πόλη άνω των 3.000.000 κατοίκων
- Πόλη με 1 – 3.000.000 κατοίκους
- - - - Σύνορα Κίεβο Πρωτεύουσα

Πόλη	Κράτος	Πρωτεύουσα κράτους
Μόσχα	Ρωσία	Ναι

γ. Σε ποιο περιοχή της Ευρώπης (δυτική, νότιο, κεντρική κτλ.) δεν υπάρχουν μεγάλες πόλεις με πληθυσμό πάνω από τρία εκατομμύρια κατοίκους; Πώς το εξηγείτε;

.....

2η εργασία: Αναζητήστε στον χάρτη των μεγάλων πόλεων της Ευρώπης (εικόνα 33.1) τις πόλεις με πληθυσμό από ένα έως τρία εκατομμύριο κατοίκους.

α. Πόσες πόλεις επισημάνετε;

.....

β. Πόσες από τις πόλεις με πληθυσμό από ένα έως τρία εκατομμύρια κατοίκους είναι πρωτεύουσες;

.....

γ. Πόσες από τις πόλεις με πληθυσμό από ένα έως τρία εκατομμύριο κατοίκους είναι παραθαλάσσιες;

.....

3η εργασία: Διαβάστε τα κείμενα στην επόμενη σελίδα και απαντήστε στις ερωτήσεις που ακολουθούν:

1ο κείμενο

«Η ιστορία του Λονδίνου ως πόλης και λιμανιού άρχισε με τη ρωμαϊκή κατάκτηση της Βρετανίας. Η πόλη ιδρύθηκε στην αριστερή όχθη του Τάμεση, σε μια χαλικώδη προεξοχή που δέσποζε σε ένα εύκολο πέρασμα, στο σημείο όπου συνέκλιναν οι θαλάσσιες και χερσαίες οδοί. Αναφέρεται για πρώτη φορά από τον Τάκιτο (1ος αιώνας μ.Χ.) με την ονομασία Londinium, όταν ήταν πια σημαντική αγορά και ποτάμιο λιμάνι με μεγάλη κίνηση, τόση ώστε οι Ρωμαίοι είχαν κτίσει κυκλικό τείχος (που διασώζεται κατά ένα μέρος έως σήμερα), αρκετά εκτεταμένο για τους χρόνους εκείνους, που περιέβαλλε το σημερινό Σίτυ...»

Εγκυκλοπαίδεια Δομή, λήμμα «Λονδίνο»

2ο κείμενο

«Πρωτεύουσα και μεγαλύτερη πόλη του Ηνωμένου Βασιλείου είναι το Λονδίνο, το οποίο βρίσκεται στη νοτιοδυτική Αγγλία, πάνω στον μεσημβρινό του Γκρίνουιτς, και διασχίζεται από τον ποταμό Τάμεση. Από διοικητική άποψη αποτελείται από τρεις ενότητες: α) την παλαιά πόλη (τη γνωστή και ως Σίτυ), β) το εσωτερικό Λονδίνο (που περιβάλλει την παλαιά πόλη) και γ) το περιφερειακό Λονδίνο (που περιβάλλει το εσωτερικό Λονδίνο). Συνολικά το πολεοδομικό συγκρότημα απαρτίζεται από 32 δήμους. Η πόλη έχει έντονη οικονομική ζωή και αποτελεί έδρα μεγάλων τραπεζών και εταιρειών (ιδιαίτερα η περιοχή του Σίτυ)...»

Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια,
λήμμα «Ηνωμένο Βασίλειο»

α. Πόσους αιώνες ιστορίας έχει το Λονδίνο;
.....

β. Από ποιους ιδρύθηκε και με ποιο κριτήριο;

.....

γ. Σε πόσα τμήματα χωρίζεται αυτή η ευρωπαϊκή
μεγαλούπολη;

.....

δ. Με δεδομένο ότι και άλλες ευρωπαϊκές
μεγαλουπόλεις έχουν μακραίωνη ιστορία (Αθήνα, Ρώμη
κ.ά.), περιμένετε να διακρίνονται και αυτές σε τμήματα
με παρόμοιο τρόπο όπως το Λονδίνο;

.....

ε. Ποιο είναι σήμερα η φυσιογνωμία του Σίτυ, της
αρχικής πόλης του Λονδίνου;

.....

2. Κάθε ομάδα να παρουσιάσει στην τάξη τα
αποτελέσματα της εργασίας της. Κατόπιν συζητήστε
όλοι μαζί για τη σημασία των ευρωπαϊκών πόλεων στη
ζωή των κατοίκων της ηπείρου.

ΜΕΛΕΤΩ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ

33.2 Παρίσι: το ιστορικό
κέντρο της πόλης (Λα Σιτέ)
σε νησί του ποταμού
Σηκουάνα

33.3 Λονδίνο:
ο «Τροχός της Χιλιετίας»

Ένα από τα χαρακτηριστικά του ευρωπαϊκού πληθυσμού είναι η υψηλή αστικοποίηση. Παρά ταύτα, η Ευρώπη έχει λίγες μεγαλουπόλεις με πληθυσμό πάνω από τρία εκατομμύρια κατοίκους. Έχει όμως αρκετές πόλεις με πληθυσμό πάνω από ένα εκατομμύριο κατοίκους και επίσης σημαντικές συγκεντρώσεις πληθυσμού (αστικά κέντρα) σε γειτονικές-κοντινές πόλεις με τις οποίες λειτουργούν ως ενιαίο σύνολο (Αθήνα-Πειραιάς στην Ελλάδα, περιοχή Ρουρ στη Γερμανία, περιοχή Ράντσταντ στην Ολλανδία, ευρύτερο Λονδίνο στο Ηνωμένο Βασίλειο κ.ά.). Η Μόσχα, το Λονδίνο, η Κωνσταντινούπολη και το Παρίσι είναι οι τέσσερις μεγαλύτερες σε πληθυσμό πόλεις της Ευρώπης. Ο πληθυσμός καθεμίας από αυτές φτάνει ή ξεπερνά τον πληθυσμό της χώρας μας!

Μελετώντας σχετικούς χάρτες μπορούμε εύκολα να διαπιστώσουμε ότι η συντριπτική πλειονότητα των μεγάλων ευρωπαϊκών πόλεων είναι πρωτεύουσες κρατών. Αυτό είναι φυσικό, αφού οι πρωτεύουσες κρατών αποτελούν σημαντικά οικονομικά κέντρα και προσελκύουν κατοίκους από την υπόλοιπη χώρα.

Επίσης, μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι οι μεγάλες ευρωπαϊκές πόλεις βρίσκονται κυρίως:

- κοντά στη θάλασσα, αποτελώντας σημαντικά λιμάνια·
- στις όχθες ποταμών·
- σε περιοχές με μεγάλη βιομηχανική ανάπτυξη·
- σε πεδιάδες.

33.4 Ρώμη: Κολοσσαίο

Ιστορικά, οι πρώτες πόλεις που δημιουργήθηκαν στην ευρωπαϊκή ήπειρο ήταν οι πόλεις-κράτη της αρχαίας Ελλάδας. Με χρονολογική σειρά, η Αθήνα της κλασικής περιόδου, η Ρώμη στην ακμή της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και η Κωνσταντινούπολη στην ακμή της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας ήταν οι μοναδικές ευρωπαϊκές πόλεις με πληθυσμό εκατοντάδες χιλιάδες κατοίκους για διάστημα αρκετών αιώνων. Αυτό σημαίνει ότι οι περισσότερες ευρωπαϊκές πόλεις μετρούν μεν εκατοντάδες χρόνια παρουσίας, για μεγάλη όμως περίοδο της ιστορίας τους παρέμειναν μικρές σε πληθυσμό. Το Λονδίνο, για παράδειγμα, που σήμερα αριθμεί σχεδόν 12 εκατομμύρια κατοίκους, τους πρώτους αιώνες από την ίδρυση του είχε 20.000 περίπου κατοίκους ενώ έως τον Μεσαίωνα δεν ξεπερνούσε τους 50.000 κατοίκους. Το ίδιο συνέβη και με το Παρίσι, το Βερολίνο και άλλες πόλεις.

Αυτό που πρέπει να γνωρίζουμε είναι ότι κατά το παρελθόν βασικό κριτήριο για την ίδρυση μιας πόλης αποτελούσε η ασφάλεια των κατοίκων της. Έτσι, αρκετές ευρωπαϊκές πόλεις ιδρύθηκαν σε νησιά ποταμών (π.χ. το Παρίσι), στο κέντρο λιμνών (π.χ. η Στοκχόλμη), σε υψώματα (π.χ. η Αθήνα, η Ρώμη). σε κλειστές καμπύλες ποταμών (π.χ. η Βέρνη) κτλ.

Μια άλλη, πολύ μεγάλη κατηγορία πόλεων είναι αυτές που ξεκίνησαν τη ζωή τους ως ρωμαϊκά φρούρια (π.χ. το Λονδίνο, η Κολωνία κ.ά.). Με δεδομένο ότι ο ρωμαϊκός στρατός ήταν πολύ ισχυρός, το κριτήριο για την κατασκευή των φρουρίων δεν ήταν τόσο η ασφάλεια όσο ο έλεγχος των συγκοινωνιών και της οικονομίας των κατακτημένων λαών από τους Ρωμαίους. Έτσι, τα φρούρια κτιζόνταν σε πεδινά σημεία ή στις όχθες ποταμών (π.χ. του Ρήνου, του Δούναβη κ.ά.) και στο πέρασμα των χρόνων εξελίχθηκαν σε πόλεις.

Οι ευρωπαϊκές πόλεις παρέμειναν μικρές σε πληθυσμό μέχρι και τις αρχές του 18ου αιώνα. Είναι χαρακτηριστικό ότι εκείνη την εποχή μόλις το 10% των Ευρωπαίων ζούσε σε αστικές περιοχές, όταν σήμερα το αντίστοιχο ποσοστό ξεπερνά το 75%.

Από τα μέσα του 18ου αιώνα η γοργή ανάπτυξη της βιομηχανίας και η χειροτέρευση της ζωής στην ύπαιθρο οδήγησαν πολλούς Ευρωπαίους στην εγκατάλειψη των αγροτικών περιοχών και στην αναζήτηση εργασίας στις βιομηχανικές περιοχές. Νέες πόλεις αναπτύχθηκαν τότε κοντά στα εργοστάσια, τα οποία βρίσκονταν σε περιοχές με κοιτάσματα γαιανθράκων, απαραίτητου καυσίμου για την κίνηση των μηχανών, ή κοντά σε ποτάμια και λιμάνια, ώστε να είναι ευκολότερη η μεταφορά των πρώτων υλών ή των προϊόντων.

Εξαιτίας του γεγονότος ότι οι ευρωπαϊκές πόλεις ξεκίνησαν κάποτε τη ζωή τους ως μικροί οικισμοί και στο πέρασμα του χρόνου επεκτείνονταν συνεχώς, καθώς αυξανόταν ο πληθυσμός τους, είναι αναμενόμενο οι σημερινές ευρωπαϊκές μεγαλουπόλεις να μην είναι ομοιόμορφες σε όλα τα τμήματα τους. Πιο συγκεκριμένα, στις ευρωπαϊκές μεγαλουπόλεις κατά κανόνα διακρίνουμε:

- το ιστορικό κέντρο, δηλαδή τον αρχικό πυρήνα της πόλης, όπου η οικονομική ζωή είναι αρκετά σημαντική, αφού η περιοχή αποτελεί συνήθως τουριστικό πόλο έλξης, αλλά και έδρα επιχειρήσεων, κυβερνητικών υπηρεσιών κτλ. ·
- τις περιφερειακές συνοικίες γύρω από το ιστορικό κέντρο, όπου κατοικούν κυρίως άνθρωποι μεσαίων εισοδημάτων·
- τον δακτύλιο των απομακρυσμένων από το ιστορικό κέντρο προαστίων, στα οποία κατοικούν άνθρωποι με διαφορετικού ύψους εισοδήματα, ανάλογα με την περιοχή.

Σήμερα οι ευρωπαϊκές μεγαλουπόλεις αποτελούν ανθρώπινα δημιουργήματα γιγαντιαίων διαστάσεων, που επηρεάζουν τη ζωή και τις δραστηριότητες τόσο των κατοίκων τους όσο και των κατοίκων άλλων κοντινών μικρών πόλεων (μέσα από σχέσεις αλληλεξάρτησης και αλληλοσυμπλήρωσης των μικρών πόλεων με τη μεγαλούπολη).

Εκτός από οικονομικά κέντρα, οι ευρωπαϊκές μεγαλουπόλεις και ιδιαίτερα οι πρωτεύουσες κρατών αποτελούν σημαντικά πολιτιστικά κέντρα. Μνημεία, μουσεία, καλλιτεχνικά δρώμενα κ.ά. αναδεικνύουν την ιστορία και τον πολιτισμό τόσο των μεγάλων πόλεων όσο και των κρατών, καθώς επίσης τον τρόπο σκέψης και έκφρασης των κατοίκων και τις προτιμήσεις τους. Λέγεται μάλιστα (ίσως κάπως υπερβολικά) πως, αν κάποιος επισκεφθεί την πρωτεύουσα μιας ευρωπαϊκής χώρας, είναι σαν να έμαθε τα πάντα γι' αυτή τη χώρα.

Επεκτείνω τις γνώσεις μου

Περιβαλλοντικά προβλήματα των μεγαλουπόλεων

Σχεδόν ο μισός πληθυσμός της Γης ζει σε πόλεις. Περισσότερες από 400 πόλεις σε όλο τον κόσμο έχουν πάνω από ένα εκατομμύριο κατοίκους η καθεμιά. Περίπου 20 από αυτές έχουν πληθυσμό πάνω από 10 εκατομμύρια η καθεμιά και τέσσερις από αυτές βρίσκονται στην Ευρώπη.

Η βιομηχανική επανάσταση, που ξεκίνησε γύρω στο 1750 από το Ηνωμένο Βασίλειο, συντέλεσε στην ταχύτατη αύξηση του πληθυσμού των πόλεων. Το Λονδίνο, για παράδειγμα, είχε το 1800 ένα περίπου εκατομμύριο κατοίκους, ενώ το 1900, μέσο σε 100 μόλις χρόνια, ο πληθυσμός του άγγιξε τα επτά εκατομμύρια!

Οι σημερινές μεγαλουπόλεις, εξαπλωμένες σε μεγάλη έκταση, ενσωματώνουν πολλές φορές μικρότερες γειτονικές πόλεις και αποτελούν μαζί μ' αυτές ένα γιγάντιο τεχνητό οικοσύστημα. Πέρα από τις ωφέλειες που προσφέρουν, οι μεγαλουπόλεις επιβαρύνουν και υποβαθμίζουν έντονα το περιβάλλον, προκαλώντας προβλήματα στην καθημερινή ζωή των κατοίκων τους. Η ηχορύπανση, το κυκλοφοριακό, η ρύπανση του αέρα, η αλλοίωση του τοπίου, η καταστροφή βιοτόπων, τα απορρίμματα είναι μερικά από τα πολλά περιβαλλοντικά ζητήματα που αφορούν τη ζωή στις πόλεις και απαιτούν λύση.

Αξιολογώ τι έμαθα

1. Γιατί, αν και η Ευρώπη είναι μία από τις πιο αστικοποιημένες περιοχές του πλανήτη, λίγες μόνο πόλεις της έχουν πληθυσμό περισσότερο από τρία εκατομμύρια κατοίκους;
2. Αντιστοίχισε τις μεγάλες ευρωπαϊκές πόλεις (1η στήλη) με τα κράτη στα οποία ανήκουν (2η στήλη):
 1. Αγία Πετρούπολη
 2. Κίεβο
 3. Βαλένθια
 4. Λίβερπουλ
 5. Πόρτο
 - α. Ουκρανία
 - β. Πορτογαλία
 - γ. Ηνωμένο Βασίλειο
 - δ. Ισπανία
 - ε. Ρωσία

ΜΑΘΗΜΑ 34 Οι μεγάλες πόλεις της Ελλάδας

Σ' αυτό το μάθημα θα μάθω

- Ποιες είναι οι μεγαλύτερες ελληνικές πόλεις.
- Ποια είναι η κατανομή τους στον χώρο.

Λέξεις - κλειδιά

- αστυφιλία • πρωτεύουσα • πόλη • οικισμός.

Συνεργάζομαι στην τάξη

1. Εργαστείτε ανά ομάδες.

α. Στον πίνακα 34.1 καταγράφονται οι 15 μεγαλύτερες ελληνικές πόλεις και η πληθυσμιακή τους εξέλιξη μεταξύ των ετών 1961-2001.

- Με τη βοήθεια του πολιτικού χάρτη της Ελλάδας (εικόνα 2.1, σελ. 152-153) και αντλώντας πληροφορίες από το Μάθημα 28, επισημάνετε ένα κοινό χαρακτηριστικό που έχουν όλες σχεδόν οι 15 μεγαλύτερες ελληνικές πόλεις.

- Επισημάνετε ένα κοινό χαρακτηριστικό που έχουν οι περισσότερες από τις 10 μεγαλύτερες ελληνικές πόλεις.

- Ποια από τις 5 μεγαλύτερες ελληνικές πόλεις αύξησε υπερβολικά τον αριθμό των κατοίκων της στο διάστημα 1961-1981; Μπορείτε να δώσετε μια εξήγηση γι' αυτό; (Αντλήστε πληροφορίες από το Μάθημα 31.)

β. Κατά τη γνώμη σας, πώς επηρεάζει μια μεγάλη πόλη τις γειτονικές της περιοχές; Σημειώστε την άποψη σας. (Μπορείτε να σκεφτείτε, π.χ., την πρωτεύουσα του νομού στον οποίο κατοικείτε ή μια άλλη μεγάλη ελληνική πόλη.)

.....

.....

Πόλη	Αθήνα*	Θεσσαλονίκη*	Πάτρα*	Ηράκλειο*
1961	1.852.709	380.648	103.985	69.983
1971	2.540.241	557.360	120.847	84.710
1981	3.028.245	706.180	154.596	110.958
1991	3.072.922	749.048	170.452	126.907
2001	3.172.006	794.330	190.884	150.253

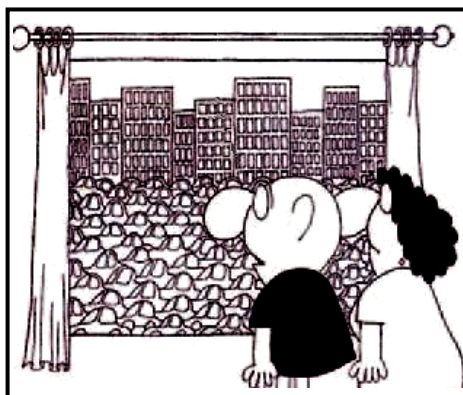
Πόλη	Λάρισα	Βόλος*	Αχαρνές (Μενίδι)	Ιωάννινα*
1961	55.391	81.072	11.290	34.997
1971	72.336	88.096	74.671	40.130
1981	102.426	107.751	41.068	53.279
1991	113.426	116.031	61.352	68.072
2001	126.076	120.480	75.341	70.203

Πόλη	Χανιά*	Καβάλα	Χαλκίδα*	Καλαμάτα*
1961	50.789	44.517	24.745	41.340
1971	53.076	46.234	36.300	40.402
1981	64.740	56.705	53.806	44.920
1991	72.092	58.025	62.837	47.641
2001	68.514	64.293	62.230	60.709

Πόλη	Αγρίνιο*	Λαμία	Κατερίνη*
1961	33.281	21.509	30.095
1971	41.794	37.877	30.512
1981	46.568	41.846	39.895
1991	52.896	43.898	48.021
2001	59.305	58.601	56.434

34.1 Οι 15 μεγαλύτερες ελληνικές πόλεις και η εξέλιξη του πληθυσμού τους
 (* πολεοδομικό συγκρότημα. Στην περίπτωση της Αθήνας, στο πολεοδομικό της συγκρότημα περιλαμβάνεται και ο πληθυσμός του Πειραιά.)

γ. Παρατηρήστε τις εικόνες 34.2 και 34.3 και διαβάστε τα σχόλια τους. Ποια είναι η δική σας άποψη;

**ΣΕ ΛΙΓΑ ΧΡΟΝΙΑ, ΟΙ
 ΑΘΗΝΑΙΟΙ ΘΑ ΧΩΡΙΖΟΝΤΑΙ
 ΣΕ ΔΥΟ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ! Σ'
 ΑΥΤΟΥΣ ΠΟΥ ΒΡΗΚΑΝ ΝΑ
 ΠΑΡΚΑΡΟΥΝ ΚΑΙ Σ' ΑΥΤΟΥΣ.
 ΠΟΥ ΨΑΧΝΟΥΝ ΑΚΟΜΗ**

34.2 Πριν από μερικά χρόνια ο γελοιογράφος ΚΥΡ σατίριζε την Αθήνα του μέλλοντος.

34.3 Συνθήκες καθημερινής ζωής στην Αθήνα του σήμερα. Ο ΚΥΡ επαληθεύτηκε.

2. Παρουσιάστε συνοπτικά στην τάξη τις απαντήσεις σας και κατόπιν συζητήστε όλοι μαζί για τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της ζωής σε μια ελληνική μεγάλη πόλη όπως, για παράδειγμα, την Αθήνα ή τη Θεσσαλονίκη.

Μελετώ στο σπίτι

Ένα από τα χαρακτηριστικά του ελληνικού πληθυσμού που γνωρίσαμε σε προηγούμενο μάθημα είναι το υψηλό ποσοστό αστικοποίησης. Στο ξεκίνημα του 21ου αιώνα, περίπου έξι στους δέκα κατοίκους της χώρας μας ζουν σε πόλεις, δηλαδή σε οικισμούς με πληθυσμό πάνω από 10.000 κατοίκους. Η αναλογία αυτή δεν είναι μεγάλη για τα ευρωπαϊκά δεδομένα, αν σκεφτούμε ότι υπάρχουν κράτη με αστικοποίηση που αγγίζει το 80% ή και παραπάνω (Ηνωμένο Βασίλειο, Γερμανία κ.ά.). Ωστόσο, η αναλογία αυτή είναι σημαντική για τα δεδομένα της χώρας μας, αν σκεφτούμε ότι:

- πριν από λίγες δεκαετίες ο ελληνικός πληθυσμός κατοικούσε κυρίως σε αγροτικές περιοχές·
- η κατανομή του πληθυσμού είναι ανομοιόμορφη και υπάρχουν περιοχές αρκετά αραιοκατοικημένες.

Μελετώντας χάρτες και στατιστικά δεδομένα, διαπιστώνουμε ότι η μεγάλη πλειονότητα των κατοίκων της χώρας ζει σε δύο μεγάλες πόλεις, την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, οι οποίες συγκεντρώνουν σχεδόν το 40% του πληθυσμού. Μόνο στην Αθήνα ζουν σήμερα περίπου τρεις στους δέκα κατοίκους της Ελλάδας. Όσον αφορά τις άλλες πόλεις, λίγες έχουν σημαντικό αριθμό κατοίκων (πάνω από 100.000) και είναι μικρές για τα ευρωπαϊκά δεδομένα. Αυτό συμβαίνει γιατί, όπως είδαμε και στο Μάθημα 18, η Ελλάδα είναι χώρα με πολύ ορεινό έδαφος και λίγες καλλιεργήσιμες

πεδιάδες, συνθήκες οι οποίες δεν ευνοούν την ανάπτυξη σημαντικού πληθυσμού και πολλών μεγάλων αστικών κέντρων.

Επίσης, παρατηρώντας την κατανομή των 15 μεγαλύτερων πόλεων στον ελληνικό χώρο, διαπιστώνουμε τα εξής:

- Η συντριπτική πλειονότητα τους είναι πρωτεύουσες των νομών στους οποίους βρίσκονται. Από τις δύο πόλεις που δεν είναι πρωτεύουσες νομών η μία (Αχαρνές) βρίσκεται πολύ κοντά στην Αθήνα και επηρεάζεται από αυτήν, ενώ η άλλη (Αγρίνιο) είναι τις τελευταίες δεκαετίες το οικονομικό κέντρο του νομού Αιτωλίας και Ακαρνανίας, του οποίου πρωτεύουσα είναι το Μεσολόγγι (η Ιερή Πόλη) για ιστορικούς λόγους. Αξίζει να σημειωθεί ότι το Μεσολόγγι υπήρξε πατρίδα πέντε πρωθυπουργών της χώρας μας.
- Οι περιοχές που συγκεντρώνουν μεγάλο αριθμό κατοίκων είναι αυτές που έχουν χαμηλό υψόμετρο και βρίσκονται κοντά στη θάλασσα. Είναι χαρακτηριστικό ότι από τις τέσσερις μεγαλύτερες ελληνικές πόλεις οι τρεις είναι λιμάνια (Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Ηράκλειο) και η τέταρτη βρίσκεται πολύ κοντά στη θάλασσα και αποτελεί πολεοδομικό συγκρότημα με το επίγειο της (Αθήνα-Πειραιάς). Λιμάνια είναι συνολικά οι 9 από τις 15 μεγαλύτερες ελληνικές πόλεις.
- Τις παραθαλάσσιες πόλεις με τον μεγαλύτερο πληθυσμό ακολουθούν οι πόλεις που βρίσκονται σε πεδινές εύφορες εκτάσεις (Λάρισα, Αγρίνιο, Λαμία, Κατερίνη). Στην περίπτωση αυτή η τοπική οικονομία είναι ισχυρή και ο πληθυσμός παραμένει στην περιοχή και αυξάνεται.
- Ανάμεσα στις 15 μεγαλύτερες πόλεις κυριαρχούν όσες βρίσκονται στον ηπειρωτικό κορμό της χώρας, ενώ μόνο τρεις βρίσκονται σε νησιωτικούς νομούς.

- Μόνο μία ορεινή πόλη, τα Ιωάννινα, καταγράφεται στις 15 μεγαλύτερες πόλεις, και αυτό οφείλεται στη μακράιωνη σημαντική παρουσία της στην οικονομική, ιστορική και πολιτιστική ζωή τόσο της περιοχής όπου βρίσκεται όσο και της χώρας.

Στην Ελλάδα η υψηλή αστικοποίηση άρχισε να παρατηρείται μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν γιγαντώθηκε η αστυφιλία, η φυγή δηλαδή από την ύπαιθρο προς τις μεγάλες πόλεις και ιδιαίτερα την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη. Η αστικοποίηση δε συνδέθηκε στη χώρα μας με τη βιομηχανική επανάσταση, όπως σε άλλες χώρες της Ευρώπης, αλλά είχε κοινωνικοπολιτικά και οικονομικά αίτια.

34.4 Πειραιάς

34.5 Θεσσαλονίκη

34.6 Πάτρα

Είναι χαρακτηριστικό ότι στην Αθήνα αμέσως μετά την απελευθέρωση από τους Τούρκους ζούσαν μόλις 12.000 άνθρωποι, κυρίως γύρω από την Ακρόπολη, και πολλές από τις σημερινές πυκνοκατοικημένες γειτονιές της ήταν περιβόλια ή απομακρυσμένοι χώροι περιπάτου για τα δεδομένα της εποχής εκείνης. Σήμερα στο πολεοδομικό συγκρότημα της πρωτεύουσας κατοικούν πάνω από τρία εκατομμύρια άνθρωποι και η πυκνότητα του πληθυσμού σε ορισμένες περιοχές της ξεπερνά τους 8.000 κατοίκους ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο! Αυτή η τόσο μεγάλη συγκέντρωση κατοίκων στην πρωτεύουσα συνέβη σε δύο χρονικές περιόδους: το 1922, λόγω της μικρασιατικής καταστροφής, και από το 1960 έως το 1980, λόγω της εσωτερικής μετανάστευσης.

Παρομοίως και η Θεσσαλονίκη το χρονικό διάστημα από το 1960 έως το 1980 υπήρξε σημαντικός πόλος έλξης για πολλούς Έλληνες. Σήμερα έχει πληθυσμό που αγγίζει το ένα εκατομμύριο κατοίκους.

Όπως στην Ευρώπη, έτσι και στην Ελλάδα οι μεγάλες πόλεις επηρεάζουν τη ζωή όχι μόνο των κατοίκων τους, αλλά και των κατοίκων γειτονικών περιοχών και των μικρότερων κοντινών πόλεων, αποτελώντας οικονομικά και πολιτιστικά κέντρα.

Η βελτίωση των συγκοινωνιακών υποδομών σήμερα επιτρέπει σε κάποιον να εργάζεται στην πρωτεύουσα ενός νομού και να κατοικεί σε έναν μικρότερο, κοντινό με την πρωτεύουσα οικισμό, όπως για παράδειγμα σε κάποιον που εργάζεται στην Αθήνα να κατοικεί στη Χαλκίδα ή στην Κόρινθο.

Οι ελληνικές μεγαλουπόλεις αντιμετωπίζουν στο σύνολο τους σημαντικά περιβαλλοντικά προβλήματα, όπως είναι η ρύπανση της ατμόσφαιρας, το κυκλοφοριακό πρόβλημα, η διαχείριση των απορριμμάτων, η άναρχη δόμηση, η ηχορύπανση κ.ά., η αντιμετώπιση των οποίων επιβάλλει τόσο τη συνεχή παρέμβαση της πολιτείας όσο και την ενημέρωση, την ευαισθητοποίηση και την ενεργοποίηση του πολίτη για την προστασία του περιβάλλοντος.

ΕΠΕΚΤΕΙΝΩ ΤΙΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΜΟΥ

Αίγινα, Ναύπλιο, Αθήνα: οι πρωτεύουσες της νεότερης Ελλάδας

Η Αίγινα, το Ναύπλιο και η Αθήνα είναι οι πόλεις που υπήρξαν σε διάφορες χρονικές περιόδους πρωτεύουσες του ελληνικού κράτους από την απελευθέρωση του το 1828 έως σήμερα.

Η Αίγινα αποτέλεσε προσωρινή πρωτεύουσα από τις αρχές του 1828 έως τις αρχές του 1829. Για αυτό το σύντομο διάστημα ιδρύθηκαν στην πόλη, μεταξύ άλλων, η Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων, Αρχαιολογικό Μουσείο, Ορφανοτροφείο και το πρώτο Νομισματοκοπείο της νεότερης Ελλάδος.

Το Ναύπλιο αποτέλεσε την πρώτη πρωτεύουσα του νεοσύστατου ελληνικού κράτους από το 1829 έως το 1834. Η Αθήνα ήταν εκείνη την εποχή ένας άσημος οικισμός. Σε πίνακες ξένων περιηγητών εικονίζεται ένα

χωριό κτισμένο γύρω από τον λόφο της Ακρόπολης. Ωστόσο, η Αθήνα διατηρούσε πάντα την αίγλη του ονόματός της και έτσι το φθινόπωρο του 1834, μετά από μια επίσκεψη του βασιλιά Όθωνα, η Αθήνα ανακηρύχθηκε πρωτεύουσα του ελληνικού κράτους. Από τότε άρχισε η ανάπτυξη της πόλης.

Αξιολογώ τι έμαθα

1. Στο κρυπτόλεξο υπάρχουν πέντε από τις μεγαλύτερες ελληνικές πόλεις. Μπορείς να τις βρεις ψάχνοντας οριζόντια, κάθετα και διαγώνια;

Τ	Φ	Γ	Ρ	Ψ	Λ	Η	Ξ	Λ	Χ	Α
Α	Ο	Τ	Α	Ρ	Α	Γ	Α	Σ	Α	Ρ
Ζ	Δ	Α	Ο	Μ	Ο	Ι	Λ	Ε	Ν	Ο
Χ	Α	Σ	Ν	Λ	Κ	Ρ	Α	Ρ	Ι	Κ
Κ	Η	Θ	Λ	Ν	Ρ	Η	Ρ	Φ	Α	Μ
Ι	Ρ	Ε	Η	Λ	Ι	Δ	Ι	Ρ	Ι	Ε
Ο	Δ	Α	Σ	Ν	Α	Ν	Σ	Ξ	Α	Α
Ε	Η	Ψ	Ξ	Λ	Α	Γ	Α	Σ	Ρ	Π
Ν	Β	Ο	Λ	Ο	Σ	Μ	Λ	Φ	Α	Ο
Φ	Μ	Ζ	Β	Χ	Υ	Ο	Π	Κ	Τ	Θ
Υ	Ξ	Σ	Φ	Σ	Λ	Α	Σ	Κ	Δ	Υ

2. Παρατήρησε στον πίνακα 34.1 τις 15 μεγαλύτερες ελληνικές πόλεις.

- Γιατί μόνο 3 από τις 15 μεγαλύτερες ελληνικές πόλεις βρίσκονται σε νησιά;
- Γιατί οι 2 από αυτές τις πόλεις βρίσκονται στο ίδιο νησί;
- Γιατί υπάρχει μία μόνο ορεινή πόλη ανάμεσα στις 15 μεγαλύτερες ελληνικές πόλεις;

ΜΑΘΗΜΑ 35 Οι βαλκανικές χώρες

Σ' αυτό το μάθημα θα μάθω

- Ποιες είναι οι βαλκανικές χώρες.
- Ορισμένα από τα χαρακτηριστικά στοιχεία των βαλκανικών χωρών.

Λέξεις - κλειδιά

- Βαλκανική Χερσόνησος • Αίμος • Βαλκάνια
- βαλκανικές χώρες • βαλκανικές θρησκείες
- βαλκανικές γλώσσες.

Συνεργάζομαι στην τάξη

1. Εργαστείτε ανά ομάδες. Συγκεντρώστε πληροφορίες για τις χώρες της Βαλκανικής Χερσονήσου στην οποία βρίσκεται και η Ελλάδα.

α. Παρατηρήστε στον γεωμορφολογικό χάρτη της Ευρώπης τον χώρο των Βαλκανίων. Το ανάγλυφο είναι κυρίως πεδινό ή ορεινό;

β. Μελετήστε τα στοιχεία των πινάκων 25.3 (σελ. 166-171) και 35.1 και απαντήστε στις ερωτήσεις που ακολουθούν:

- Πόσες είναι οι βαλκανικές χώρες;
- Οι βαλκανικές χώρες είναι αραιοκατοικημένες ή πυκνοκατοικημένες σε σχέση με χώρες της δυτικής Ευρώπης (π.χ. τη Γαλλία);
- Πώς θα χαρακτηρίζατε το κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. των περισσότερων βαλκανικών χωρών σε σχέση με αυτό των χωρών της δυτικής Ευρώπης (π.χ. της Γερμανίας): παραπλήσιο, σημαντικά χαμηλότερο ή σημαντικά υψηλότερο;

- Ποια βαλκανική χώρα έχει το υψηλότερο κατά κεφαλήν Α.Ε.Π;

Χώρα	Πρωτεύουσα	Πληθυσμός	Έκταση (τετρ. χλμ.)
Αλβανία	Τίρανα	3.874.000	28.748
Βοσνία-Ερζεγοβίνη	Σαράγεβο	4.552.200	51.129
Βουλγαρία	Σόφια	7.629.300	110.994
Ελλάδα	Αθήνα	11.171.000	132.957
Κροατία	Ζάγκρεμπ	4.442.800	56.538
Μαυροβούνιο	Ποντγκόριτσα	631.000	14.026
Βόρεια Μακεδονία	Σκόπια	2.038.500	25.713
Ρουμανία*	Βουκουρέστι	21.565.200	237.500
Σερβία	Βελιγράδι	10.150.300	88.361
Σλοβενία*	Λιουμπλιάνα	2.010.400	20.253
Τουρκία**	Άγκυρα	8.500.000 (73.427.000)	23.623 (780.580)

Χώρα	Πυκνότη. πληθ. (κατ/τετρ. χλμ.)	Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (σε \$)
Αλβανία	135	5.500
Βοσνία-Ερζεγοβίνη	89	6.600
Βουλγαρία	69	11.800
Ελλάδα	85	30.500
Κροατία	79	15.500
Μαυροβούνιο	45	3.800
Βόρεια Μακεδονία	79	8.400
Ρουμανία*	91	11.100
Σερβία	115	7.700
Σλοβενία*	99	27.300
Τουρκία**	360(94)	9.400

35.1 Οι βαλκανικές χώρες το 2006 (συνεχ. από σελ. 84)

(*Η Ρουμανία και η Σλοβενία βρίσκονται στα όρια της Βαλκανικής Χερσονήσου με την υπόλοιπη Ευρώπη.

** Το μεγαλύτερο τμήμα της Τουρκίας βρίσκεται στην ασιατική ήπειρο. Ευρωπαϊκό έδαφος αποτελούν τα 23.623 τετρ. χλμ., με 8.500.000 περίπου κατοίκους.)

γ. Παρατηρήστε τους χάρτες 25.1(σελ. 163-165), 32.1 και 32.2 και απαντήστε στις ερωτήσεις που ακολουθούν:

- Σε ποια γλωσσική ομάδα ανήκουν οι περισσότερες βαλκανικές γλώσσες;

- Ποιο θρήσκευμα επικρατεί στις περισσότερες βαλκανικές χώρες;

δ. Παρατηρήστε την εικόνα 26.2 (σελ. 172-173) και απαντήστε στις ακόλουθες ερωτήσεις:

- Πόσες και ποιες βαλκανικές χώρες ανήκουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση;

.....

- Ποια βαλκανική χώρα είναι το παλαιότερο μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης;

2. Παρουσιάστε με συντομία στην τάξη τα αποτελέσματα των παρατηρήσεων σας.

ΜΕΛΕΤΩ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ

Η Βαλκανική Χερσόνησος είναι η ανατολικότερη από τις τρεις χερσονήσους της νότιας Ευρώπης και βρίσκεται στα όρια συνάντησης της ηπείρου με την Ασία. Βρέχεται ανατολικά από τη Μαύρη θάλασσα (Εύξεινο Πόντο) και τη θάλασσα του Μαρμαρά (Προποντίδα), νοτιοανατολικά από το Αιγαίο Πέλαγος, νοτιοδυτικά από το Ιόνιο Πέλαγος και δυτικά από την Αδριατική θάλασσα. Στα βόρεια συνδέεται με τον ηπειρωτικό κορμό της Ευρώπης σε μήκος 1.200

χιλιομέτρων περίπου, αλλά τα όρια της χερσονήσου εκεί είναι σχετικά ακαθόριστα, αφού δεν υπάρχει ένα σαφές γεωμορφολογικό διαχωριστικό χαρακτηριστικό, όπως μια οροσειρά (π.χ. τα Πυρηναία στην Ιβηρική Χερσόνησο). Έτσι, τα βόρεια σύνορα της Βαλκανικής Χερσονήσου καθορίζονται συμβατικά και, γενικά, θεωρείται ότι ευθυγραμμίζονται με τη γραμμή των ποταμών Σάβου και Δούναβη. Εξάλλου, αυτό το όριο δικαιολογείται και ιστορικά, αφού η περιοχή που περιλαμβάνεται σ' αυτό (στο μεγαλύτερο μέρος της και μαζί με τη Ρουμανία) αποτελούσε το ευρωπαϊκό τμήμα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από τα τέλη του 15ου έως τον 19ο αιώνα.

Η Βαλκανική είναι ορεινή χερσόνησος, με πλούσιο κατακόρυφο διαμελισμό. Πήρε την ονομασία της από τη μεγάλη ομώνυμη οροσειρά που βρίσκεται στη Βουλγαρία, τα Βαλκάνια (Αίμος). Άλλες οροσειρές της χερσονήσου είναι οι Δειναρικές Άλπεις, η Πίνδος και η Ροδόπη, ενώ στο βόρειο τμήμα της εκτείνονται τα Καρπάθια. Οι πεδιάδες είναι σχετικά λίγες, με σημαντικότερη την πεδιάδα της Βλαχίας κατά μήκος της ροής του Δούναβη, στα σύνορα Βουλγαρίας-Ρουμανίας.

Πλούσιος είναι και ο οριζόντιος διαμελισμός της Βαλκανικής Χερσονήσου, που περιλαμβάνει, εκτός των άλλων, χιλιάδες νησιά στο Αιγαίο, στο Ιόνιο και στην Αδριατική (δαλματικές ακτές).

Στη Βαλκανική Χερσόνησο βρίσκονται οι εξής χώρες: Αλβανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία, Ελλάδα, Κροατία, Μαυροβούνιο, Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας, Ρουμανία, Σερβία, Σλοβενία και Τουρκία (το ευρωπαϊκό της τμήμα, η Ανατολική Θράκη).

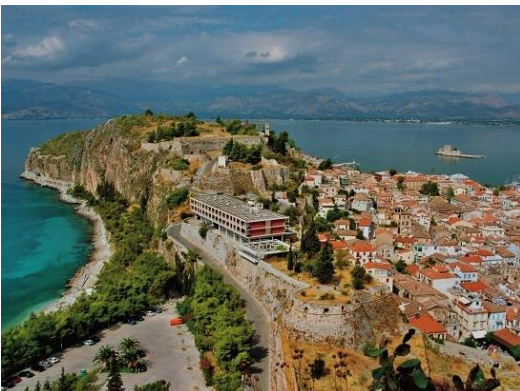
35.2 Τοπίο στη Ρουμανία

35.3 Σλοβενία: Λιουμπλιάνα

35.4 Κροατία: Ντουμπρόβνικ

35.5 Ελλάδα: Ναύπλιο

Μελετώντας σχετικούς χάρτες και στατιστικά στοιχεία, εύκολα διαπιστώνεται ότι:

- Οι βαλκανικές χώρες είναι μικρές σε έκταση και σε πληθυσμό και πιο αραιοκατοικημένες σε σχέση με τις χώρες της δυτικής Ευρώπης.
- Άλλες σε μικρότερο και άλλες σε μεγαλύτερο βαθμό αντιμετωπίζουν δημογραφικό πρόβλημα. Εξαιρούνται η Αλβανία και η Τουρκία.

- Υπάρχει εθνική, γλωσσική και θρησκευτική ανομοιομορφία στα Βαλκάνια σε σχέση με τις άλλες χερσονήσους της Ευρώπης και με την ίδια την Ευρώπη συνολικά. Βέβαια, οι γλώσσες αρκετών βαλκανικών χωρών ανήκουν στη σλαβική οικογένεια, υπάρχουν ωστόσο αρκετές διαφορετικές εθνικές γλώσσες (π.χ. ελληνική, αλβανική, τουρκική, ρουμανική). Όσον αφορά το θρήσκευμα, στις έξι από τις βαλκανικές χώρες επικρατεί η ορθοδοξία, ενώ εδώ βρίσκονται οι μόνες ευρωπαϊκές χώρες στις οποίες επικρατεί ο μωαμεθανισμός (Τουρκία, Αλβανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη). Στις βορειοδυτικές βαλκανικές χώρες, οι οποίες βρίσκονται εγγύτερα στον ηπειρωτικό κορμό της Ευρώπης, επικρατεί ο καθολικισμός (Κροατία, Σλοβενία).
- Η οικονομία αρκετών βαλκανικών χωρών είναι λιγότερο αναπτυγμένη από αυτήν των χωρών της δυτικής Ευρώπης, με αποτέλεσμα το κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. των βαλκανικών λαών να απέχει σημαντικά από αυτό των Δυτικοευρωπαίων. Εξαίρεση αποτελεί η οικονομία της Ελλάδας και της Σλοβενίας.
Σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση αυτών των χαρακτηριστικών χωρών έχουν διαδραματίσει πολλοί παράγοντες, όπως:
 - Η στρατηγική θέση της Βαλκανικής Χερσονήσου. Στο νοτιοανατολικό άκρο της Ευρώπης και πολύ κοντά στην Ασία και στην Αφρική, αποτέλεσε πέρασμα κατά τις μετακινήσεις των λαών στην περιοχή (Σλάβοι, Τούρκοι κ.ά.).
 - Η συγκέντρωση πολλών εθνοτήτων σε έναν περιορισμένο γεωγραφικά χώρο.
 - Η ορεινή γεωμορφολογία της περιοχής. Το ανάγλυφο είναι κυρίως ορεινό, με λιγοστές πεδινές καλλιεργούμενες εκτάσεις και λίγα μόνο περάσματα

ανάμεσα στα ψηλά βουνά (π.χ. κοιλάδα Αξιού στα σύνορα Ελλάδας-Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας). Έτσι, οι γεωργικές και οι κτηνοτροφικές δραστηριότητες σ' αυτό το δύσκολο τοπίο δεν ήταν παλαιότερα αρκετά παραγωγικές και δε βοηθούσαν την ανάπτυξη της οικονομίας, όπως σε άλλες περιοχές της Ευρώπης όπου κυριαρχούν οι πεδιάδες (π.χ. Ολλανδία, Γαλλία κ.ά.). Το ανάγλυφο καθορίζει την κατανομή του πληθυσμού στα Βαλκάνια, αφού οι περισσότεροι άνθρωποι ζουν στις κοιλάδες των ποταμών και στις μικρές πεδινές εκτάσεις, ενώ τα ορεινά είναι αραιοκατοικημένα.

- Τα ιστορικά γεγονότα που έχουν διαδραματιστεί στα Βαλκάνια τα τελευταία 200 χρόνια, ως αποτέλεσμα της εθνικής, γλωσσικής και θρησκευτικής ανομοιομορφίας της χερσονήσου. Κατά τον 19ο αιώνα οι περισσότεροι βαλκανικοί λαοί, ανάμεσα τους και οι Έλληνες, απέκτησαν με αιματηρούς απελευθερωτικούς πολέμους την ανεξαρτησία τους από τον τουρκικό ζυγό (όταν άλλοι ευρωπαϊκοί λαοί ανέπτυσσαν αλματωδώς το εμπόριο και τη βιομηχανία τους). Κατά τον 20ό αιώνα οι κάτοικοι της χερσονήσου υπέφεραν από δύο βαλκανικούς και δύο παγκόσμιους πολέμους, με οδυνηρές συνέπειες σε ανθρώπινα θύματα και οικονομικές καταστροφές. Ακόμη και στο τέλος του 20ού αιώνα, όταν σε όλη την υπόλοιπη Ευρώπη επικρατούσε από δεκαετίες η ειρήνη, στη Γιουγκοσλαβία (βαλκανική χώρα η οποία δεν υφίσταται σήμερα ως ενιαίο κράτος) ξεσπούσε πόλεμος. Η διάσπαση της ενιαίας μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1990 Γιουγκοσλαβίας είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία, από το 1991 έως το 2006, έξι νέων κρατών στην περιοχή (της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, της Κροατίας, της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας, της Σερβίας, της Σλοβενίας και του Μαυροβουνίου).

- Τα κοινωνικά-πολιτικά γεγονότα που συνέβησαν στη Βαλκανική Χερσόνησο τα τελευταία 60 χρόνια. Για αρκετές δεκαετίες (από τη λήξη του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου, το 1945, έως το 1990) οι βαλκανικές χώρες ήταν ενταγμένες σε αντίπαλους στρατιωτικούς συνασπισμούς, με αποτέλεσμα στις σχέσεις τους να επικρατεί κλίμα καχυποψίας. Η κατάρρευση, στις αρχές της δεκαετίας του 1990, των καθεστώτων που επικρατούσαν έως τότε στις περισσότερες χώρες της περιοχής (Βουλγαρία, Ρουμανία, Αλβανία) προκάλεσε σοβαρή πτώση του βιοτικού επιπέδου και ανάγκασε σημαντικό αριθμό κατοίκων αυτών των χωρών να μεταναστεύσει.

Η ελληνική παρουσία στα Βαλκάνια υπήρξε, από την αρχαιότητα ακόμη, ιδιαίτερα σημαντική. Έλληνες αποίκισαν ήδη από τον 8ο π.Χ. αιώνα αρκετά σημεία των δυτικών παραλίων της Μαύρης θάλασσας (Ίστρος, Μεσημβρία κ.ά.), και την Αδριατική (Επίδαμνος, Απολλωνία κ.ά.), μεταφέροντας μαζί με τις εμπορικές δραστηριότητες και τον ελληνικό πολιτισμό στην περιοχή.

Σήμερα η Ελλάδα είναι η ισχυρότερη οικονομικά χώρα της χερσονήσου και αποτελείτο παλαιότερο βαλκανικό μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Άλλες βαλκανικές χώρες που ανήκουν στην Ε.Ε. είναι η Σλοβενία, που εντάχθηκε το 2004, και η Βουλγαρία και Ρουμανία, που εντάχθηκαν το 2007. Βασικός στόχος όσων βαλκανικών χωρών δε συμμετέχουν ήδη στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι η ένταξη τους σ' αυτήν.

ΕΠΕΚΤΕΙΝΩ ΤΙΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΜΟΥ

Έβρος: ο μεγάλος βαλκανικός ποταμός που ενώνει τρεις χώρες

Έβρος, Μαρίτσο, Μέρας: τρεις ονομασίες για το ίδιο ποτάμι, τον Έβρο, που πηγάζει από την οροσειρά Ρίλα της Βουλγαρίας, όπου βρίσκεται η ψηλότερη κορυφή των Βαλκανίων (Μουσαλά, 2.925 μέτρα). Αρχικά ο Έβρος κυλά προς τα ανατολικά, μέσα σε μια χαμηλή κοιλάδα μήκους 200 περίπου χιλιομέτρων, και μετά στρίβει νοτιοανατολικά και φτάνει κοντά στο ελληνικό χωριό Ορμένιο, το βορειότερο χωριό της χώρας μας. Για 15 χιλιόμετρα είναι το σύνορο μας με τη Βουλγαρία, ενώ, στρεφόμενος στη συνέχεια νότια, αποτελείτο σύνορο μας με την Τουρκία για 215 χιλιόμετρα, πριν εκβάλει στο θρακικό Πέλαγος, όπου σχηματίζει το περίφημο για την εκπληκτική ομορφιά του Δέλτα. Στις όχθες του είναι χτισμένες πολλές και γνωστές πόλεις και κωμοπόλεις, όπως η Φιλιπούπολη (Πλόβντιβ), χτισμένη από τον Φίλιππο, το Διδυμότειχο, παλαιά πρωτεύουσα της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, το Σουφλί του μεταξιού, η Βήρα (Φέρες) των Βυζαντινών, αλλά και η καινούρια πόλη Νέα Ορεστιάδα. Παραπόταμοι του είναι ο Τούντζασστη Βουλγαρία, ο Άρδας στην Ελλάδα και ο Εργίνης στην Τουρκία. Ο Έβρος είναι ευεργέτης όλων των ανθρώπων που ζουν στην κοιλάδα του, αφού ποτίζει τα χωράφια τους, γεμίζει τους υπόγειους ταμιευτήρες νερού, δίνει ψάρια στους ψαράδες του, αλλά, όταν πλημμυρίζει, προκαλεί καταστροφές.

Αξιολογώ τι έμαθα

1. Με τη βοήθεια των χαρτών 32.1 και 32.2 συμπλήρωσε τον πίνακα που ακολουθεί, σύμφωνα με την υπόδειξη:

Βαλκανική χώρα	Κύρια θρησκεία	Κύρια γλώσσα ή γλωσσική ομάδα
Αλβανία	Μωαμεθανισμός	Αλβανική
Βοσνία-Ερζεγοβίνη		
Βουλγαρία		
Ελλάδα		
Κροατία		
Μαυροβούνιο		
Βόρεια Μακεδονία		
Ρουμανία		
Σερβία		
Σλοβενία		
Τουρκία		

2. Αντιστοίχισε τις βαλκανικές χώρες (1η στήλη) με τις πρωτεύουσες τους (2η στήλη)

1. Αλβανία	α. Ζάγκρεμπτ
2. Κροατία	β. Ποντγκόριτσα
3. Σερβία	γ. Σόφια
4. Βουλγαρία	δ. Βελιγράδι
5. Σλοβενία	ε. Σκόπια
6. Βοσνία-Ερζεγοβίνη	στ. Άγκυρα
7. Βόρεια Μακεδονία	ζ. Βουκουρέστι
8. Ελλάδα	η. Σαράγεβο
9. Ρουμανία	θ. Αθήνα
10. Τουρκία	ι. Λιουμπλιάνα
11. Μαυροβούνιο	ια. Τίρανα

ΜΑΘΗΜΑ 36 Οι γείτονες μας στα Βαλκάνια

Σ' αυτό το μάθημα θα μάθω

- Ποιες είναι οι γειτονικές μας χώρες στα Βαλκάνια.
- Ορισμένα από τα χαρακτηριστικά στοιχεία τους.
- Για τις σχέσεις της χώρας μας με τους γείτονες της.

Λέξεις - κλειδιά

- φυσικά σύνορα • οικονομική βοήθεια • επενδύσεις
- μετανάστευση.

Συνεργάζομαι στην τάξη

1. Εργαστείτε ανά ομάδες. Αφού μελετήσετε τον πολιτικό χάρτη της Ευρώπης (εικόνα 25.1, σελ. 163-165) και τον πολιτικό χάρτη της Ελλάδας (εικόνα 2.1, σελ. 152-153), απαντήστε στις ερωτήσεις που ακολουθούν και αφορούν τους τέσσερις γείτονες μας στα Βαλκάνια: την Αλβανία, τη Βουλγαρία, τη Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας και την Τουρκία.

α. Με ποια ή ποιες από αυτές τις βαλκανικές χώρες έχουμε κοινά σύνορα:

- Στα βορειοδυτικά;
- Στα βόρεια;
- Στα βορειοανατολικά;
- Στη θάλασσα;

β. Με ποια βαλκανική χώρα έχουμε μεγαλύτερο μήκος συνόρων;

2. α Αφού μελετήσετε τον πίνακα 35.1, ταξινομήστε το κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. της Ελλάδας και των τεσσάρων

γειτονικών της βαλκανικών χωρών, ξεκινώντας από το υψηλότερο και προχωρώντας προς το χαμηλότερο.

.....
.....
β. Διαβάστε το κείμενο που ακολουθεί:

«Η Τουρκία αποτέλεσε το 2005 την 5η σημαντικότερη χώρα-αποδέκτη των ελληνικών προϊόντων... Η Ελλάδα κατατάσσεται στην 4η θέση χωρών των οποίων οι πολίτες επισκέπτονται αυτή τη χώρα. Κατά το 2005, 585.000 Έλληνες επισκέφτηκαν την Τουρκία...

Η Αλβανία είναι σημαντικός εταίρος για την Ελλάδα στην περιοχή και οι σχέσεις των δύο χωρών χαρακτηρίζονται από στενή συνεργασία σε πολλούς τομείς... Η Ελλάδα υποστηρίζει σταθερά τις προσπάθειες της Αλβανίας για την προσέγγιση στην Ε.Ε. και το ΝΑΤΟ... Η χώρα μας κατατάσσεται στην 1η θέση μεταξύ των ξένων επενδυτών στην Αλβανία... Οι περισσότερες ελληνικές επιχειρήσεις εδρεύουν στα Τίρανα και στην Κορυτσά και έχουν δημιουργήσει περίπου 9.000 θέσεις εργασίας στην Αλβανία...

Οι διπλωματικές σχέσεις Ελλάδας-Βουλγαρίας, που συνήφθησαν το 1880, είναι εξαίρετες και αναπτύσσονται συνεχώς... Η Βουλγαρία αποτελεί σημαντικό εμπορικό εταίρο για την Ελλάδα... Το κατά τα τελευταία έτη ύψος των ελληνικών εξαγωγών στη Βουλγαρία κατατάσσει τη χώρα αυτή ως την 4η σημαντικότερη αγορά παγκοσμίως για την Ελλάδα... Οι ελληνικές επενδύσεις κατά την περίοδο 1992-2004 καταλαμβάνουν τη 2η θέση μεταξύ των ξένων επενδύσεων στη Βουλγαρία...

Η Ελλάδα κατέχει την 1η θέση μεταξύ των ξένων επενδυτών στη Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας την περίοδο των 11 τελευταίων ετών (από το 1995) και έχουν δημιουργηθεί περίπου 20.000 θέσεις εργασίας...»

Μετά τη μελέτη αυτού του κειμένου μπορείτε να υποστηρίξετε με επιχειρήματα την άποψη ότι η παρουσία της χώρας μας στην οικονομική ζωή των περισσότερων γειτονικών μας χωρών είναι πολύ σημαντική;

.....

.....

3. Κάθε ομάδα να παρουσιάσει συνοπτικά στην τάξη τα αποτελέσματα της εργασίας της. Κατόπιν συζητήστε όλοι μαζί πώς θα μπορούσε η περιοχή των νότιων Βαλκανίων να προοδεύσει όπως η υπόλοιπη Ευρώπη και ποιες πρέπει να είναι οι σχέσεις μεταξύ των χωρών, προκειμένου να επιτευχθεί αυτή η πρόοδος.

ΜΕΛΕΤΩ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ

Οι γείτονες μας στα Βαλκάνια είναι η Αλβανία, η Βουλγαρία, η Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας και η Τουρκία. Με την Αλβανία συνορεύουμε βόρεια-βορειοδυτικά, με τη Βουλγαρία και τη Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας βόρεια και με την Τουρκία ανατολικά. Με την Αλβανία και την Τουρκία, εκτός από ηπειρωτικά, έχουμε και θαλάσσια σύνορα.

Ας γνωρίσουμε περισσότερα για τις γειτονικές βαλκανικές χώρες.

Αλβανία

Η Αλβανία βρίσκεται στα νοτιοδυτικά Βαλκάνια και βρέχεται από την Αδριατική θάλασσα. Πρωτεύουσα της είναι τα Τίρανα. Η έκταση της είναι 4,5 φορές μικρότερη από αυτήν της Ελλάδας και ο πληθυσμός της σχεδόν ο μισός, με αποτέλεσμα να είναι αρκετά πιο πυκνοκατοικημένη από μας, ενώ σημαντικό

ποσοστό του αλβανικού πληθυσμού είναι νεαρής ηλικίας (από 15 ετών και κάτω). Στο νότιο τμήμα της χώρας (Κορυτσά, Αργυρόκαστρο, Άγιοι Σαράντα κ.ά.) ζει σημαντική ελληνική μειονότητα, με δεκάδες χιλιάδες μέλη και πλούσιο ιστορικό παρελθόν. Η οικονομία της Αλβανίας είναι κυρίως αγροτική, αφού στη γεωργία απασχολείται σχεδόν το 60% του ενεργού πληθυσμού, και υπάρχει υψηλή ανεργία. Οι βιομηχανικές δραστηριότητες της χώρας είναι περιορισμένες, χωρίς τεχνολογική υποδομή, ενώ το σύνολο των συγκοινωνιών της αντιμετώπιζει προβλήματα. Παρ' όλα αυτά, κατά τα τελευταία χρόνια αρχίζει δειλά να αναπτύσσεται στην Αλβανία ο τουρισμός. Οι δύσκολες συνθήκες ζωής οδήγησαν τη δεκαετία του 1990 περισσότερους από ένα εκατομμύριο κατοίκους της στη μετανάστευση, οι περισσότεροι από τους οποίους έχουν εγκατασταθεί στη χώρα μας και στην Ιταλία. Είναι χαρακτηριστικό πως ο ένας στους δύο μετανάστες που βρίσκονται στην Ελλάδα έχει ως χώρα προέλευσης την Αλβανία. Ο λογοτέχνης Ισμαήλ Κανταρέ είναι ο διασημότερος δημιουργός αλβανικής καταγωγής.

36.1 Αλβανία: Τίρανα

Βουλγαρία

Η Βουλγαρία βρίσκεται στα νοτιοανατολικά Βαλκάνια και βρέχεται από τη Μαύρη θάλασσα. Πρωτεύουσα της είναι η Σόφια. Η έκταση της είναι λίγο μικρότερη από αυτήν της Ελλάδας, ο πληθυσμός της όμως είναι λιγότερος (το 70% του ελληνικού), με αποτέλεσμα η πληθυσμιακή πυκνότητα της να είναι μικρότερη από αυτήν της χώρας μας. Η Βουλγαρία είναι ένα από τα νεότερα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αφού εντάχθηκε σ' αυτήν το 2007. Δύο σημαντικές οροσειρές, αυτές του Αίμου (Βαλκάνια) και της Ρίλα-Ροδόπης, δεσπόζουν στο βουλγαρικό ανάγλυφο, με κατεύθυνση από τα δυτικά προς τα ανατολικά, ανάμεσα στις οποίες υπάρχουν εύφορες κοιλάδες. Εδώ υπάρχει η κοιλάδα των ρόδων, όπου καλλιεργούνται τριανταφυλλιές για το αιθέριο έλαιο τους. Από εδώ επίσης πηγάζει ο Έβρος, ο μεγαλύτερος ποταμός των Βαλκανίων, αλλά και ο Νέστος, ο Στρυμόνας και ο Άρδας, διασυνοριακοί ποταμοί που εκβάλλουν στην Ελλάδα. Μετά το 2000 η οικονομία της χώρας βρίσκεται σε φάση ανάκαμψης. Η Βουλγαρία διαθέτει πλήθος μνημείων και φυσικών καλλονών, γι' αυτό, σε συνδυασμό με τις προσιτές ακόμη τιμές, έχει σημαντικές προοπτικές ανάπτυξης του τουρισμού της.

36.2 Βουλγαρία:
μουσείο στο Γάβροβο

Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας

Η Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας βρίσκεται στα νοτιοκεντρικά Βαλκάνια και είναι μια περικλειστη χώρα, αφού δε βρέχεται από θάλασσα. Πρωτεύουσα της είναι τα Σκόπια. Η έκταση της είναι πέντε φορές μικρότερη από αυτήν της Ελλάδας, όπως και ο πληθυσμός της, με αποτέλεσμα να έχουμε παρόμοια πυκνότητα πληθυσμού. Η Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας είναι μια ορεινή χώρα στη μεγαλύτερη έκταση της. Ο ποταμός Βαρδάρης (Αξιός) τη διασχίζει από τον βορρά προς τον νότο, σχηματίζοντας την ομώνυμη κοιλάδα, και διαιρεί τη χώρα σε δύο μεγάλους ορεινούς όγκους στα δυτικά και στα ανατολικά του. Η Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας εξαρτάται οικονομικά σε μεγάλο βαθμό από τη χώρα μας. Οι εισαγωγές προϊόντων, στις οποίες βασίζεται αρκετά η οικονομία της, γίνονται κυρίως μέσω του λιμανιού της Θεσσαλονίκης. Η οικονομία της βρίσκεται σε φάση ανάπτυξης και στηρίζεται κυρίως στον τομέα των υπηρεσιών (επιχειρήσεις, τουρισμός κ.ά.), ενώ η ανεργία είναι υψηλή. Οι κάτοικοι της ανήκουν σε αρκετές διαφορετικές εθνότητες. Οι Αλβανοί, με ποσοστό 25%, αποτελούν τη μεγαλύτερη μειονότητα.

36.3 Πρέσπες:
ο Άγιος Αχίλλειος

Τουρκία

Η Τουρκία καταλαμβάνει τη χερσόνησο της Μικράς Ασίας και ένα μικρό τμήμα της χερσονήσου των Βαλκανίων. Πρωτεύουσα της είναι η Άγκυρα. Η έκταση

της είναι έξι φορές μεγαλύτερη από αυτήν της Ελλάδας, όπως και ο πληθυσμός της, με αποτέλεσμα να έχει παρόμοια πληθυσμιακή πυκνότητα με αυτήν της χώρας μας. Το ευρωπαϊκό της τμήμα (η Ανατολική Θράκη) είναι πολύ πυκνοκατοικημένο, επειδή σ' αυτό βρίσκεται η Κωνσταντινούπολη, μια μεγαλούπολη με 15 περίπου εκατομμύρια κατοίκους, στενά δεμένη εδώ και αιώνες με τον ελληνισμό και έδρα του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Το ανάγλυφο της Μικράς Ασίας είναι κυρίως ορεινό, στην Ανατολική Θράκη όμως είναι σχεδόν πεδινό. Η οικονομία της Τουρκίας αναπτύχθηκε με γρήγορους ρυθμούς από το 1950 και σήμερα είναι σχετικά εκσυγχρονισμένη. Ο ποιητής Ναζίμ Χικμέτ, ο βραβευμένος συγγραφέας Γιασάρ Κεμάλ, ο μουσικοσυνθέτης Ζιλφί Λιβανελί, ο συγγραφέας Ορχάν Παμούκ, που έχει πάρει Νόμπελ Λογοτεχνίας, είναι ενδεικτικά μερικοί Τούρκοι πνευματικοί δημιουργοί.

36.4 Τουρκία:
Κωνσταντινούπολη, ο
Βόσπορος

ΕΠΕΚΤΕΙΝΩ ΤΙΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΜΟΥ

Πρέσπες, ένα τριεθνές διασυνοριακό πάρκο

«Η Μικρή και η Μεγάλη Πρέσπα αποτελούν λίμνες της χώρας μας Βρίσκονται στη Μακεδονία, στα σύνορα με την Αλβανία και τη Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας, χώρες με τις οποίες και μοιραζόμαστε τις δύο λίμνες. Η Μικρή Πρέσπα

μοιράζεται ανάμεσα σε Ελλάδα και Αλβανία, ενώ η Μεγάλη Πρέσπα ανάμεσα σε Ελλάδα, Αλβανία και Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας.

Η χλωρίδα των Πρεσπών είναι μοναδική. Γ αυτή τη μικρής έκτασης περιοχή βρίσκουμε να φυτρώνουν πάνω από 1.500 διαφορετικά είδη φυτών. Η οξιά, το έλατο, η βελανιδιά κι ακόμα το νούφαρο, το αγριοκάλαμο, το ψαθί, η ορχιδέα, το λευκό κρίνο αποτελούν δείγματα της πλούσιας ποικιλίας από δέντρα, θάμνους και αγριολούλουδα που συναντάμε εδώ. Η πανίδα επίσης είναι ιδιαίτερα σημαντική. Σχεδόν 20 διαφορετικά είδη ψαριών, απειλούμενα είδη ζώων, όπως ο λύκος και η καφέ αρκούδα, μα πάνω απ' όλα 250 διαφορετικά είδη πουλιών κάνουν τις Πρέσπες έναν μικρό παράδεισο! Εδώ θα συναντήσουμε, μεταξύ πολλών άλλων, την απειλούμενη λαγγόνα, τη σταχτόχηνα, τη χουλιαρομύτα, τη βαλτόπαπια, την αβοκέτα, τον ερωδιό. Κι ακόμα οι λίμνες αποτελούν σημαντικό βιότοπο για τους απειλούμενους αργυροπελεκάνο και ροδοπελεκάνο. Έτσι, δίκαια οι Πρέσπες αποτελούν τη μοναδική προστατευόμενη περιοχή της χώρας μας που έχει κηρυχτεί τόσο εθνικός δρυμός όσο και υγρότοπος Ραμσάρ. Η Εταιρεία Προστασίας Πρεσπών δραστηριοποιείται για την προστασία και ανάδειξη αυτού του σπάνιου τόπου.

Από τις αρχές του 2000 οι Πρέσπες αποτελούν το πρώτο Διασυνοριακό Οικολογικό Πάρκο σε όλη τη Βαλκανική Χερσόνησο! Οι πρωθυπουργοί της Ελλάδας, της Αλβανίας και της Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας υπέγραψαν τη σχετική συμφωνία θεμελιώνοντας μια κοινή προσπάθεια τριών γειτονικών λαών για την προστασία ενός σπουδαίου βιότοπου...»

Άρης Ασλανίδης, Γιώργος Ζαφειρακίδης,
Το οικολογικό αλφαβητάρι, εκδ. Πατάκης, 2003

Αξιολογώ τι έμαθα

1. Χαρακτήρισε τις παρακάτω προτάσεις με το γράμμα (Σ), αν είναι σωστές, και με το γράμμα (Λ), αν είναι λανθασμένες:

- α. Ο Νέστος, ο Στρυμόνας και ο Έβρος είναι διασυνοριακοί ποταμοί και πηγάζουν από τη Βουλγαρία.**
- β. Το μεγαλύτερο ποσοστό ξένων μεταναστών στη χώρα μας προέρχεται από τη Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας.**
- γ. Η Ελλάδα είναι η πρώτη χώρα σε επενδύσεις στην Αλβανία και στη Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας.**
- δ. Η πληθυσμιακή πυκνότητα της Βουλγαρίας είναι αρκετά μεγαλύτερη από αυτήν της Ελλάδας.**
- ε. Το έδαφος της Δημοκρατίας της Βόρειας Μακεδονίας είναι κυρίως πεδινό, με τον ποταμό Αξιό να διασχίζει την πεδιάδα από βορρά προς νότο.**

2. Αντιστοίχισε τις γειτονικές μας βαλκανικές χώρες (1η στήλη) με τα γεωμορφολογικά στοιχεία (οροσειρές, όρη, ποτάμια, λίμνες) που αποτελούν φυσικά σύνορα της Ελλάδας με τις χώρες αυτές (2η στήλη). Συμβουλέψου τους κατάλληλους χάρτες.

1. Αλβανία	α. Ποταμός Έβρος
2. Βουλγαρία	β. Όρος Βόρας
3. Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας	γ. Όρος Γράμος
4. Τουρκία	δ. Οροσειρά Ροδόπης

Σ' αυτή την
ενότητα έμαθα

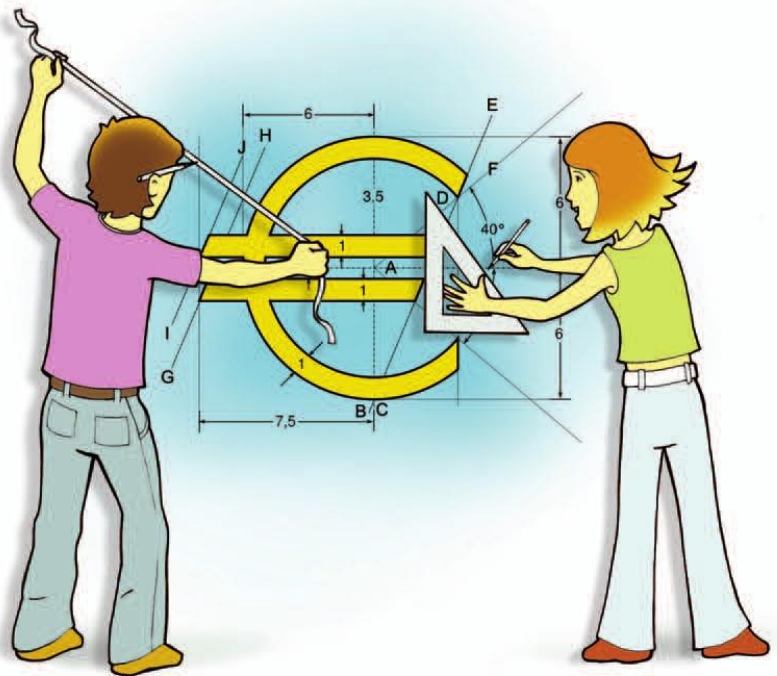

- Η Ευρώπη χωρίζεται σε 46 κράτη.
- Η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) είναι μια μεγάλη οικογένεια δημοκρατικών κρατών που ενώνουν τις προσπάθειες τους για την ευημερία των πολιτών τους.
- Σήμερα η Ε.Ε. έχει 27 κράτη-μέλη, ενώ υπάρχουν κι άλλες χώρες που επιθυμούν να γίνουν μέλη της.
- Η χώρα μας, για την καλύτερη διοίκηση της, διαιρείται σε 13 διοικητικές περιφέρειες και σε 51 νομούς.
- Οι περισσότεροι κάτοικοι της Ευρώπης ζουν σε αστικές περιοχές, ενώ οι μεγαλουπόλεις της ηπείρου μας είναι σχετικά λίγες.
- Ο πληθυσμός της Ευρώπης έχει υψηλό βιοτικό επίπεδο, αλλά αντιμετωπίζει σοβαρό δημογραφικό πρόβλημα. Σοβαρό δημογραφικό πρόβλημα αντιμετωπίζει και η Ελλάδα.
- Τα Βαλκάνια είναι μια ορεινή χερσόνησος, με πλούσια ιστορία, που σήμερα διαιρείται σε 11 κράτη. Ένα από αυτά είναι και η χώρα μας.
- Οι γείτονες μας στα Βαλκάνια είναι η Αλβανία, η Βουλγαρία, η Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας και η Τουρκία.

ΕΝΟΤΗΤΑ • 3η

Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ ΘΑ ΜΑΘΩ ΓΙΑ...

-
-
-
-
-

• ΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΩΝ

ΜΑΘΗΜΑ 37

Οι τομείς παραγωγής της ευρωπαϊκής οικονομίας

Σ' αυτό το μάθημα θα μάθω

- Τους τομείς στους οποίους διακρίνεται η παραγωγή κάθε χώρας.
- Τους παράγοντες από τους οποίους εξαρτάται η παραγωγή μιας χώρας.
- Τα κριτήρια (δείκτες) με τα οποία κατατάσσουμε μια χώρα σε σχέση με την ανάπτυξη της.
- Ορισμένα χαρακτηριστικά της οικονομικής δραστηριότητας των ευρωπαϊκών χωρών και της Ελλάδας.

Λέξεις - κλειδιά

- τομείς παραγωγής • πρωτογενής τομέας
- δευτερογενής τομέας • τριτογενής τομέας
- αναπτυγμένα κράτη • κατά κεφαλήν Α.Ε.Π.
- αναπτυσσόμενα κράτη • δείκτες ανάπτυξης.

Συνεργάζομαι στην τάξη

1. Συνεργαστείτε μεταξύ σας τα παιδιά κάθε θρανίου.
α. Διαβάστε το κείμενο και απαντήστε στην ερώτηση που ακολουθεί:

«Η παραγωγική διαδικασία σε κάθε χώρα αποτελείται από τρεις τομείς παραγωγής, τον πρωτογενή, τον δευτερογενή και τον τριτογενή: ο πρωτογενής περιλαμβάνει την παραλαβή αγαθών απευθείας από τη φύση (σιτηρά, φρούτα, λαχανικά κτλ.), ο δευτερογενής περιλαμβάνει την παραγωγή αγαθών τα οποία έχουν

προέλθει από την επεξεργασία ακατέργαστων ή μέτρια επεξεργασμένων υλικών (αλεύρι - ψωμί, τοματοπολτός, αλλαντικά κτλ.) και ο τριτογενής τομέας αφορά δραστηριότητες που παρέχουν εξυπηρέτηση, χωρίς να παράγεται κάποιο υλικό προϊόν, ενώ εκφράζει και την κρατική πρωτοβουλία για παροχή υπηρεσιών στο κοινωνικό σύνολο (εκπαίδευση, επικοινωνίες, φροντίδα υγείας κτλ.)...»

Προσαρμογή από το έργο:
Παγκόσμιος Γεωγραφικός Άτλας, εκδ. Δομή

Πόσοι και ποιοι είναι οι τομείς παραγωγής σε κάθε χώρα;

.....
.....

β. Τοποθετήστε στον πίνακα τα παρακάτω επαγγέλματα, ανάλογα με τον τομέα παραγωγής στον οποίο πιστεύετε ότι ανήκουν και σύμφωνα με τις υποδείξεις: **φαρμακοποιός, οδηγός φορτηγού, εικονογράφος, δάσκαλος, αστυνομικός, δικηγόρος, ψαράς, βοσκός, εργάτης αυτοκινητοβιομηχανίας, σερβιτόρος, ξενοδόχος, αλλαντοποιός.**

τομέας παραγωγής	Επάγγελμα
Πρωτογενής	Βοσκός,
Δευτερογενής	Αλλαντοποιός,
Τριτογενής	Οδηγός φορτηγού,

γ. Παρατηρήστε τον πίνακα 37.1, όπου καταγράφονται το κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. της Ελλάδας, δύο ευρωπαϊκών χωρών και δύο ακόμη χωρών του πλανήτη μας από άλλες ηπείρους, καθώς και το ποσοστό απασχόλησης των εργαζομένων τους στους τρεις τομείς της παραγωγής κατά το 2006.

Χώρα				
Ηνωμένο Βασίλειο	Γερμανία	Ελλάδα	Καμερούν	Μπανγκλαντές
Ήπειρος				
Ευρώπη	Ευρώπη	Ευρώπη	Αφρική	Ασία
Κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. (σε \$)				
35.300	34.400	30.500	2.300	1.400
Ποσοστό% απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα				
1	2	12	70	66
Ποσοστό % απασχόλησης στον δευτερογενή τομέα				
24	32	23	13	10
Ποσοστό % απασχόλησης στον τριτογενή τομέα				
75	66	65	17	24

37.1 Κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. και κατανομή απασχόλησης στους τρεις τομείς της παραγωγής (στοιχεία 2006)

- Το κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. είναι ένας μόνο από πολλούς δείκτες που μπορούν να μας βοηθήσουν να κατανοήσουμε τον βαθμό ανάπτυξης μιας χώρας. Αν πλούσιες θεωρούνται οι χώρες με μεγάλο κατά κεφαλήν Α.Ε.Π., βρίσκετε κάποια σχέση μεταξύ του ποσοστού απασχόλησης των εργαζομένων στον πρωτογενή τομέα και του κατά κεφαλήν Α.Ε.Π;

.....

• Υπάρχει κάποια ανάλογη σχέση μεταξύ του κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. των χωρών και του ποσοστού απασχόλησης των εργαζομένων στους άλλους δύο τομείς;

δ. Αφού μελετήσετε τον πίνακα 25.3 (σελ. 166-171), σημειώστε την πλουσιότερη και τη φτωχότερη χώρα της Ευρώπης με κριτήριο το κατά κεφαλήν Α.Ε.Π.

ε. Συγκρίνετε το κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. της φτωχότερης ευρωπαϊκής χώρας με τα αντίστοιχα του Μπανγκλαντές και του Καμερούν. Τι συμπεραίνετε;

στ. Παρατηρήστε στον χάρτη 16.1 την Ελβετία και την Ελλάδα. Ποια από τις δύο χώρες περιμένετε να υπερέχει στον τουρισμό τον χειμώνα και ποια το καλοκαίρι; Υποστηρίξτε με επιχειρήματα τις απόψεις σας.

Κατόπιν παρατηρήστε στον ίδιο χάρτη το ανάγλυφο της Πολωνίας και της Αυστρίας. Σε ποια από τις δύο χώρες περιμένετε να απασχολούνται περισσότεροι εργαζόμενοι στη γεωργία και σε ποια στον χειμερινό τουρισμό; Αιτιολογήστε τις απόψεις σας.

2. Παρουσιάστε συνοπτικά στην τάξη τα συμπεράσματα σας.

ΜΕΛΕΤΩ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ

Η παραγωγή κάθε χώρας διακρίνεται σε τρεις τομείς, στον πρωτογενή, στον δευτερογενή και στον τριτογενή.

Ο πρωτογενής τομέας αφορά την παραλαβή αγαθών απευθείας από τη φύση, όπως είναι για παράδειγμα τα φρούτα, το γάλα, τα ξύλα, το μέλι, τα ψάρια, το κρέας κ.ά. Στον πρωτογενή τομέα εντάσσονται η γεωργία, η κτηνοτροφία, η αλιεία και η δασοκομία. Τα ορυχεία κατατάσσονται είτε στον πρωτογενή είτε στον δευτερογενή τομέα.

Ο δευτερογενής τομέας αφορά την παραγωγή αγαθών τα οποία προέρχονται από τη μεταποίηση προϊόντων του πρωτογενούς τομέα, όπως για παράδειγμα το καθαρό μέταλλο που παίρνουμε από μετάλλευμα, το τυρί ή το γιαούρτι που φτιάχνουμε από το γάλα, τα παπούτσια που κατασκευάζουμε από το δέρμα ζώων κ.ά. Στον δευτερογενή τομέα εντάσσονται η βιοτεχνία, η βιομηχανία και οι κατασκευές.

Ο τριτογενής τομέας δε συνδέεται με την παραγωγή υλικών αγαθών ή προϊόντων, αλλά αφορά την εξυπηρέτηση αναγκών του ανθρώπου με την παροχή υπηρεσιών, όπως είναι για παράδειγμα η νοσοκομειακή φροντίδα, οι νομικές συμβουλές, η εκπαίδευση κ.ά. Σ' αυτόν τον τομέα εντάσσονται το εμπόριο, οι μεταφορές, οι επικοινωνίες, οι τραπεζικές συναλλαγές, ο τουρισμός, καθώς και η κρατική μέριμνα για την παραγωγή άυλων αγαθών ωφέλιμων στο κοινωνικό σύνολο, όπως είναι η υγεία, η διοίκηση, η εκπαίδευση, η ασφάλεια κ.ά.

Οι τρεις τομείς της παραγωγής είναι φυσικά αλληλένδετοι και αλληλοτροφοδοτούμενοι.

**37.2 Πρωτογενής
τομέας παραγωγής:
τρύγος στη Γαλλία**

**37.3 Δευτερογενής
τομέας παραγωγής:
εξέδρα άντλησης
πετρελαίου
στη Βόρεια θάλασσα**

**37.4 Τριτογενής
τομέας παραγωγής:
εμπορικό κέντρο στην
Αθήνα**

Οι χώρες που έχουν μικρό ποσοστό εργαζομένων στον πρωτογενή τομέα παραγωγής και σημαντικό ποσοστό εργαζομένων στον τριτογενή τομέα θεωρούνται αναπτυγμένες. Αντίθετα, μια χώρα με μεγάλο ποσοστό εργαζομένων στον πρωτογενή τομέα παραγωγής θεωρείται ότι βρίσκεται ακόμη σε διαδικασία ανάπτυξης και κατατάσσεται στις αναπτυσσόμενες.

Η ανάπτυξη μιας χώρας Επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες. Ενδεικτικά αναφέρουμε το εύκρατο κλίμα, το πλούσιο υπέδαφος, τη γειτνίαση της με τη θάλασσα, την επιστημονική και τεχνολογική της ανάπτυξη, την επάρκεια του εργατικού δυναμικού της, τις εκτεταμένες πεδινές εκτάσεις κ.ά.

Η Ευρώπη είναι μια ήπειρος που συγκεντρώνει πολλούς από τους παραπάνω παράγοντες. Είναι επομένως αναμενόμενο το γεγονός ότι τα περισσότερα από τα 46 κράτη στα οποία σήμερα διαιρείται ανήκουν στα πιο αναπτυγμένα του πλανήτη.

Αξίζει να σημειωθεί ότι στις αρχές του 20ού αιώνα η οικονομία της Ευρώπης κατείχε την πρώτη θέση στον κόσμο. Μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και την άνοδο της οικονομίας των Η.Π.Α. η ευρωπαϊκή οικονομία έχασε τα πρωτεία, σήμερα όμως επανέρχεται δυναμικά και ανταγωνιστικά τόσο χάρη στην Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και χάρη στις οικονομίες κρατών όπως η Ρωσία, που είναι σημαντική βιομηχανική δύναμη, με πλούσια κοιτάσματα φυσικού αερίου και πετρελαίου. Η Ε.Ε., έχοντας ως μέλη της τα 27 μόνο από τα 46 ευρωπαϊκά κράτη, αποτελεί πλέον τη δεύτερη αγροτική, τη δεύτερη βιομηχανική και την πρώτη εμπορική δύναμη στον κόσμο.

Γενικά, οι οικονομικές δραστηριότητες στην Ευρώπη προσδιορίζονται ως εξής:

- Ο πρωτογενής τομέας συμμετέχει με πολύ μικρό ποσοστό εργαζομένων στην παραγωγική διαδικασία, η εφαρμογή όμως σύγχρονων μεθόδων και η χρήση των μηχανημάτων προσφέρουν επάρκεια γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων στις ευρωπαϊκές χώρες, οι οποίες πραγματοποιούν σημαντικές εξαγωγές σε άλλες ηπείρους. Ο ορυκτός πλούτος της Ευρώπης περιλαμβάνει σιδηρομεταλλεύματα, φυσικό αέριο, πετρέλαιο κ.ά.

- Ο δευτερογενής τομέας συμμετέχει με σημαντικό ποσοστό εργαζομένων στην παραγωγική διαδικασία και πολλές ευρωπαϊκές χώρες (Γερμανία, Ρωσία, Ιταλία κ.ά.) αποτελούν μεγάλες βιομηχανικές δυνάμεις. Εξάλλου, η πρώτη βιομηχανία στην ανθρώπινη ιστορία δημιουργήθηκε σε ευρωπαϊκό έδαφος πριν από 250 χρόνια, στο Ηνωμένο Βασίλειο. Ωστόσο, το ποσοστό των απασχολούμενων στον δευτερογενή τομέα στην Ευρώπη σταδιακά συρρικνώνεται, τη στιγμή που νέες βιομηχανικές δυνάμεις σε άλλα σημεία του πλανήτη έχουν κάνει δυναμικά την εμφάνισή τους (Κίνα, Ινδία κ.ά.).
- Ο τριτογενής τομέας είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένος στις χώρες της Ευρώπης. Τράπεζες, εμπόριο, τουρισμός, μεταφορές (π.χ. ναυτιλία), επικοινωνίες είναι μερικές μόνο υπηρεσίες που κυριαρχούν στην ευρωπαϊκή οικονομία. Χώρες όπως η Ισπανία, η Γαλλία, η Ελβετία κ.ά. δέχονται δεκάδες εκατομμύρια τουρίστες κάθε χρόνο, με τεράστια οικονομικά οφέλη. Σταδιακά ο τριτογενής τομέας στις ευρωπαϊκές χώρες διογκώνεται σε βάρος των δύο άλλων τομέων.

Η Ελλάδα αποτελεί στις μέρες μας μία από τις πιο αναπτυγμένες χώρες του κόσμου. Μέχρι πριν από λίγες δεκαετίες (1950-1960) ήταν μια φτωχή χώρα, στην οικονομία της οποίας κυριαρχούσε ο πρωτογενής τομέας. Οι βιομηχανικές μονάδες ήταν λιγοστές και διάσπαρτες, ενώ το εθνικό εισόδημα ενισχυόταν από τη ναυτιλία και τη μετανάστευση. Σήμερα, χάρη στη διαρκή αύξηση του τουρισμού αλλά και στην ισχυρή παρουσία της ναυτιλίας, παραδοσιακής δραστηριότητας των Ελλήνων, ο τριτογενής τομέας υπερτερεί σημαντικά σε σχέση με τους άλλους δύο, ενώ η συμμετοχή του πρωτογενούς τομέα στην οικονομία της χώρας μειώνεται συνεχώς, χωρίς όμως αυτό να επηρεάζει την

επάρκεια των αγαθών. Παράλληλα, υπάρχει σημαντική ελληνική βιομηχανική παρουσία στους τομείς των τροφίμων, των χημικών, της ένδυσης κ.ά. Ο υδροκεφαλισμός της πρωτεύουσας από άποψη πληθυσμού είναι και οικονομικός υδροκεφαλισμός, αφού σχεδόν το 50% της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας της χώρας πραγματοποιείται στην περιφέρεια Αττικής.

ΕΠΕΚΤΕΙΝΩ ΤΙΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΜΟΥ

Οι δείκτες: το κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. και ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης (Δ.Α.Α.)

Για την κατάταξη των διάφορων χωρών σε σχέση με το στάδιο ανάπτυξης τους χρησιμοποιούνται κριτήρια που ονομάζονται δείκτες. Η κατάταξη μιας χώρας μπορεί να βασίζεται σε έναν μόνο δείκτη, μπορεί όμως να βασίζεται και σε συνδυασμό δεικτών, ώστε η κατάταξη να είναι όσο το δυνατόν εγκυρότερη.

Μερικοί από τους δείκτες που χρησιμοποιούνται για την κατάταξη μιας χώρας είναι: το κατά κεφαλήν Α.Ε.Π., η ανισότητα στην πληρωμή ανδρών-γυναικών για την ίδια εργασία, το ποσοστό των αναλφάβητων, το ποσοστό των ανθρώπων που ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας, ο αριθμός ευρεσιτεχνιών, η ημερήσια κατανάλωση θερμίδων ανά κάτοικο, το ποσοστό του εισοδήματος που καταναλώνεται για φαγητό, η παιδική θνησιμότητα κ.ά.

Το κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (Α.Ε.Π) ή κατά κεφαλήν εισόδημα μιας χώρας είναι ένας οικονομικός δείκτης που προκύπτει, αν μετατρέψουμε σε χρήμα την αξία των αγαθών από όλες τις παραγωγικές δραστηριότητες της χώρας για ένα έτος

και διαιρέσουμε το ποσό αυτό με τον αριθμό των κατοίκων της. Αποτελεί έναν μέσο όρο που δείχνει απλώς πόσα χρήματα θα έπαιρναν όλοι οι πολίτες της συγκεκριμένης χώρας, αν δεν υπήρχε καμιά διαφοροποίηση στη μοιρασιά. Γίνεται λοιπόν αντιληπτό ότι το κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. μπορεί να πληροφορήσει μόνο στατιστικά για την οικονομική ευημερία μιας χώρας, ενώ τίποτα δεν αποκλείει ένα μεγάλο ποσοστό των κατοίκων μιας πολύ πλούσιας και αναπτυγμένης χώρας να είναι πολύ φτωχοί. Εκτός αυτού, δε δείχνει τη συμμετοχή των διάφορων παραγωγικών τομέων (πρωτογενούς κτλ.) στη διαμόρφωση του εθνικού πλούτου.

Ο συνδυασμός των δεικτών: κατά κεφαλήν Α.Ε.Π., ποσοστό εγγράμματων ενηλίκων, προσδόκιμο όριο ζωής και μέσος όρος ετών εκπαίδευσης συγκροτεί τον **Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης (Δ.Α.Α.)**, ο οποίος στις μέρες μας χρησιμοποιείται από διεθνείς οργανισμούς και τον Ο. Η. Ε. Ο δείκτης αυτός είναι σημαντικότερος από άλλους, αφού δεν αντικατοπτρίζει μόνο την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας, αλλά λαμβάνει υπόψη του και κοινωνικά δεδομένα.

Αξιολογώ τι έμαθα

1. Κατάταξε τα παρακάτω επαγγέλματα στον τομέα παραγωγής στον οποίο πιστεύεις ότι ανήκουν: α) ξυλοκόπος, β) επιπλοποιός, γ) έμπορος επίπλων, δ) δικηγόρος, ε) υποδηματοποιός, στ) τσαγκάρης, ζ) βυρσοδέψης, η) διανομέας πίτσας, θ) κατασκευαστής ιστοσελίδων, ι) κατασκευαστής γεφυρών.

2. Με τη βοήθεια του πίνακα 37.1 ανάφερε ποιος τομέας παραγωγής υπερτερεί στην παραγωγική διαδικασία της χώρας μας και ονόμασε πέντε επαγγέλματα που κατά τη γνώμη σου εντάσσονται σ' αυτόν.

ΜΑΘΗΜΑ 38 Η γεωργία και η δασοκομία στην Ευρώπη

Σ' αυτό το μάθημα θα μάθω

- Τους παράγοντες που επηρεάζουν τη γεωργία και τη δασοκομία στην Ευρώπη.
- Τα χαρακτηριστικά της ευρωπαϊκής γεωργίας και δασοκομίας.
- Τη γεωγραφική κατανομή στην ήπειρο μας αυτών των παραγωγικών κλάδων του πρωτογενούς τομέα.
- Την Κοινή Αγροτική Πολιτική (Κ.Α.Π.) της Ε.Ε.

Λέξεις - κλειδιά

- εντατική γεωργία • εκτατική γεωργία • βιολογική γεωργία • μονοκαλλιέργειες • μηχανοποίηση γεωργίας
- θερμοκήπια • λιπάσματα • φυτοφάρμακα • Κ.Α.Π.
- ρύπανση • ευτροφισμός • ζώνες καλλιέργειας.

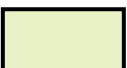

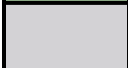

Συνεργάζομαι στην τάξη

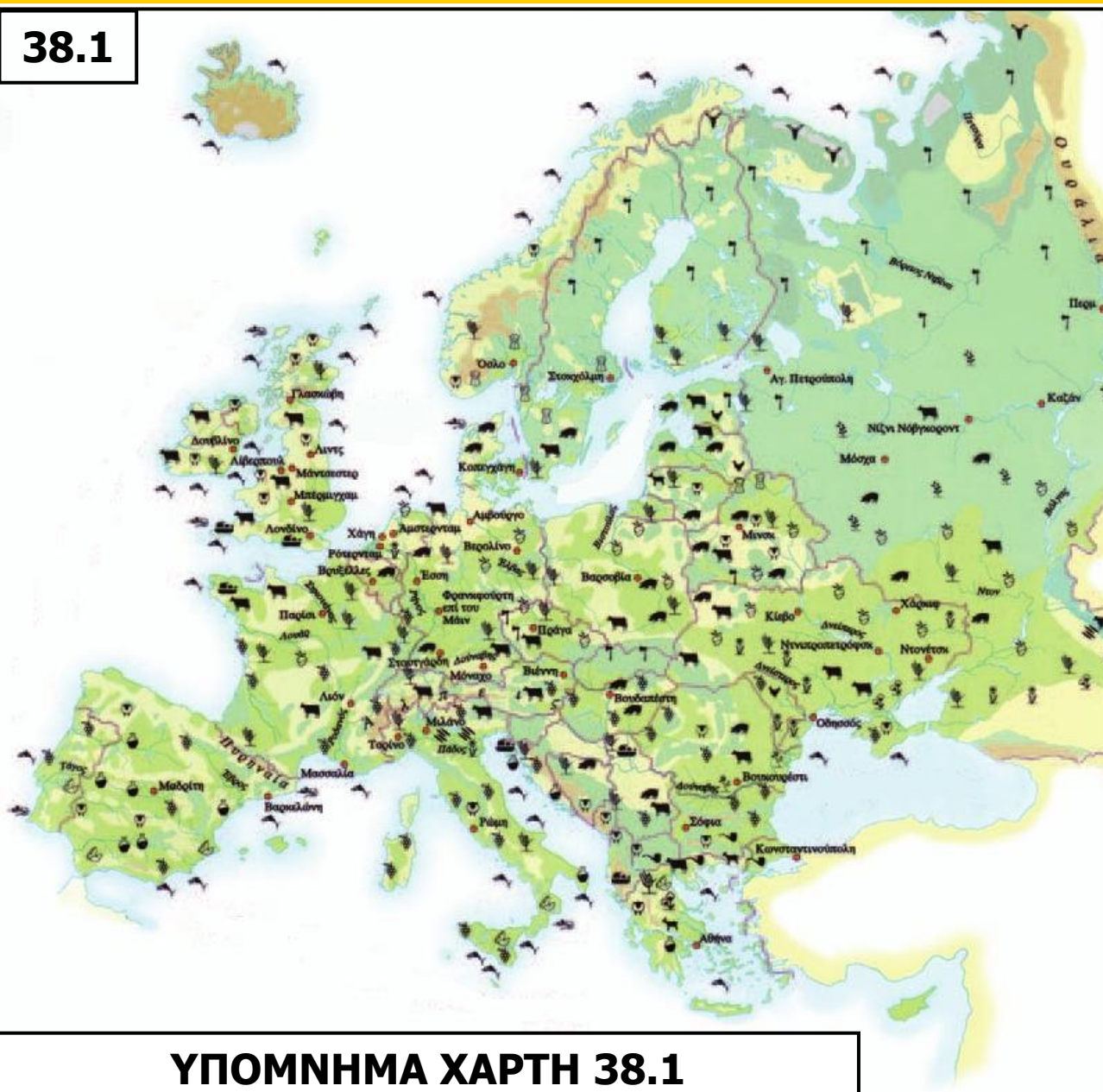
38.1 Χάρτης αγροτικής παραγωγής της Ευρώπης (στην επόμενη σελίδα)

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΧΑΡΤΗ 38.1

Η χρήση της γης και της θάλασσας

	καλλιεργήσιμη γη		βοσκότοποι
	δάση		τούντρα
	παγοκάλυμμα		υγρότοπος
	ορεινή περιοχή		κύριες αστικές περιοχές

38.1

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΧΑΡΤΗ 38.1

βοοειδή	φρούτα
κασίκες	ελαιόλαδο
χοίροι	πατάτες
πουλερικά	ρύζι
τάρανδοι	βολβοί
πρόβατα	ρόδα
δημητριακά	θαλασσινά
εσπεριδοειδή	ηλιοτρόπια
βαμβάκι	ξυλεία
αλιεία	καπνός
ζωοτροφές	αμπέλια

Εργαστείτε ανά ομάδες.

1. α. Παρατηρήστε τον χάρτη 38.1. Οι περιοχές που δεν προσφέρονται για αγροτικές δραστηριότητες (είναι δηλαδή πολύ ορεινές, πολικές κτλ.) καταλαμβάνουν μικρό ή μεγάλο μέρος της έκτασης της ηπείρου μας;

.....

β. Ποιες διαφορές εντοπίζετε στις καλλιεργητικές μεθόδους που παρουσιάζονται στις εικόνες 38.3 και 38.4; Ποια από τις δύο μεθόδους μπορεί να δώσει φτηνότερα αγροτικά προϊόντα; Αιτιολογήστε την άποψη σας.

.....

γ. Για να αναπτυχθεί η γεωργία, χρειάζεται εύφορο έδαφος, ευνοϊκό κλίμα κ.ά. Με τη βοήθεια των εικόνων 38.3 και 38.4 μπορείτε να αναφέρετε άλλους δύο παράγοντες, εκτός από το έδαφος και το κλίμα, που να επηρεάζουν την ανάπτυξη της γεωργίας σε έναν τόπο;

.....

δ. Είναι δυνατόν οι αποφάσεις που παίρνει η κυβέρνηση μιας χώρας να επηρεάζουν τη γεωργία; Απαντήστε μονολεκτικά με ένα «ναι» ή ένα «όχι»

ε. Διαβάστε το κείμενο και απαντήστε στην ερώτηση που ακολουθεί:

«Η Κ.Α.Π. είναι η ενοποιημένη αγροτική πολιτική των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Είναι ένα σύνολο νόμων και κανονισμών σχετικών με τη γεωργία και τη διακίνηση αγροτικών προϊόντων (τιμές, επιλογή προϊόντων, χρήση εδάφους, απασχόληση κ.ά.), με στόχο τη διάθεση τροφίμων στους Ευρωπαίους καταναλωτές σε λογικές τιμές, αλλά και την ικανοποιητική αμοιβή των παραγωγών (αγροτών) και κατ' επέκταση την εξασφάλιση ικανοποιητικού βιοτικού επιπέδου για τους αγρότες...»

Ιστοσελίδα Ευρωπαϊκής Ένωσης, <http://europa.eu>

Ποιες ανάγκες μπορεί να εξυπηρετεί η ύπαρξη Κοινής Αγροτικής Πολιτικής στις χώρες της ΕΕ;

.....
.....
.....

2. α. Με τη βοήθεια του χάρτη 38.1 σημειώστε τρία γεωργικά προϊόντα (όπως ενδεικτικά οι βολβοί, δηλαδή τα ζαχαρότευτλα, κ.ά.) που παράγονται στις περισσότερες περιοχές της ηπείρου μας.

.....
.....

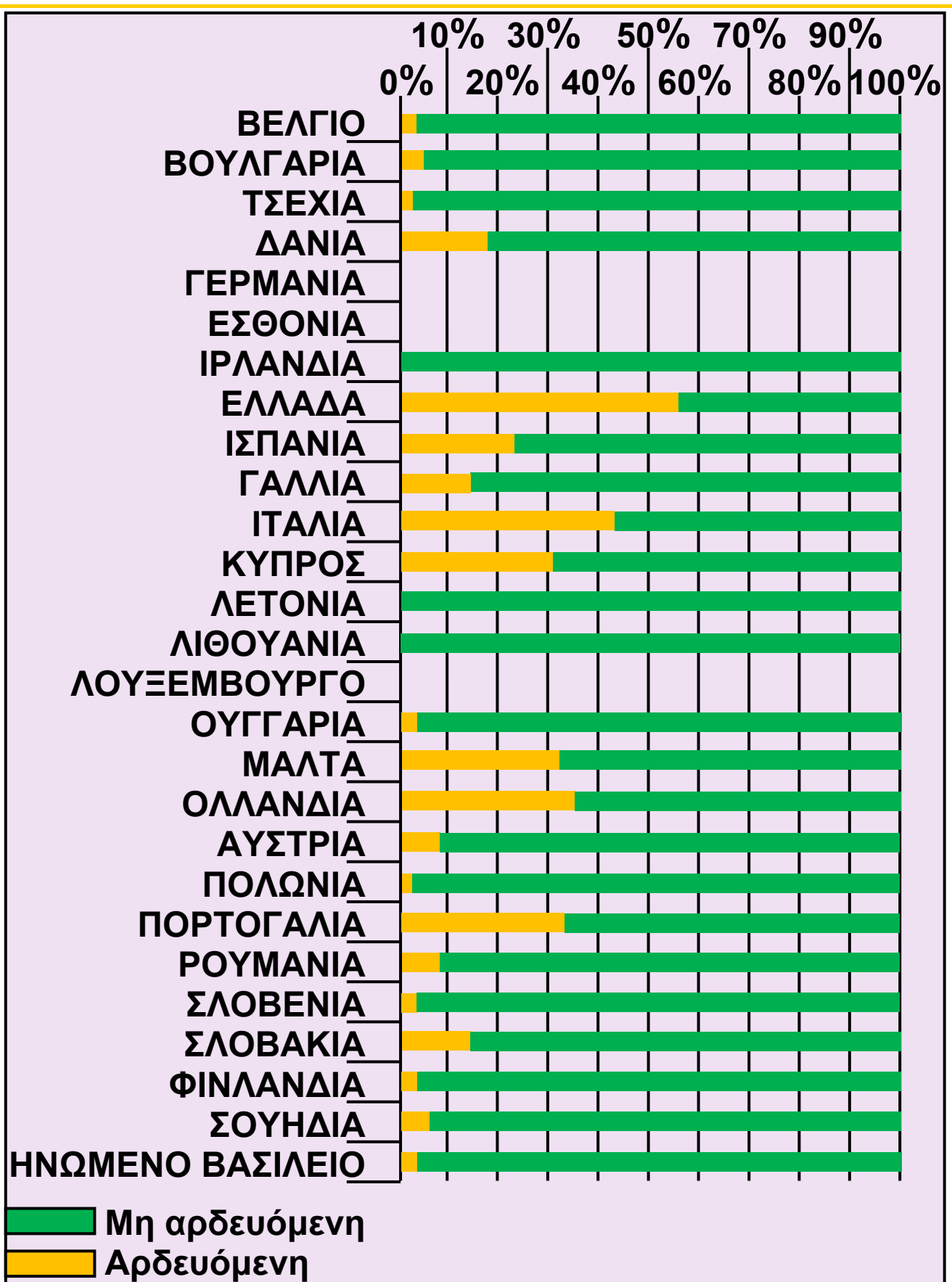
β. Με τη βοήθεια του ίδιου χάρτη σημειώστε δύο χώρες με αναπτυγμένη υλοτομία. Σε ποιο τμήμα της Ευρώπης βρίσκονται;

.....
.....

γ. Μελετήστε την εικόνα 38.2 στην επόμενη σελίδα. Ποιες είναι οι έξι χώρες με τις περισσότερες αρδευόμενες εκτάσεις; Τι κοινό έχουν οι πιο πολλές από αυτές; Υπάρχει ωστόσο μία εξαίρεση. Ποια είναι και πώς εξηγείται;

.....
.....
.....
.....

3. Κάθε ομάδα να παρουσιάσει συνοπτικά στην τάξη τα συμπεράσματα της εργασίας της.

38.2 Αρδευόμενες εκτάσεις στις χώρες της Ε.Ε.

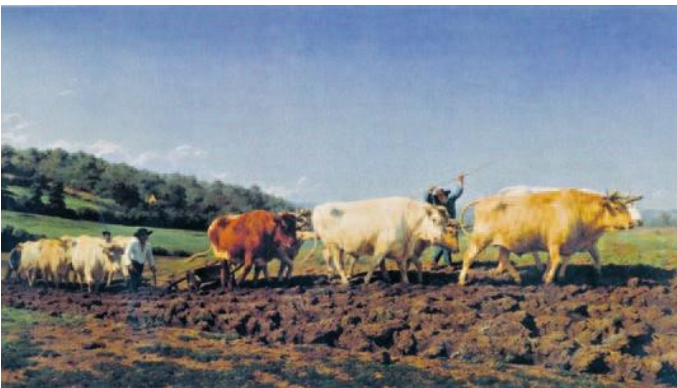

ΜΕΛΕΤΩ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ

Γεωργία

Γεωργία ονομάζουμε το σύνολο των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την καλλιέργεια του εδάφους και την παραγωγή φυτικών προϊόντων. Αποτελεί παραγωγικό κλάδο του πρωτογενούς τομέα και η ανάπτυξη της εξαρτάται από πολλούς παράγοντες. Μερικοί από αυτούς είναι:

- Η καταλληλότητα του εδάφους για την καλλιέργεια του επιλεγόμενου φυτού.
- Η έκταση της καλλιεργούμενης περιοχής και η μορφολογία της.
- Το κλίμα (θερμοκρασία, βροχοπτώσεις).
- Η βιομηχανική υποδομή.
- Η επάρκεια των καυσίμων και το κόστος τους.
- Η ανάπτυξη των δικτύων μεταφοράς προϊόντων.
- Η κατανομή και η συγκέντρωση του πληθυσμού.
- Οι προτιμήσεις των κατοίκων και οι αποφάσεις των κυβερνήσεων.

38.3 Όργωμα στη Γαλλία.
Ζωγραφικός πίνακας
του 1849

38.4 Ελλάδα: ράντισμα
καλλιεργειών για την
προστασία των φυτών
από ασθένεια

Στην Ευρώπη τόσο οι παράγοντες που συνδέονται με τη φύση (π.χ. κλίμα) όσο και αυτοί που συνδέονται με τον άνθρωπο (π.χ. επάρκεια γεωργικών μηχανημάτων) είναι ιδιαίτερα ευνοϊκοί για την ανάπτυξη της γεωργίας. Έτσι, λιγοστές (οι πολύ ορεινές ή οι πολικές) περιοχές δεν αξιοποιούνται στην ήπειρο μας για γεωργικές καλλιέργειες.

Το κλίμα και η μορφολογία του εδάφους είναι δύο πολύ σημαντικοί παράγοντες για τη γεωργία, αφού επηρεάζουν άμεσα το είδος των καλλιεργούμενων φυτών. Η Ευρώπη είναι, συγκριτικά, μικρή σε έκταση, η ύπαρξη όμως μεγάλης ποικιλίας κλιματικών τύπων και φυσιογραφικών περιοχών επιτρέπει την καλλιέργεια πολλών και διαφορετικών φυτών στο έδαφος της. Έτσι, υπάρχουν φυτά που μπορεί να τα συναντήσουμε να καλλιεργούνται, αλλού περισσότερο και αλλού λιγότερο, σε όλη την Ευρώπη (π.χ. τα δημητριακά, τα ζαχαρότευτλα, οι πατάτες), φυτά που καλλιεργούνται σε αρκετές περιοχές αλλά μόνο μέχρι ένα ορισμένο γεωγραφικό όριο (π.χ. το αμπέλι) και φυτά που ευδοκιμούν μόνο σε συγκεκριμένες περιοχές (π.χ. η ελιά, που καλλιεργείται στα παράλια της Μεσογείου, αφού χρειάζεται ζεστό κλίμα και έχει μικρές απαιτήσεις σε νερό, ή το ρύζι, που επίσης καλλιεργείται στη νότια Ευρώπη αλλά σε ζεστά πεδινά σημεία με πλούσια νερά).

	Σιτάρι	Καλαμπόκι	Κριθάρι	Ντομάτες
1η	Γαλλία	Γαλλία	Γερμανία	Ιταλία
2η	Γερμανία	Ιταλία	Γαλλία	Ισπανία
3η	Ην. Βασίλειο	Ρουμανία	Ην. Βασίλειο	Ελλάδα

Οι τρεις πρώτες χώρες της Ε.Ε. σε παραγωγή διάφορων γεωργικών προϊόντων για το 2006 (συνεχίζεται στην επόμενη σελίδα)

	Εσπεριδοειδή	Πατάτες	Ηλίανθος
1η	Ισπανία	Γερμανία	Ρουμανία
2η	Ιταλία	Πολωνία	Γαλλία
3η	Ελλάδα	Γαλλία	Ουγγαρία

Οι τρεις πρώτες χώρες της Ε.Ε. σε παραγωγή διάφορων γεωργικών προϊόντων για το 2006

Διακρίνουμε τις εξής περιοχές στην Ευρώπη με κριτήριο τη γεωργική τους παραγωγή:

- **Μεσογειακή ζώνη καλλιεργειών.** Οι χώρες με το μεγαλύτερο ποσοστό αρδευόμενων καλλιεργειών βρίσκονται στη Μεσόγειο (αν εξαιρέσουμε την Ολλανδία, η οποία παρουσιάζει επίσης υψηλό ποσοστό άρδευσης, λόγω όμως της ύπαρξης πολλών θερμοκηπίων). Έτσι, στις περιοχές της Μεσογείου στις οποίες υπάρχουν δυνατότητες άρδευσης οι καλλιέργειες είναι εντατικές (δηλαδή χρησιμοποιούνται πολλά μηχανήματα, λιπάσματα και φυτοφάρμακα, οι καλλιέργειες αρδεύονται με αρδευτικά συστήματα κ.ά.) και τα φυτά που καλλιεργούνται είναι λαχανικά, εσπεριδοειδή και φρούτα. Στις περιοχές όμως της Μεσογείου στις οποίες δεν υπάρχουν δυνατότητες άρδευσης καλλιεργούνται φυτά ανθεκτικά στη ζέστη και την ξηρασία, όπως το αμπέλι ή η ελιά.
- **Ζώνη μεικτών αγροτικών δραστηριοτήτων.** Εκτείνεται από τα παράλια του Ατλαντικού μέχρι τη ρωσική πεδιάδα. Σ' αυτές τις περιοχές εφαρμόζεται σε μεγάλο βαθμό η εντατική γεωργία και η παραγωγή κυμαίνεται σε υψηλά επίπεδα, ενώ με εντατικό τρόπο ασκείται και η κτηνοτροφία. Σε αρκετές περιοχές επικρατούν οι μονοκαλλιέργειες (δηλαδή η καλλιέργεια ενός μόνο φυτού, π.χ. της πατάτας). Τα ζαχαρότευτλα, οι πατάτες, τα δημητριακά κυριαρχούν σ' αυτή την καλλιεργητική ζώνη.

- **Ζώνη εξειδικευμένων καλλιεργειών.** Ανάλογα με τις τοπικές συνθήκες (κλίμα, ανάγλυφο, ύπαρξη νερού, παρουσία μεγάλων πόλεων κτλ.), υπάρχουν διάσπαρτες περιοχές στην Ευρώπη με εξειδίκευση στην καλλιέργεια φυτών όπως, για παράδειγμα, το ρύζι, ο ηλίανθος, τα τριαντάφυλλα κ.ά. Ενδεικτικά, εξειδικευμένες καλλιεργητικές ζώνες βρίσκονται στη βόρεια Ιταλία (ρύζι), στην Ολλανδία (τουλίπες), στη Βουλγαρία (τριαντάφυλλα), στη Ρουμανία (ηλίανθος) κ.α.
- **Ζώνη μη καλλιεργήσιμων εδαφών.** Περιλαμβάνει εδάφη της βόρειας Σκανδιναβίας και της Ρωσίας και τα πολύ ορεινά σημεία της κεντρικής Ευρώπης, όπου το αντίξοο κλίμα ή το τραχύ ανάγλυφο δυσχεραίνουν τη συστηματική καλλιέργεια της γης. Ωστόσο, υπάρχουν σημαντικές πηγές φυσικού πλούτου σ' αυτές τις περιοχές (π.χ. εκτεταμένα δάση στη Σκανδιναβία) και έχουν αναπτυχθεί εκεί άλλες δραστηριότητες του πρωτογενούς τομέα (π.χ. υλοτομία, κτηνοτροφία) που αποφέρουν σημαντικά έσοδα στους κατοίκους τους.

Για τη γεωργία (αλλά και για τους άλλους κλάδους του πρωτογενούς τομέα, όπως π.χ. την κτηνοτροφία) η Ε.Ε. ακολουθεί Κοινή Αγροτική Πολιτική (Κ.Α.Π.). Ήδη από το 1957 η τότε Ευρωπαϊκή Κοινότητα είχε θέσει πέντε στόχους για την Κ.Α.Π.: αύξηση της παραγωγικότητας, εξασφάλιση ικανοποιητικού επιπέδου ζωής στους γεωργούς, σταθεροποίηση των αγορών, διασφάλιση τακτικού εφοδιασμού και λογικές τιμές για τους καταναλωτές.

Η Κ.Α.Π., στα 50 χρόνια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πέτυχε τους στόχους της, παρουσίασε όμως και αρκετά μειονεκτήματα στην εφαρμογή της. Ενδεικτικά, είχε αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, αφού βοήθησε

στην ανάπτυξη της εντατικής γεωργίας, ενίσχυσε τις ανισότητες ανάμεσα στους Ευρωπαίους αγρότες (δεδομένου ότι ευνόησε τα γεωργικά προϊόντα του κοινοτικού βορρά, όπως π.χ. τα σιτηρά ή το βούτυρο, σε σχέση με τα προϊόντα του νότου), οδήγησε την ευρωπαϊκή γεωργία στην παραγωγή όλο και περισσότερων ποσοτήτων χωρίς να νοιάζεται για το τι ζητά η αγορά (με συνέπεια πολλές φορές την απόσυρση και την καταστροφή γεωργικών προϊόντων, όπως είναι π.χ. οι ντομάτες, τα ροδάκινα, το βούτυρο) κ.ά. Σήμερα η Κ.Α.Π. της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει διαφοροποιηθεί και στοχεύει πλέον στην ασφάλεια των τροφίμων, στη διατήρηση του περιβάλλοντος, στην ανάπτυξη των βιολογικών καλλιεργειών, στην ανάδειξη τοπικών γεωργικών προϊόντων κ.ά.

Η δασοκομία

Δασοκομία ονομάζουμε το σύνολο των δραστηριοτήτων που συνδέονται με τη φροντίδα του δάσους και την εκμετάλλευση του προς όφελος του ανθρώπου. Αποτελεί παραγωγικό κλάδο του πρωτογενούς τομέα. Η υλοτομία, η συλλογή ρητίνης, η συγκομιδή φελλού αποτελούν μερικές μόνο δραστηριότητες που εντάσσονται στη δασοκομία. Η υλοτομία στην Ευρώπη είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένη στη Σουηδία (πρώτη χώρα σε παραγωγή ακατέργαστης ξυλείας στην ήπειρο), στη Φινλανδία (πρώτη χώρα σε παραγωγή χαρτομάζας στον κόσμο) και στη Ρωσία, ενώ η Πορτογαλία είναι η πρώτη χώρα στον κόσμο σε παραγωγή φελλού που παράγεται από τη φελλοβελανιδιά.

Η έκταση των δασών επηρεάζει τις δασοκομικές δραστηριότητες. Στην κεντρική και στη βόρεια Ευρώπη η έκταση των δασών έχει σταθεροποιηθεί, ενώ στη

νότια Ευρώπη τα δάση κινδυνεύουν για διάφορους λόγους. Τα δάση της βόρειας Ευρώπης απειλούνται κυρίως από την όξινη βροχή και τις αποψιλωτικές υλοτομίες για παραγωγή ξυλείας, ενώ στη νότια Ευρώπη απειλούνται, μεταξύ άλλων, από τις πυρκαγιές, την επέκταση των οικισμών, την κατασκευή μεγάλων τεχνικών έργων (αυτοκινητοδρόμων, φραγμάτων) και τη μείωση των βροχοπτώσεων.

Ταξιδεύω στις χώρες της Ευρώπης

Γαλλία

Η Γαλλία βρίσκεται στη δυτική Ευρώπη και βρέχεται από τον Ατλαντικό Ωκεανό, τη Μεσόγειο θάλασσα, τη Βόρεια θάλασσα και τη θάλασσα της Μάγχης. Έχει τετραπλάσια έκταση από αυτήν της χώρας μας, ενώ ο πληθυσμός της είναι έξι φορές μεγαλύτερος, με αποτέλεσμα να είναι αρκετά πιο πυκνοκατοικημένη από την Ελλάδα. Το βιοτικό επίπεδο των Γάλλων είναι υψηλό. Η Γαλλία είναι ένα από τα ιδρυτικά μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και αποτελεί τον γεωργικό γίγαντα της Ένωσης. Αν και το ποσοστό των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα είναι μόνο 2%, αποτελεί την πρώτη χώρα στον κόσμο σε παραγωγή ζαχαρότευτλων και κρασιού, την τρίτη σε παραγωγή λιναριού, την τέταρτη σε παραγωγή σιταριού, την πέμπτη σε παραγωγή καλαμποκιού, κριθαριού και αχλαδιών κ.ά. Πέρα όμως από τη μεγάλη γεωργική παραγωγή, η Γαλλία έχει πολύ αναπτυγμένη βιομηχανία (αυτοκινητοβιομηχανία, βιομηχανία αεροπλάνων, οικιακών συσκευών κ.ά.) και σημαντικά αναπτυγμένο τουρισμό (η πρωτεύουσα της, το Παρίσι, είναι ίσως ο πιο γνωστός τουριστικός προορισμός στον κόσμο). Η Γαλλία έχει σπουδαία πολιτιστική

παρουσία στον πλανήτη και τα γαλλικά είναι μία από τις διεθνείς γλώσσες της εποχής μας. Ο Μποντλέρ, ο Ελυάρ, ο Ντεμπυσυ, ο Ραβέλ, ο Ουγκό, ο Μπερνάρ, ο Σεζάν, ο Ντεγκά, ο Μανέ, ο Μονέ είναι λίγοι μόνο από τους διάσημους Γάλλους των τεχνών και του πολιτισμού.

ΕΠΕΚΤΕΙΝΩ ΤΙΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΜΟΥ

Η πρώιμη γεωργία στην Ευρώπη

Η γεωργία έφτασε για πρώτη φορά σε ευρωπαϊκή περιοχή και συγκεκριμένα στα Βαλκάνια την 7η χιλιετία πΧ, πιθανόν από την Ανατολία. Οι περιβαλλοντικές συνθήκες στα νοτιοανατολικά της Ευρώπης ήταν παρόμοιες με αυτές της Μέσης Ανατολής και επομένως μπορούσαν να ευδοκιμήσουν φυτά από την κοντινή δυτική Ασία. Ωστόσο, στην εύκρατη Ευρώπη η αγροτική οικονομία έπρεπε να προσαρμοστεί στις ψυχρότερες κλιματικές συνθήκες. Οι γεωργοί των Βαλκανίων καλλιεργούσαν σιτάρι, κριθάρι, φακές, μπιζέλια, όπως και οι γεωργοί στην Εγγύς Ανατολή, χρησιμοποίησαν όμως και νέες ποικιλίες δημητριακών πιο ανθεκτικές στο ψύχος και την υγρασία. Έως τα τέλη της 5ης χιλιετίας πΧ η γεωργία είχε εδραιωθεί στην Ευρώπη.

Η συμβατική γεωργία και η επίδραση της στο περιβάλλον - Η βιολογική γεωργία

Πρέπει να τονιστεί ότι τόσο η εντατική (και ειδικά η μονοκαλλιέργεια) όσο και η εκτατική γεωργία αποτελούν μορφές της συμβατικής γεωργίας που μπορεί να προσφέρουν αξιόλογη παραγωγή, από την άλλη όμως πλευρά ενοχοποιούνται για σοβαρή ρύπανση του περιβάλλοντος (φυτοφάρμακα, λιπάσματα), σπατάλη

ενέργειας και νερού και πρόκληση σοβαρότατων ασθενειών στους αγρότες. Αντίθετα, η βιολογική γεωργία είναι πιο φιλική προς το περιβάλλον και στις μέρες μας κατακτά όλο και περισσότερο τους Ευρωπαίους καλλιεργητές και καταναλωτές. Ωστόσο, η παραγωγή της δεν μπορεί ακόμα να καλύψει το σύνολο των διατροφικών αναγκών των καταναλωτών σε αγροτικά προϊόντα, ενώ ταυτόχρονα τα προϊόντα της είναι πιο ακριβά από εκείνα της συμβατικής γεωργίας.

Αξιολογώ τι έμαθα

- 1. Σχημάτισε προτάσεις με τις λέξεις: βιολογική γεωργία, εκμηχάνιση της γεωργίας, γεωργική παραγωγή, λιπάσματα, Κ.Α.Π.**
- 2. Ανάφερε δύο παράγοντες που επηρεάζουν την ευρωπαϊκή γεωργική παραγωγή και δύο ευρωπαϊκές καλλιεργητικές ζώνες.**

ΜΑΘΗΜΑ 39 Η κτηνοτροφία, η αλιεία και οι υδατοκαλλιέργειες στην Ευρώπη

Σ' αυτό το μάθημα θα μάθω

- Τους παράγοντες που επηρεάζουν την κτηνοτροφία, την αλιεία και τις υδατοκαλλιέργειες στην Ευρώπη.
- Τη γεωγραφική κατανομή στην ήπειρο μας αυτών των παραγωγικών κλάδων του πρωτογενούς τομέα.
- Τα χαρακτηριστικά της ευρωπαϊκής κτηνοτροφίας και αλιείας.

Λέξεις - κλειδιά

- εντατική κτηνοτροφία • εκτατική κτηνοτροφία
- βιολογική κτηνοτροφία • κτηνοτροφικά προϊόντα
- αλιεύματα • υδατοκαλλιέργειες.

Συνεργάζομαι στην τάξη

Εργαστείτε ανά ομάδες.

1. Παρατηρήστε τον χάρτη 38.1. και τις εικόνες 39.3, 39.4 και 39.5. α Σημειώστε πέντε είδη ζώων που εκτρέφονται στην Ευρώπη.
.....

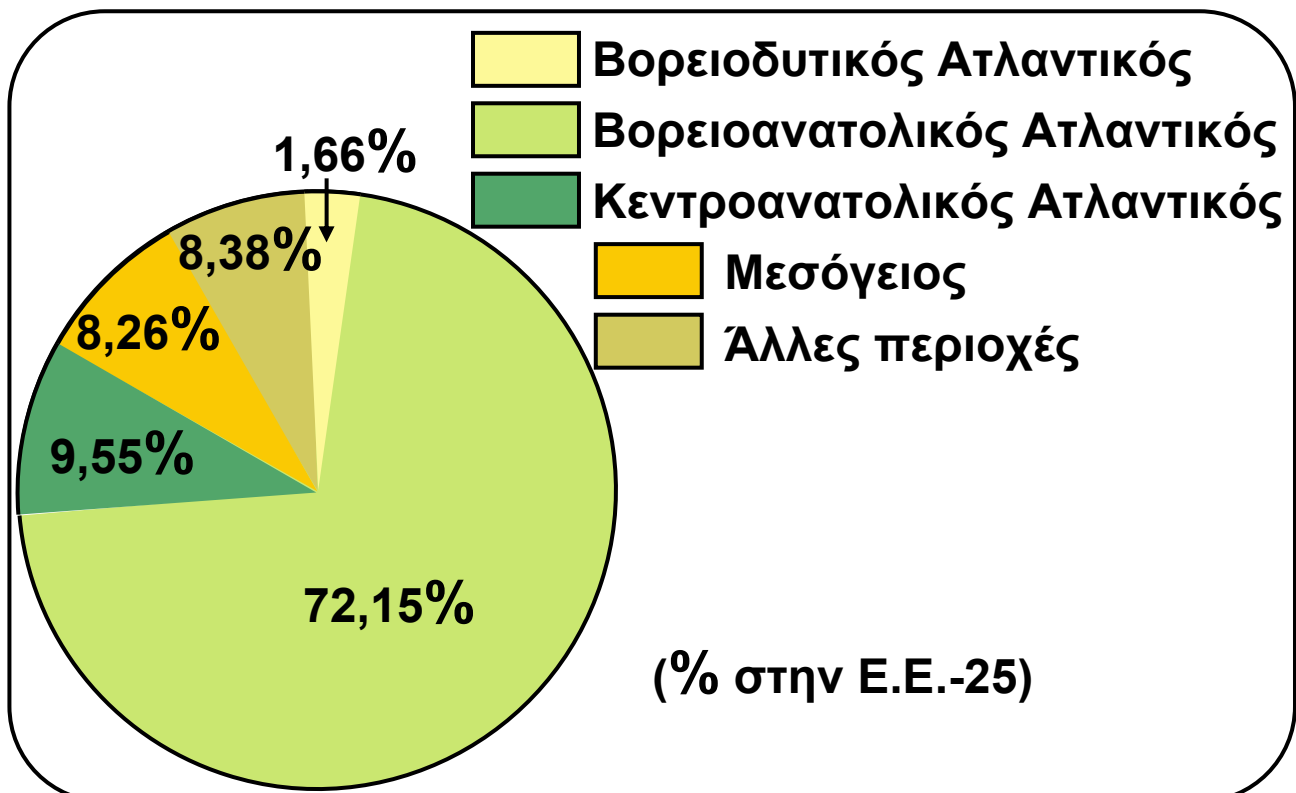
β. Παίρνοντας υπόψη σας την ογκώδη σωματική διάπλαση των αγελάδων και την ποσότητα τροφής που αυτές χρειάζονται, καθώς και το ανάγλυφο της Ευρώπης, σε ποιες περιοχές (ορεινές ή πεδινές) θα ήταν πιο εύκολη και οικονομικά συμφέρουσα η εκτροφή τους;
.....

γ. Ποια είδη ζώων εκτρέφονται κυρίως στη νότια Ευρώπη και ποια στη δυτική;

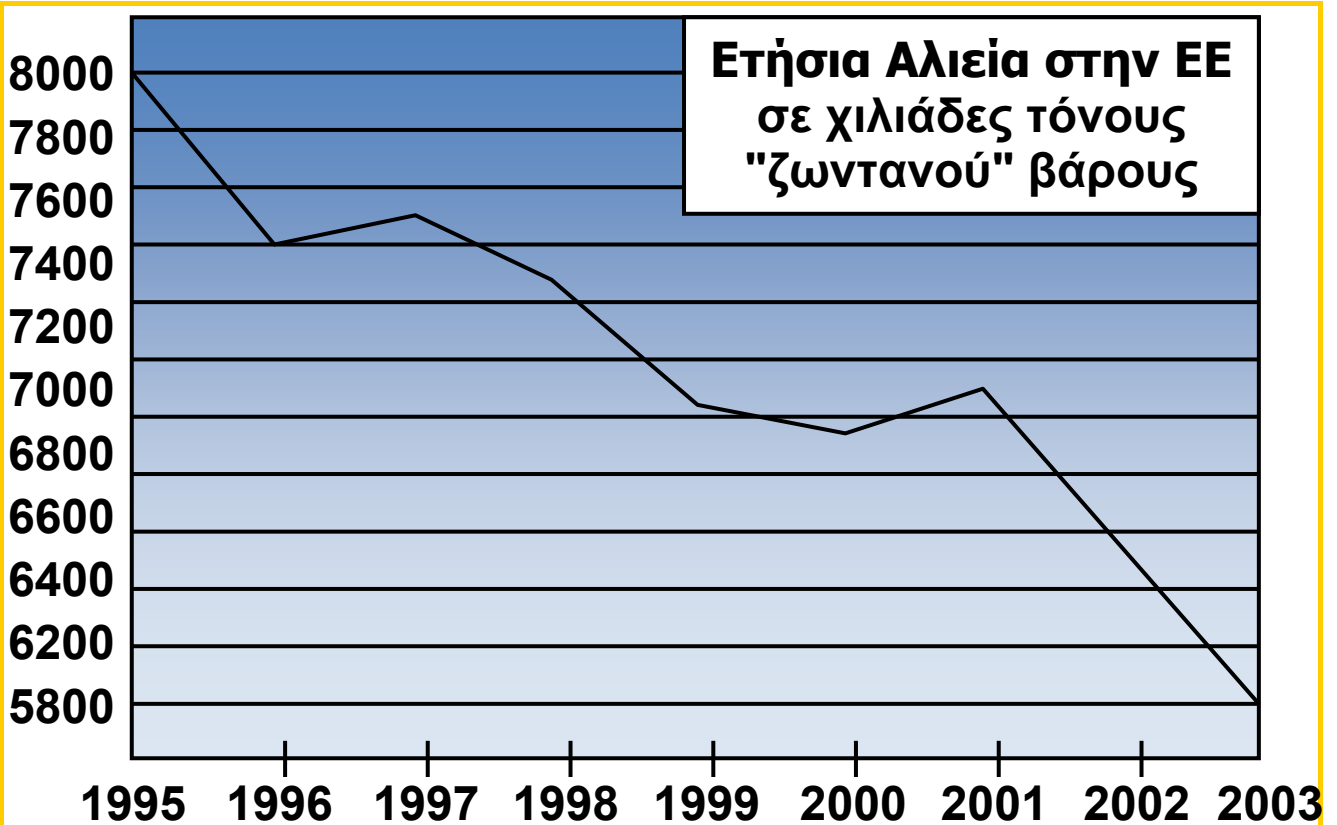
2. α. Παρατηρήστε την εικόνα 39.1. Σε ποιους ωκεανούς και σε ποιες θάλασσες της Ευρώπης είναι πιο αναπτυγμένη η αλιεία; Στον Ατλαντικό Ωκεανό ή στη Μεσόγειο; Αιτιολογήστε την άποψη σας.

β. Παρατηρήστε την εικόνα 39.2.

- Πού θα μπορούσε κανείς να αποδώσει τη μείωση των αλιευμάτων;
- Μπορείτε να προτείνετε μέτρα για να αντιστραφεί αυτό το φαινόμενο;

39.1 Παραγωγή ψαριών στην Ε.Ε. το 2003 ανάλογα με την περιοχή

39.2 Ετήσια παραγωγή αλιευμάτων
σε όλες τις περιοχές της Ε.Ε. αλιείας

3. Κάθε ομάδα να παρουσιάσει συνοπτικά στην τάξη τα αποτελέσματα της εργασίας της.

ΜΕΛΕΤΩ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ

Κτηνοτροφία

Στην κτηνοτροφία, κλάδο του πρωτογενούς τομέα της παραγωγής, οι μέθοδοι εκτροφής των ζώων είναι δύο:

- Η βόσκηση στα λιβάδια, όταν τα ζώα είναι λίγα για μια δεδομένη επιφάνεια γης (παραδοσιακή, εκτατική κτηνοτροφία). Οι δυνατότητες μιας περιοχής να καλύψει τις ανάγκες των ζώων σε τροφή και νερό, η μορφολογία της και το κλίμα καθορίζουν στην εκτατική κτηνοτροφία το είδος των ζώων που εκτρέφονται. Μ' αυτή τη μέθοδο εκτρέφονται βοοειδή, πρόβατα, αίγες, χοίροι, τάρανδοι κ.ά. σε πεδινά ή ορεινά βοσκοτόπια.

- Ο εγκλεισμός των ζώων σε κτίρια, όταν οι εκτάσεις γης που υπάρχουν για βοσκή είναι περιορισμένες (εντατική ή σταβλισμένη κτηνοτροφία). Μ' αυτή τη μέθοδο εκτρέφονται χοίροι, πουλερικά, βοοειδή για παραγωγή γάλακτος κ.ά. Πρόκειται για εκτροφή με την οποία παράγεται μεγαλύτερη ποσότητα κρέατος και άλλων προϊόντων, σε μικρότερο μάλιστα χρονικό διάστημα σε σύγκριση με την εκτατική.

Όπως στην ευρωπαϊκή γεωργία, έτσι και στην κτηνοτροφία χρησιμοποιούνται σύγχρονες μέθοδοι εκτροφής ζώων και γι' αυτό η παραγωγή χαρακτηρίζεται από υψηλές αποδόσεις.

	Κρέας βοοειδών	Κρέας χοίρων	Κρέας προβάτων
1η	Γαλλία	Γερμανία	Ηνωμένο Βασίλειο
2η	Γερμανία	Ισπανία	Ισπανία
3η	Ιταλία	Γαλλία	Γαλλία

	Κρέας αιγών	Κρέας πουλερικών	Γάλα αγελαδινό
1η	Ελλάδα	Ηνωμένο Βασίλειο	Γερμανία
2η	Ισπανία	Ισπανία	Γαλλία
3η	Γαλλία	Πολωνία	Ηνωμένο Βασίλειο

Οι τρεις πρώτες χώρες της Ε.Ε. σε παραγωγή διάφορων κτηνοτροφικών προϊόντων το 2006

39.3 Χοιροτροφική μονάδα

39.4 Κοπάδι κατσικιών στη Μεσόγειο

39.5 Αλιεία στη Βαλτική θάλασσα

Ειδικότερα, μπορούν να επισημανθούν τα εξής:

- Στη μεσογειακή ζώνη, εκεί όπου κυριαρχεί το ορεινό ανάγλυφο και το ξηρό, ζεστό κλίμα, εκτρέφονται με εκτατική κτηνοτροφία μικρόσωμα ζώα, ενώ στις λιγοστές πεδινές περιοχές της ζώνης αυτής, όπου υπάρχουν μεγάλης έκτασης βοσκότοποι και νερό, εκτρέφονται μεγαλόσωμα ζώα. Ενδεικτικά, η Ισπανία είναι η δεύτερη χώρα στην Ε.Ε. σε παραγωγή χοιρινού και αρνίσιου κρέατος, μικρόσωμων δηλαδή ζώων, και η Ελλάδα είναι η πρώτη χώρα σε παραγωγή κατσικίσιου κρέατος. Από την άλλη πλευρά, η Ιταλία λόγω των πεδινών περιοχών του ιταλικού βορρά είναι η τρίτη χώρα στην Ε.Ε. στην παραγωγή βοδινού κρέατος.
- Στη νοτιοκεντρική ορεινή Ευρώπη (Ελβετία, Αυστρία κτλ.) επικρατεί η εκτατική εκτροφή των ζώων, η οποία καθιστά αναγκαία την εποχική μεταφορά τους το καλοκαίρι στα ορεινά βοσκοτόπια και τον χειμώνα στις πεδινές κοιλάδες σε στάβλους ή στάνες.

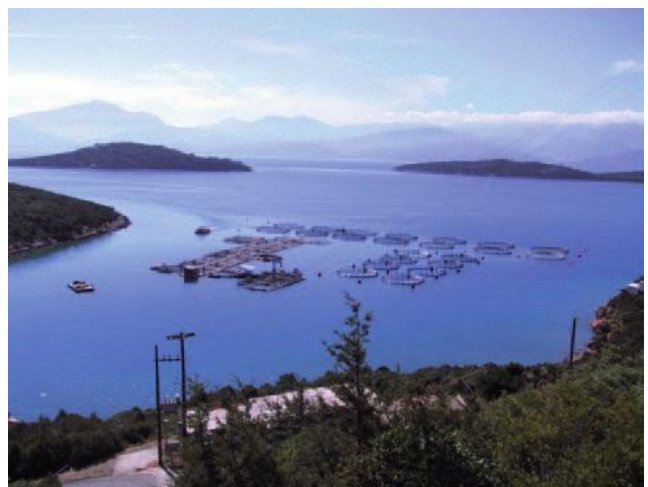
- Στη βορειοευρωπαϊκή και στη ρωσική πεδιάδα, στη ζώνη των μεικτών αγροτικών δραστηριοτήτων, η κτηνοτροφία ασκείται τόσο εκτατικά όσο και εντατικά. Χώρες με σημαντική κτηνοτροφική παραγωγή είναι η Γαλλία και η Γερμανία, ενώ η μικρής έκτασης Δανία, η οποία εφάρμοσε πρώτη μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών (ήδη από τη δεκαετία του 1960) την εντατική εκτροφή χοίρων, είναι πρώτη σε εξαγωγές χοιρινού κρέατος.
- Στα βρετανικά νησιά με το τραχύ κλίμα και τα μεγάλα ορεινά βοσκοτόπια επικρατεί η εκτατική εκτροφή προβάτων με πυκνό τρίχωμα. Είναι χαρακτηριστικό ότι το Ηνωμένο Βασίλειο είναι η πρώτη χώρα στην Ε.Ε. σε παραγωγή αρνίσιου κρέατος.
- Στο βόρειο τμήμα της Σκανδιναβίας εκτρέφονται με νομαδική κτηνοτροφία τάρανδοι, αφού το ψυχρό κλίμα είναι κατάλληλο για τα ζώα αυτά του ευρωπαϊκού βορρά.
- Εκτός από τα ζώα που αναφέρθηκαν, στην Ευρώπη εκτρέφονται σε μικρούς πληθυσμούς και σε διάφορες περιοχές στρουθοκάμηλοι, πάπιες, κουνέλια, γαλοπούλες, άλογα κ.ά., ενώ ασκείται και η μελισσοκομία.

Αλιεία και υδατοκαλλιέργειες

Η αλιεία και οι υδατοκαλλιέργειες αποτελούν επίσης κλάδους του πρωτογενούς τομέα της παραγωγής. Ο βορειοανατολικός Ατλαντικός Ωκεανός και ο νοτιοδυτικός Ειρηνικός Ωκεανός αποτελούν τις δύο περιοχές του πλανήτη με τη μεγαλύτερη παραγωγή αλιευμάτων. Είναι επομένως φυσικό, δεδομένου ότι πολύ λίγες ευρωπαϊκές χώρες δε βρέχονται από θάλασσα, να είναι η αλιεία ιδιαίτερα αναπτυγμένη στην Ευρώπη, κυρίως στον Ατλαντικό. Η Μεσόγειος είναι μια

μικρή κλειστή θάλασσα με μικρούς πληθυσμούς ψαριών. Έτσι, οι μεσογειακές χώρες, πέρα από την αλιεία, έχουν προσανατολιστεί στις υδατοκαλλιέργειες, και η παραγωγή ψαριών και οστρακοειδών στην περιοχή αυξάνεται συνεχώς τα τελευταία χρόνια. Η αλιεία, εκτός από τις θάλασσες, πραγματοποιείται και στις λίμνες και στα ποτάμια της Ευρώπης. Η Ισλανδία, η Νορβηγία, η Ισπανία και η Δανία είναι χώρες με σημαντική αλιευτική παραγωγή. Ψάρια που αλιεύονται είναι η σαρδέλα, η ρέγκα, ο μπακαλιάρος, ο τόνος κ.ά., ενώ ψάρια που εκτρέφονται είναι, μεταξύ άλλων, η τσιπούρα και το λαβράκι στη Μεσόγειο και ο σολομός στο Ηνωμένο Βασίλειο και στη Νορβηγία. Η δημιουργία μεγάλων αλιευτικών στόλων από τις χώρες που βρίσκονται γύρω από τον βόρειο Ατλαντικό, η χρήση όλο και πιο εξελιγμένων αλιευτικών εργαλείων και η εντατική αλιεία (υπεραλίευση) οδήγησαν σε σημαντική πτώση της παραγωγής ψαριών, γεγονός που έχει αναγκάσει τις κυβερνήσεις των χωρών αυτών να πάρουν μέτρα προστασίας της παραγωγικότητας του οικοσυστήματος του βόρειου Ατλαντικού.

39.6 Υδατοκαλλιέργειες στον Κορινθιακό Κόλπο

Ταξιδεύω στις χώρες της Ευρώπης

Ισλανδία

Η Ισλανδία είναι νησιωτική χώρα πάνω στην υποθαλάσσια ράχη του Ατλαντικού, εκεί όπου η λιθοσφαιρική πλάκα της Βόρειας Αμερικής απομακρύνεται από εκείνη της Ευρασίας και ανεβαίνει η λάβα στην επιφάνεια. Είναι η πιο νέα χώρα της Ευρώπης από γεωλογική άποψη, αφού η δημιουργία της χρονολογείται τα τελευταία 30 εκατομμύρια χρόνια πριν από σήμερα. Αποικίστηκε γύρω στο 800 μ.Χ. από τους Βίκινγκς και διατηρεί σε μεγάλο βαθμό τη γλώσσα τους. Είχε εθνικό κοινοβούλιο ήδη από το 1000 μ.Χ. Χώρα με ελάχιστες καλλιεργήσιμες εκτάσεις, η Ισλανδία βρίσκεται λίγο κάτω από τον Αρκτικό Κύκλο, ενώ στο νότιο τμήμα της επηρεάζεται από το θερμό Ρεύμα του Κόλπου, που κάνει το κλίμα της σχετικά ήπιο. Έχει περισσότερα από 30 ενεργά ηφαίστεια, θερμοπίδακες (γκέιζερ), γεωθερμικά πεδία, παγετώνες (ο Βατναγιόκουντλ είναι ο μεγαλύτερος της Ευρώπης), μια παγωμένη έρημο και άλλα αξιοθέατα μοναδικά στον κόσμο. Η Ισλανδία, έχοντας έκταση παραπλήσια με αυτήν της χώρας μας αλλά μόνο 300.000 κατοίκους, είναι η πιο αραιοκατοικημένη χώρα της Ευρώπης, με υψηλό ωστόσο βιοτικό επίπεδο. Αξιοποιεί τη γεωθερμία για παροχή ζεστού νερού σε όλους σχεδόν τους κατοίκους της, για την παραγωγή προϊόντων σε θερμοκήπια, για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας κ.ά. Ο πιο σημαντικός τομέας της οικονομίας της είναι η αλιεία. Πρωτεύουσα είναι το Ρέικιαβικ, που συγκεντρώνει σχεδόν το 90% του συνολικού πληθυσμού.

ΕΠΕΚΤΕΙΝΩ ΤΙΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΜΟΥ

Επιπτώσεις της κτηνοτροφίας στο περιβάλλον και τους ανθρώπους - Βιολογική κτηνοτροφία

Τόσο η παραδοσιακή κτηνοτροφία (βόσκηση των κοπαδιών σε ανοιχτούς βοσκότοπους) όσο και η πιο σύγχρονη (εγκλεισμός και εκτροφή των ζώων σε ειδικές μονάδες) προκαλούν διάφορα περιβαλλοντικά προβλήματα.

Στην παραδοσιακή κτηνοτροφία το σημαντικότερο περιβαλλοντικό πρόβλημα είναι η υπερβόσκηση των εδαφών όπου κινούνται τα κοπάδια. Το γεγονός αυτό οδηγεί σε αύξηση της διάβρωσης του εδάφους, με συνέπεια τη μετατροπή του στο πέραςμα του χρόνου σε άγονη περιοχή, δηλαδή στην ερημοποίησή του. Το φαινόμενο αυτό είναι έντονο σε περιοχές της νότιας Ευρώπης.

Στη σύγχρονη (σταβλισμένη) κτηνοτροφία τα προβλήματα που μπορεί να προκύψουν από τη λειτουργία των κτηνοτροφικών μονάδων είναι η αισθητική υποβάθμιση του περιβάλλοντος χώρου, η ρύπανση του νερού από τα ζωικά απόβλητα, η δυσσομία στον αέρα κ.ά.

Επίσης, η ένταση του ανταγωνισμού, που δημιουργεί την ανάγκη να μειώνεται το κόστος παραγωγής, οδηγεί δυστυχώς μερικές φορές ορισμένους ασυνείδητους κτηνοτρόφους να χρησιμοποιούν ως ζωοτροφές ακατάλληλα υλικά. Εξαιτίας τέτοιας διατροφής ξέσπασε παλαιότερα στην Ευρώπη το σκάνδαλο των «τρελών αγελάδων».

Η αξιοποίηση των ζωικών αποβλήτων σαν λίπασμα, ο βιολογικός καθαρισμός των υγρών λυμάτων από τις κτηνοτροφικές μονάδες, η εγκατάσταση και η λειτουργία

συστημάτων εξαερισμού και αποχέτευσης είναι μερικά από τα μέτρα που βοηθούν στη μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από την κτηνοτροφία. Η βιολογική κτηνοτροφία θεωρείται στις μέρες μας πιο φιλική για το περιβάλλον και τους καταναλωτές σε σχέση με τις άλλες μεθόδους εκτροφής ζώων.

Αξιολογώ τι έμαθα

- 1. Γιατί στη νότια Ευρώπη και στο Ηνωμένο Βασίλειο εκτρέφονται κυρίως μικρόσωμα ζώα, ενώ στο βόρειο και στο δυτικό τμήμα του ηπειρωτικού κορμού της Ευρώπης εκτρέφονται μεγαλόσωμα;**
- 2. Σχημάτισε προτάσεις με τις λέξεις: εντατική κτηνοτροφία, υδατοκαλλιέργειες, βόρειος Ατλαντικός Ωκεανός, νότια Ευρώπη, τάρανδοι.**

ΜΑΘΗΜΑ 40

Ο πρωτογενής τομέας στην Ελλάδα

Σ' αυτό το μάθημα θα μάθω

- Τους παράγοντες που επηρεάζουν τον πρωτογενή τομέα της παραγωγής στην Ελλάδα.
- Τη γεωγραφική κατανομή του πρωτογενούς τομέα στη χώρα μας.
- Τα χαρακτηριστικά του πρωτογενούς τομέα στην Ελλάδα.

Λέξεις - κλειδιά

- αγροτική εκμετάλλευση • καλλιέργειες • θερμοκήπιο
- μηχανοποίηση γεωργίας • λιπάσματα
- φυτοφάρμακα • βιολογική γεωργία • Κ.Α.Π.
- βιολογική κτηνοτροφία • υδατοκαλλιέργειες • αλιεία
- μελισσοκομία • δασοκομία.

Συνεργάζομαι στην τάξη

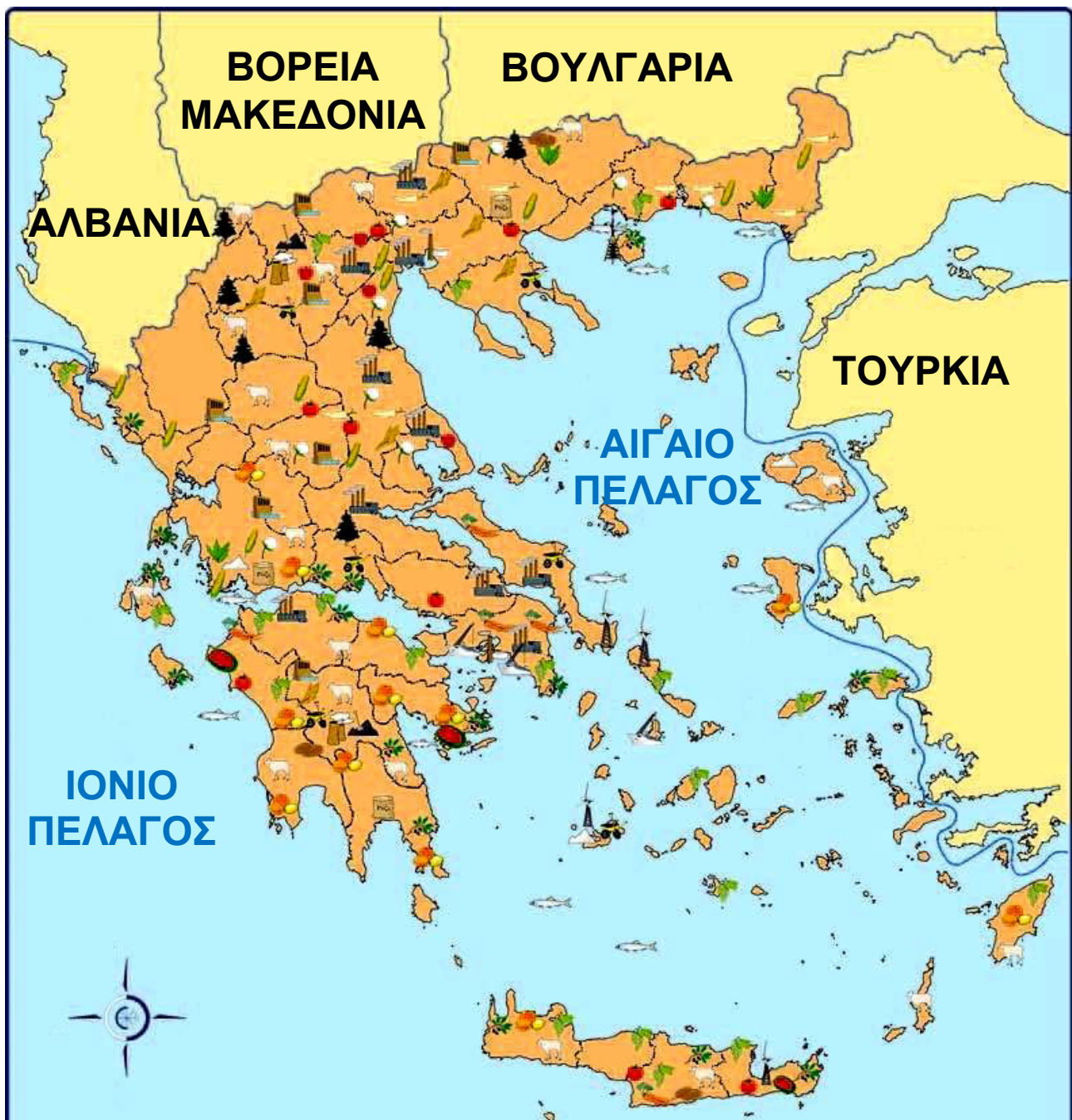
1. Συνεργαστείτε μεταξύ σας τα παιδιά κάθε θρανίου.

α. Με τη βοήθεια του χάρτη 40.1 στην επόμενη σελίδα σημειώστε πέντε προϊόντα του πρωτογενούς τομέα της χώρας μας.

.....
.....

β. Με τη βοήθεια του ίδιου χάρτη σημειώστε τέσσερα προϊόντα του πρωτογενούς τομέα που παράγονται στη διοικητική περιφέρεια στην οποία ανήκει η περιοχή όπου ζείτε.

.....

Εσπεριδοειδή	Πεπονοειδή	Ρύζι
Ντομάτες	Αμπέλια	Καπνός
Ζαχαρότευτλα	Καλαμπόκι	Βαμβάκι
Μήλα	Ελιές	Δασικά προϊόντα
Πατάτες	Σιτάρι	Κτηνοτροφία
Λαχανικά		Αλιεία

40.1 Χάρτης πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα παραγωγής στην Ελλάδα (συνεχίζεται στην επόμενη σελίδα)

**ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΧΑΡΤΗ 40.1**
(συνέχεια
από την
προηγούμενη
σελίδα)

Συγκέντρωση
εργοστασίων
Ναυπηγεία
Υδροηλεκτρικά
εργοστάσια
Μεγάλα
θερμοηλεκτρικά
εργοστάσια
Διυλιστήρια

Ορυχεία
Κοιτάσματα
Λιγνίτη
Αλυκές
Αιολικό
πάρκο
Πετρέλαιο

γ. Με τη βοήθεια του πίνακα 40.2 σημειώστε τα πέντε πρώτα σε παραγωγή γεωργικά προϊόντα της χώρας μας για το έτος 2006.

Προϊόν	Παραγωγή σε τόνους	Προϊόν	Παραγωγή σε τόνους
Σιτάρι σκληρό	1.697.400	Πορτοκάλια	958.400
Αραβόσιτος	2.534.100	Ροδάκινα	817.400
Βαμβάκι	1.231.600	Πατάτες	818.700
Ζαχαρότευτλα	2.573.400	Ελαιόλαδο	412.000
Καρπούζια	681.000	Γάλα	1.987.300
Τριφύλλι	1.284.100	Κρέας	462.300
Ντομάτες	1.713.600	Μέλι	15.600
Ελιές (για λάδι)	2.791.500		

Προϊόν	Παραγωγή σε τόνους
Ψάρια εσωτερικών υδάτων (ποτάμια, λίμνες)	28.200
θαλάσσια αλιεύματα	91.100
Υδατοκαλλιέργειες (τσιπούρες, λαβράκια, μύδια κ.ά.)	101.400

40.2 Παραγωγή σημαντικών γεωργικών προϊόντων έτους 2006 (Ε.Σ.Υ.Ε.)

δ. Με τη βοήθεια του ίδιου πίνακα συγκρίνετε τη θαλάσσια παραγωγή αλιευμάτων και την παραγωγή ψαριών και οστρακοειδών από υδατοκαλλιέργειες. Ποια υπερτερεί;

ε. Όταν συγκεντρώνουμε τα διασκορπισμένα αγροκτήματα ενός γεωργού σε ένα ενιαίο κτήμα με έκταση ίση περίπου με το άθροισμα των μικρών αγροκτημάτων, κάνουμε αναδασμό. Ποια πλεονεκτήματα μπορεί να προκύπτουν για τον αγρότη από τον αναδασμό;

στ. Σήμερα στην Ελλάδα μπορεί κανείς να βρει μια τεράστια ποικιλία αγροτικών προϊόντων (φρούτα, λαχανικά, ψάρια), εποχικών ή μη εποχικών. Ποιες συνέπειες μπορεί να έχει η εισαγωγή των ίδιων προϊόντων από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Αφρικής, της Ασίας ή της Αμερικής στην αγροτική παραγωγή της χώρας μας;

ζ. Παρατηρήστε τον πίνακα 40.3 όπου καταγράφονται τα ζώα που εκτρέφονταν στη χώρα μας το 2001. Γιατί εκτρέφονται πολύ περισσότερα αιγοπρόβατα από χοίρους και βοοειδή;

Βοοειδή	Πρόβατα	Αίγες	Κουνέλια
733.400	9.425.900	5.287.300	1.393.600
Χοίροι	Πουλερικά	Κυψέλες	
1.082.000	38.521.500	768.600	

40.3 Ζώα που εκτρέφονται στην Ελλάδα (απογραφή 2001, Ε.Σ.Υ.Ε.).

2. Δύο παιδιά να παρουσιάσουν στην τάξη τα αποτελέσματα της εργασίας τους και τα υπόλοιπα να συμπληρώσουν ή να διορθώσουν τις δικές τους απαντήσεις.

ΜΕΛΕΤΩ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ

Οι παράγοντες που καθορίζουν την αγροτική παραγωγή της χώρας μας είναι, σε γενικές γραμμές, οι εξής:

- Το ορεινό ανάγλυφο και οι σχετικά λίγες πεδινές εκτάσεις.
- Το κλίμα και η κατανομή των βροχοπτώσεων στη διάρκεια του έτους.
- Η Κοινή Αγροτική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Το δημογραφικό πρόβλημα.
- Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας.
- Ο κατακερματισμός του γεωργικού κλήρου.
- Το μικρό ποσοστό συνεταιρισμού των Ελλήνων αγροτών.

Ο πρωτογενής τομέας στην Ελλάδα (γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία, δασοκομία, υδατοκαλλιέργειες, μελισσοκομία κ.ά.) απασχολεί περίπου το 12% των εργαζομένων της χώρας (στοιχεία 2006). Το ποσοστό αυτό είναι αρκετά υψηλό συγκρινόμενο με τα αντίστοιχα ποσοστά αναπτυγμένων βιομηχανικών χωρών της δυτικής Ευρώπης. Η ελαχιστοποίηση του ποσοστού των εργαζομένων στη γεωργία και η αύξηση των αντίστοιχων ποσοστών στους άλλους δύο τομείς, και κυρίως στον τριτογενή, είναι χαρακτηριστικό των αναπτυγμένων χωρών της Δύσης.

Σημαντική θέση στον πρωτογενή τομέα της χώρας μας κατέχουν η γεωργική και η κτηνοτροφική παραγωγή, οι οποίες από το 1981, όταν και εντάχθηκε η Ελλάδα στην τότε Ε.Ο.Κ., επηρεάζονται πολύ από την ΚΑΠ.

40.4 Ελληνικά γεωργικά προϊόντα

40.5 Μελισσοκομικές δραστηριότητες

Η Ελλάδα μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1960 ήταν κυρίως αγροτική χώρα και οι γεωργικές δραστηριότητες ασκούνταν κυρίως παραδοσιακά (όργωμα με βόδια ή άλογα, ντόπιοι σπόροι κτλ.). Σήμερα η ελληνική γεωργική παραγωγή χαρακτηρίζεται από εκμηχάνιση (τρακτέρ, θεριζοαλωνιστικές μηχανές κ.ά.), χρήση φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων, επιλογή βελτιωμένων σπόρων, γεωπονική υποστήριξη, χρήση θερμοκηπίων και αρδευτικών συστημάτων κτλ. Εννοείται ότι το μεσογειακό κλίμα καθορίζει σε σημαντικό βαθμό το είδος των φυτών που μπορούν να καλλιεργηθούν. Χαρακτηριστικές καλλιέργειες προσαρμοσμένες σ' αυτές τις συνθήκες είναι η ελιά και το αμπέλι. Βέβαια, οι Έλληνες αγρότες αντιμετωπίζουν διάφορα προβλήματα, ορισμένα από τα οποία είναι τα εξής:

40.6 Κοπάδι προβάτων στην Ήπειρο

40.7 Μικρά αλιευτικά σκάφη στη Βάρκιζα

- Το μέσο μέγεθος των ελληνικών αγρών είναι μικρό και ο αριθμός τους μεγάλος. Έτσι, εξαιτίας του κατακερματισμού των καλλιεργήσιμων εδαφών, προκύπτουν δυσκολίες στον συντονισμό των καλλιεργειών, γίνεται σπατάλη πόρων (π.χ. καυσίμων) και επομένως το κόστος παραγωγής των προϊόντων είναι μεγάλο. Μέρος των προβλημάτων αυτών αντιμετωπίζεται με τον αναδασμό.
- Σε σημαντικό ποσοστό οι καλλιέργειες στη χώρα μας είναι αρδευόμενες (καλαμπόκι, λαχανικά, εσπεριδοειδή, ντομάτες, βαμβάκι, ρύζι κ.ά.), έχουν δηλαδή μεγάλη ανάγκη νερού κατά την ξηρή περίοδο. Αυτές οι καλλιέργειες δεν ταιριάζουν ιδιαίτερα με τις κλιματικές συνθήκες της Ελλάδας, όπου οι βροχές είναι λιγοστές, ενώ η λειψυδρία που επικρατεί σε ορισμένες περιοχές της χώρας προκαλεί ανταγωνισμούς για το νερό.

Πρώτα σε παραγωγή γεωργικά προϊόντα στη χώρα μας είναι τα δημητριακά (σιτάρι, αραβόσιτος κ.ά.) και ακολουθούν τα βιομηχανικά φυτά (βαμβάκι, ζαχαρότευτλα κ.ά.), οι ντομάτες, τα πορτοκάλια, οι ελιές κ.ά.

Στην κτηνοτροφία κυριαρχεί η παραδοσιακή εκτροφή αιγοπροβάτων, μικρόσωμων ζώων που επιβιώνουν στο ελληνικό ορεινό ανάγλυφο και έχουν λιγότερες απαιτήσεις σε τροφή και νερό από άλλα, πιο μεγαλόσωμα ζώα όπως οι αγελάδες. Οι τελευταίες εκτρέφονται στη χώρα μας είτε σε πεδινά βοσκοτόπια, όπου οι συνθήκες είναι κατάλληλες (Θεσσαλία, Θεσσαλονίκη, Έβρος κ.α.), είτε εντατικά σε στεγασμένους χώρους, ο αριθμός τους όμως είναι αισθητά μικρότερος από τα αιγοπρόβατα. Εντατικά εκτρέφονται επίσης οι χοίροι και τα πουλερικά, ενώ σημαντική είναι η μελισσοκομική παραγωγή (το ελληνικό μέλι συγκαταλέγεται στα καλύτερα του κόσμου).

Η βιολογική γεωργία και η βιολογική κτηνοτροφία αναπτύσσονται τα τελευταία χρόνια και στη χώρα μας, όπως ήδη συμβαίνει με πιο γρήγορο ρυθμό στην υπόλοιπη Ευρώπη, κατακτώντας προοδευτικά με τα προϊόντα τους την προτίμηση των καταναλωτών.

Η δασοκομική παραγωγή δεν είναι σημαντική, στηρίζει όμως καθοριστικά την τοπική οικονομία αρκετών ορεινών περιοχών της χώρας μας. Τα κυριότερα δασικά προϊόντα μας είναι οι ξυλάνθρακες, τα καυσόξυλα και η ρητίνη. Οι πόλεμοι μέχρι το πρώτο μισό του 20ού αιώνα, οι πυρκαγιές και η αποψίλωση για οικοδόμηση τις τελευταίες δεκαετίες έχουν μειώσει το ποσοστό των ελληνικών δασών, το οποίο είναι σήμερα ένα από τα χαμηλότερα της Ευρώπης.

Η Ελλάδα βρίσκεται στην ανατολική Μεσόγειο, θαλάσσια περιοχή φτωχή σε αλιεύματα. Έτσι, παρ' ότι η θάλασσα κυριαρχεί στο ελληνικό τοπίο, η αλιευτική

παραγωγή δεν επαρκεί για να καλύψει τις διατροφικές ανάγκες των κατοίκων, αλλά και των εκατομμυρίων τουριστών που την επισκέπτονται. Η αύξηση της ζήτησης ψαριών οδήγησε στην υπεραλίευση των θαλασσών, η οποία επέφερε μείωση της παραγωγής. Αποτέλεσμα ήταν η ραγδαία ανάπτυξη των υδατοκαλλιεργειών τις δύο τελευταίες δεκαετίες, από το 1990 και μετά. Το 2005 η παραγωγή ψαριών και οστρακοειδών (μύδια, τσιπούρες, λαβράκια κ.ά.) από υδατοκαλλιέργειες είχε ξεπεράσει τη θαλάσσια παραγωγή αλιευμάτων, ενώ σημαντικό μέρος της παραγωγής εξάγεται.

ΕΠΕΚΤΕΙΝΩ ΤΙΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΜΟΥ

Φυτά που ήρθαν από άλλες ηπείρους

Πολλά από τα φυτά που σήμερα καλλιεργούνται στην Ευρώπη και στην Ελλάδα έχουν εισαχθεί σε παλαιότερες εποχές από άλλες ηπείρους. Το σιτάρι και το κριθάρι έφτασαν στην Ευρώπη από τη νοτιοδυτική Ασία χιλιετίες πριν από τη γέννηση του Χριστού. Τον ίδιο δρόμο ακολούθησαν η συκιά, το λινάρι, το αμπέλι, η ελιά. Αξίζει να σημειωθεί ότι το αμπέλι και η ελιά είναι δύο από τα φυτά που εδώ και χιλιάδες χρόνια καλλιεργούνται στον τόπο μας, όπως και στην υπόλοιπη Μεσόγειο. Η εισαγωγή στην Ευρώπη του ρυζιού και του βαμβακιού, φυτών της τροπικής Ινδίας, έγινε από την Ισπανία με τους Άραβες και τους Μαυριτανούς. Τα εσπεριδοειδή, η ροδακινιά, η μουριά κατάγονται από την Κίνα, ενώ ο καπνός, το καλαμπόκι, η ντομάτα, η πατάτα ήλθαν τελευταία στην Ευρώπη από την Αμερική την εποχή των μεγάλων ανακαλύψεων, 500 χρόνια πριν από σήμερα.

Επιπτώσεις των αγροτικών δραστηριοτήτων στο περιβάλλον της χώρας μας

Η γεωργία και η κτηνοτροφία φέρουν σημαντικό μέρος της ευθύνης για τη ρύπανση των εδαφών και των υπόγειων νερών σε αγροτικές περιοχές της χώρας μας. Ξεπλύματα από φυτοφάρμακα και λιπάσματα, στραγγίσματα από κτηνοτροφικές μονάδες ρυπαίνουν και μολύνουν το έδαφος και τα υπόγεια νερά. Η άρδευση των λεγόμενων «δυναμικών καλλιεργειών» (βαμβάκι, καλαμπόκι, ζαχαρότευτλο κ.ά.) οδηγεί το 85-87% του συνολικά χρησιμοποιούμενου νερού της χώρας μας στη γεωργία. Με δεδομένο το πρόβλημα της λειψυδρίας που αντιμετωπίζει η Ελλάδα, μια τέτοια επιλογή καλλιεργειών θα οδηγήσει τα επόμενα χρόνια σε αδιέξοδο.

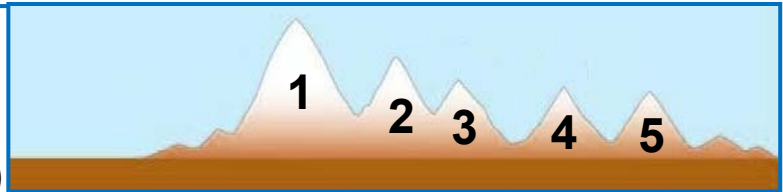
Αξιολογώ τι έμαθα

- 1. Παρατήρησε στον χάρτη 28.2 τις διοικητικές περιφέρειες της Δυτικής και της Κεντρικής Μακεδονίας. Κατόπιν παρατήρησε τις ίδιες περιφέρειες στον γεωμορφολογικό χάρτη της χώρας μας. Αν και οι περιοχές αυτές γειτονεύουν, ποιες διαφορές νομίζεις ότι μπορεί να έχουν στη γεωργική και στην κτηνοτροφική παραγωγή;**
- 2. α. Παρατήρησε στον πίνακα 40.3 τον αριθμό των πουλερικών που εκτρέφονται στη χώρα μας. Κατά τη γνώμη σου, τα πουλερικά εκτρέφονται στη χώρα μας με την παραδοσιακή εκτατική κτηνοτροφία (βόσκηση σε βοσκοτόπια) ή με την εντατική σε στεγασμένους χώρους; Αιτιολόγησε την άποψη σου.**
β. Ανάφερε δύο αιτίες για τις οποίες έχει αναπτυχθεί ραγδαία τα τελευταία 15 χρόνια ο κλάδος των υδατοκαλλιεργειών στη χώρα μας.

1.3 Γεωμορφολογικός χάρτης της Ελλάδας (συνέχεια στην επόμενη σελ.)

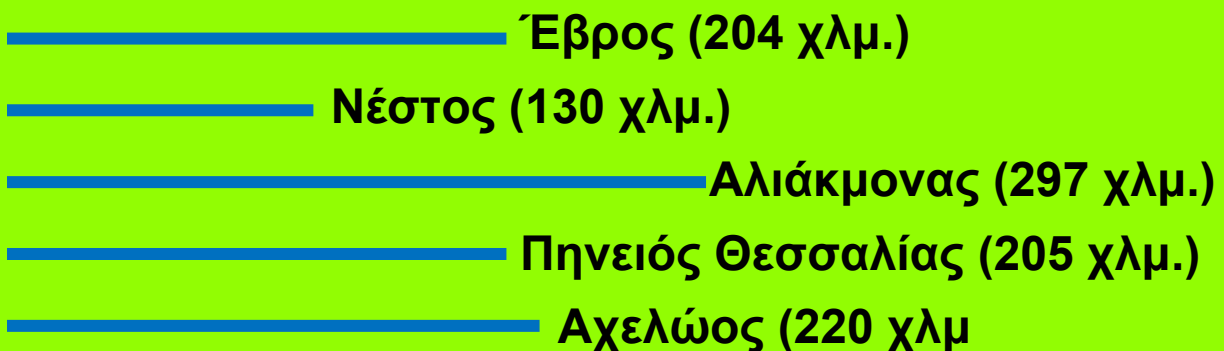
ΤΑ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΑ ΣΕ ΥΨΟΣ ΒΟΥΝΑ

1. Όλυμπος (2.917 μ.)
2. Σμόλικας (2.637 μ.)
3. Βόρας (2.524 μ.)

4. Γράμος (2.520 μ.)
5. Γκίονα (2.510 μ.)

ΤΑ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΑ ΣΕ ΜΗΚΟΣ ΠΟΤΑΜΙΑ

ΟΙ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΕΣ ΦΥΣΙΚΕΣ ΛΙΜΝΕΣ

Τριχωνίδα
96 τ. χλμ.

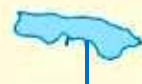
Βεγορίτιδα
54 τ. χλμ.

Βιστονίδα
45 τ. χλμ.

Βόλβη
70 τ. χλμ.

Κορώνεια
43 τ. χλμ.

ΤΑ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΑ ΝΗΣΙΑ

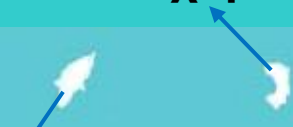
ΚΡΗΤΗ
8.261 τ. χλμ.

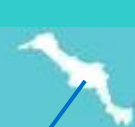
ΛΕΣΒΟΣ
1.630 τ. χλμ.

ΧΙΟΣ
842 τ. χλμ.

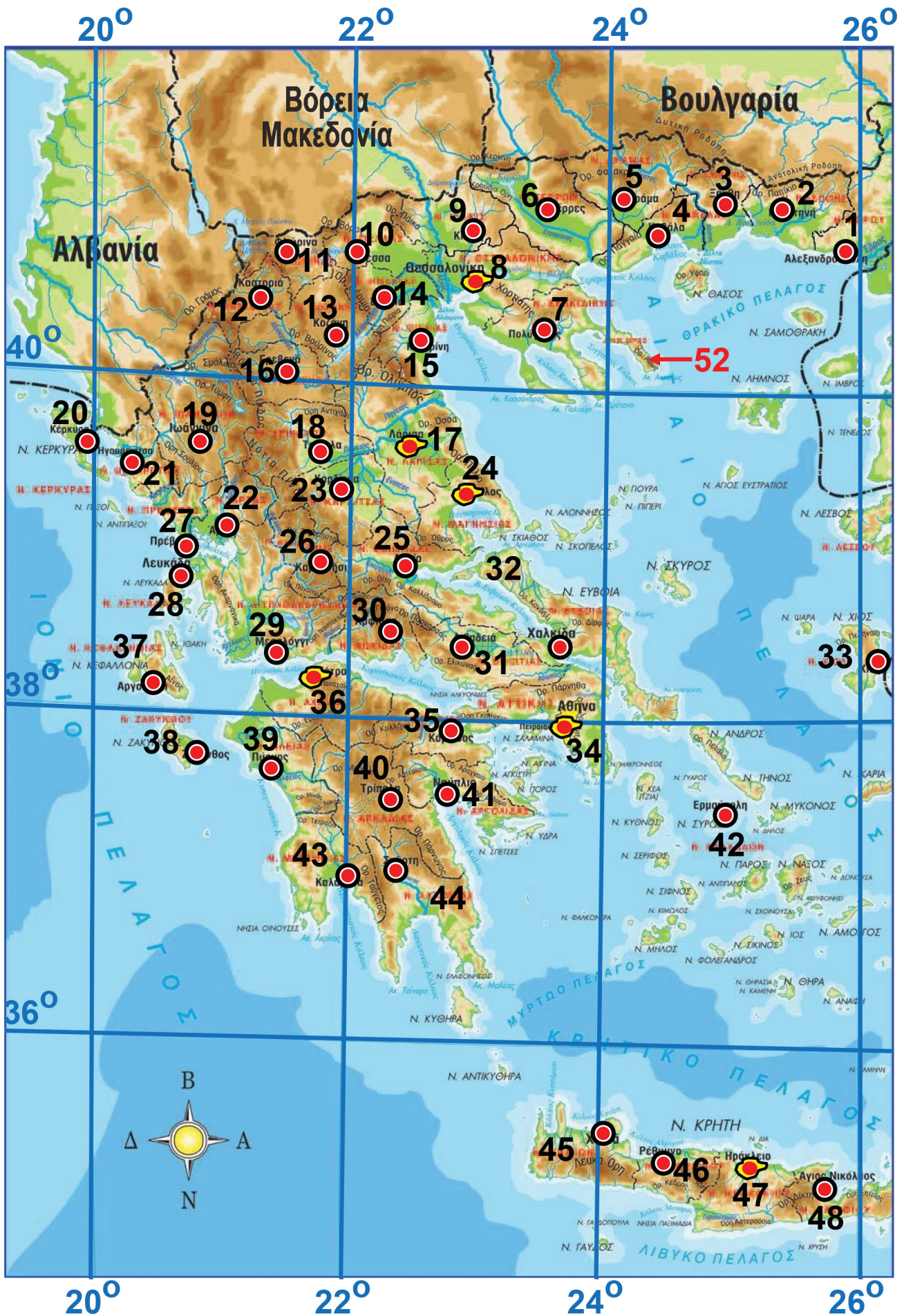

ΕΥΒΟΙΑ
3.662 τ. χλμ.

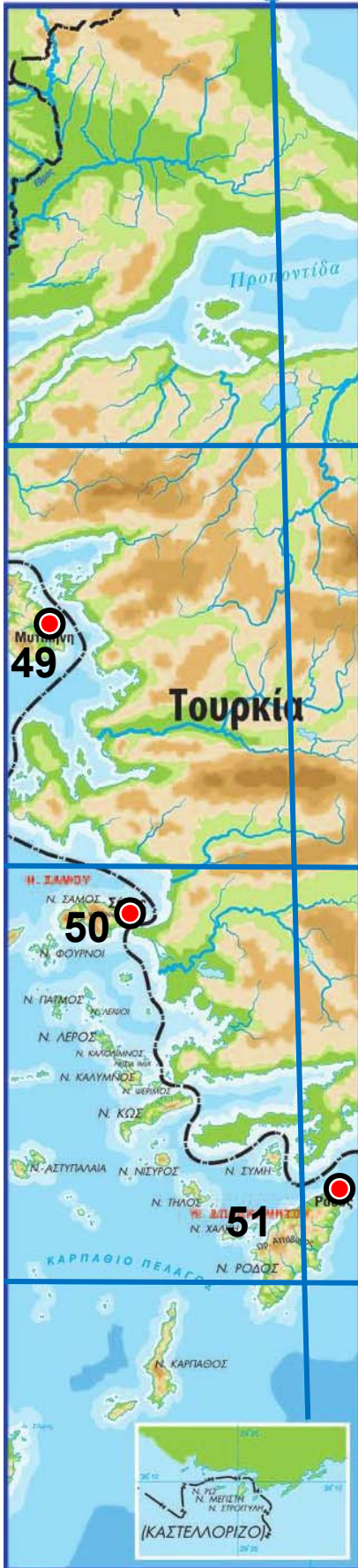

ΡΟΔΟΣ
1.398 τ. χλμ.

28°

ΕΛΛΑΔΑ

ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΚΛΙΜΑΚΑ 1 : 3.000.000

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

---·---·---· Σύνορα χωρών

---·---·---· Σύνορα νομών

N. ΚΡΗΤΗ Νησιά

N. ΣΑΜΟΥ Νομοί

Λάρισα Πρωτεύουσες νομών

Πάτρα Πόλεις με πάνω από 100.000 κατοίκους

Αχελώος Ποταμοί

Λ. Τριχωνίδα Λίμνες

2.500

2.000

1.500

1.200

1000

800

600

400

200

100

0

100

200

500

1.000

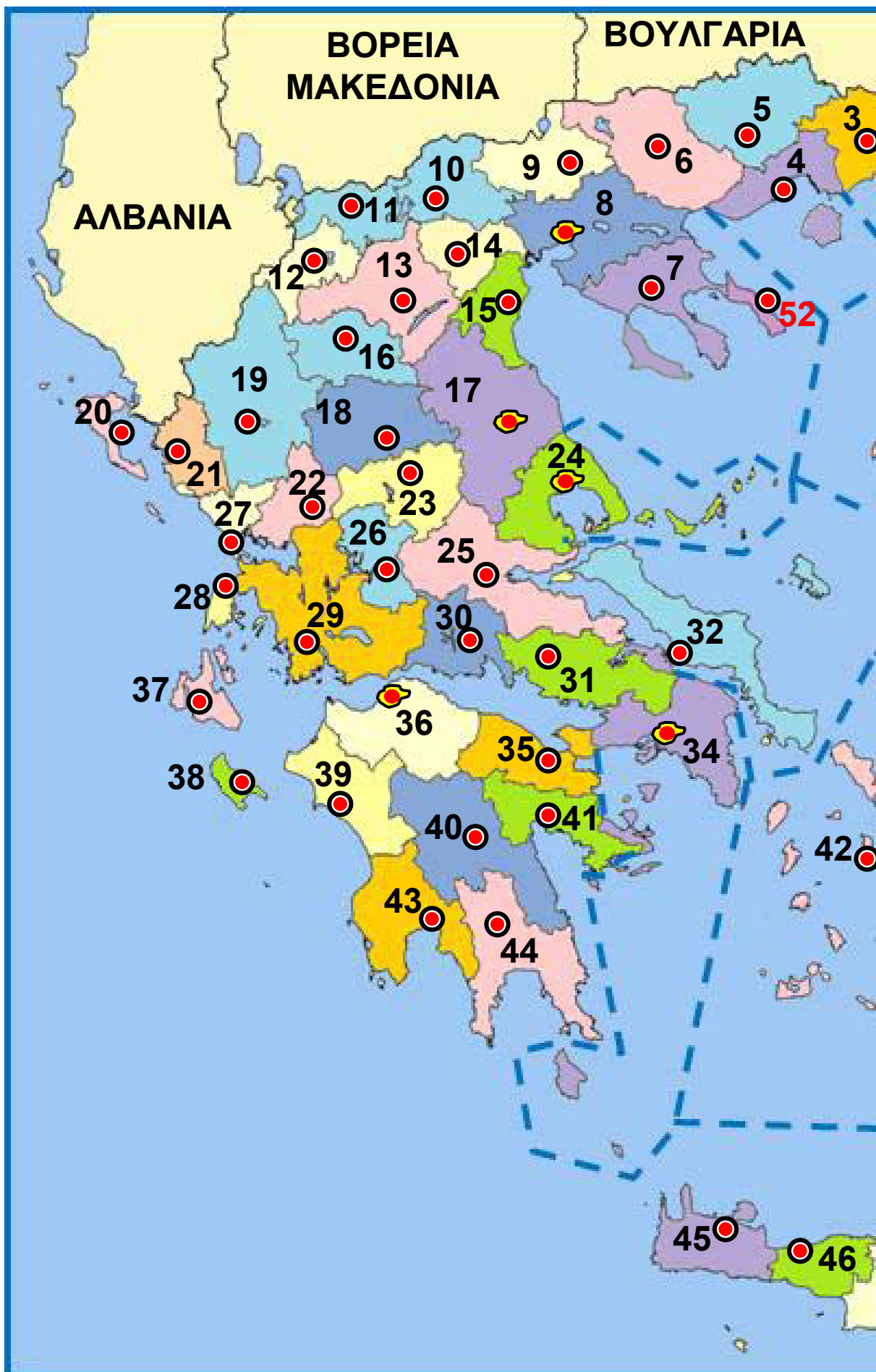
2.000

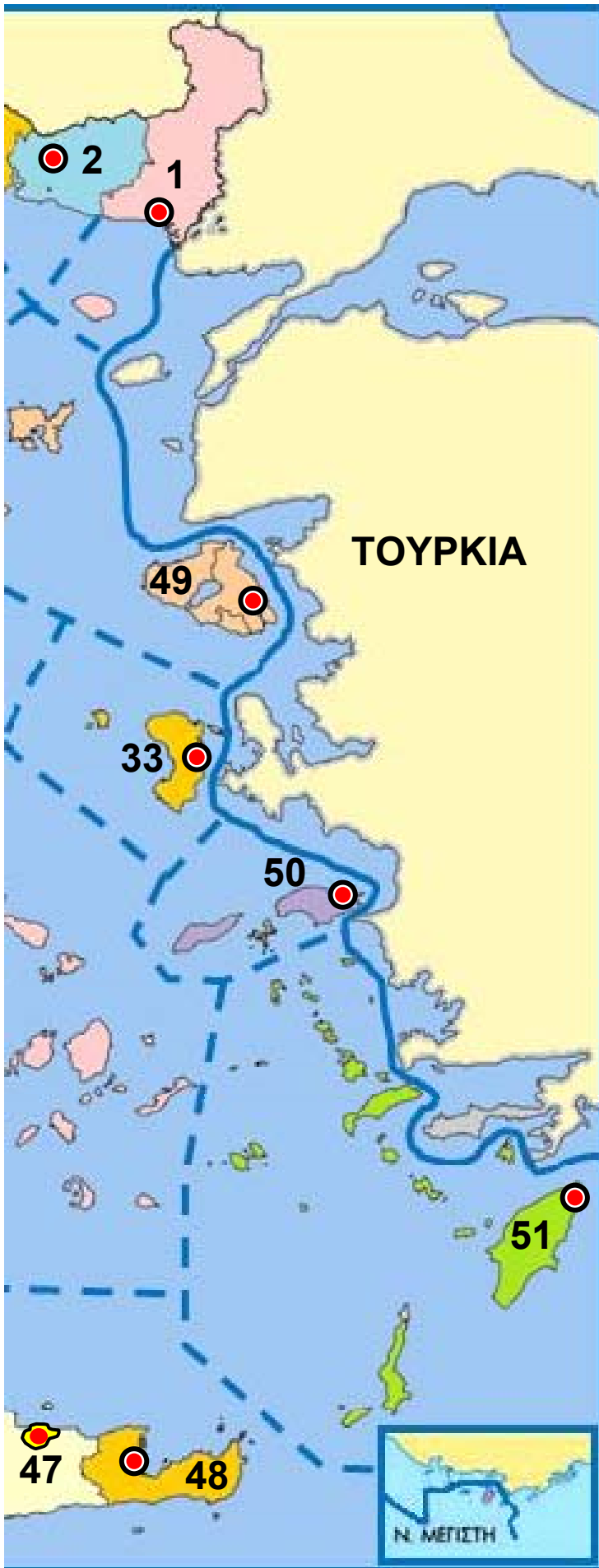
1.3 Γεωμορφολογικός
χάρτης της Ελλάδας
(Υπόμνημα στη
σελ. 150-151)

ΠΙΝΑΚΑΣ 28.5 ΚΑΙ ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΧΑΡΤΩΝ 1.3 & 2.1

1	Έβρου	Αλεξανδρούπολη
2	Ροδόπης	Κομοτηνή
3	Ξάνθης	Ξάνθη
4	Καβάλας	Καβάλα
5	Δράμας	Δράμα
6	Σερρών	Σέρρες
7	Χαλκιδικής	Πολύγυρος
8	Θεσσαλονίκης	Θεσσαλονίκη
9	Κιλκίς	Κιλκίς
10	Πέλλας	Έδεσσα
11	Φλώρινας	Φλώρινα
12	Καστοριάς	Καστοριά
13	Κοζάνης	Κοζάνη
14	Ημαθίας	Βέροια
15	Πιερίας	Κατερίνη
16	Γρεβενών	Γρεβενά
17	Λάρισας	Λάρισα
18	Τρικάλων	Τρίκαλα
19	Ιωαννίνων	Ιωάννινα
20	Κέρκυρας	Κέρκυρα
21	Θεσπρωτία	Ηγουμενίτσα
22	Άρτας	Άρτα
23	Καρδίτσας	Καρδίτσα
24	Μαγνησίας	Βόλος
25	Φθιώτιδας	Λαμία
26	Ευρυτανίας	Καρπενήσι
27	Πρέβεζας	Πρέβεζα
28	Λευκάδας	Λευκάδα
29	Αιτωλίας και Ακαρνανίας	Μεσολόγγι

30	Φωκίδος	Άμφισσα
31	Βοιωτίας	Λιβαδειά
32	Εύβοιας	Χαλκίδα
33	Χίου	Χίος
34	Αττικής	Αθήνα
35	Κορινθίας	Κόρινθος
36	Αχαΐας	Πάτρα
37	Κεφαλληνίας	Αργοστόλι
38	Ζακύνθου	Ζάκυνθος
39	Ηλείας	Πύργος
40	Αρκαδίας	Τρίπολη
41	Αργολίδας	Ναύπλιο
42	Κυκλάδων	Ερμούπολη
43	Μεσσηνίας	Καλαμάτα
44	Λακωνίας	Σπάρτη
45	Χανίων	Χανιά
46	Ρεθύμνου	Ρέθυμνο
47	Ηρακλείου	Ηράκλειο
48	Λασιθίου	Άγιος Νικόλαος
49	Λέσβου	Μυτιλήνη
50	Σάμου	Σάμος
51	Δωδεκανήσου	Ρόδος
52	Άγιο Όρος	

ΕΛΛΑΔΑ
ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ
 Κλίμακα 1:4.000.000

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Σύνορα κρατών
 -(●)-(●)-

Σύνορα νομών
 -.....-

Νομοί
Ν. ΣΑΜΟΥ

Πρωτεύουσα νομού
 Πάτρα ●

Πόλεις άνω των
 100.000 κατ. ●

Νησιά
 Ν. ΚΩΣ

2.1 Πολιτικός χάρτης
 της Ελλάδας
 (Υπόμνημα στις σελ.
 150-151)

16.1 Γεωμορφολογικός χάρτης

της Ευρώπης (16.1 Υπόμνημα στις σελ.159-160)

της Ευρώπης (16.1 Υπόμνημα στις σελ.159-160)

ΕΥΡΩΠΗ

ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ

ΚΛΙΜΑΚΑ 1 : 16.000.000

..... Σύνορα
χωρών

Λονδίνο Πρωτεύουσες
χωρών

Βιστούλας Ποταμοί

Ονέγκα Λίμνες

ΑΛΠΕΙΣ Βουνά

Μεγαλύτερο

από 4.000

3.000 - 4.000

2.000 - 3.000

1.000 - 2.000

500 - 1.000

200 - 500

100 - 200

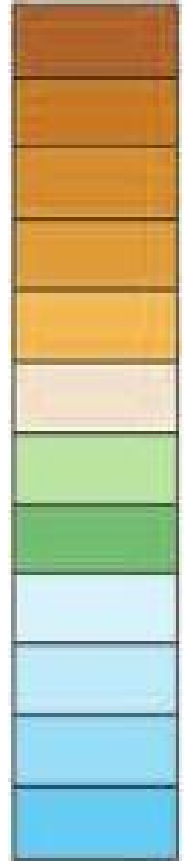
0 - 100

0 - 200

200 - 1.000

1.000 - 2.000

Μεγ. από 2.000

16.1 Γεωμορφολογικός χάρτης της Ευρώπης

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΧΑΡΤΩΝ: 16.1, 25.1 & 25.2		
	Κράτος	Πρωτεύουσα
1	Άγιος Μαρίνος	Άγιος Μαρίνος
2	Αλβανία	Τίρανα
3	Ανδόρα	Ανδόρα Λα Βέλια
4	Αυστρία	Βιέννη
5	Βατικανό	Βατικανό
6	Βέλγιο	Βρυξέλλες
7	Βοσνία-Ερζεγοβίνη	Σαράγεβο
8	Βουλγαρία	Σόφια
9	Γαλλία	Παρίσι
10	Γερμανία	Βερολίνο
11	Δανία	Κοπεγχάγη
12	Ελβετία	Βέρνη
13	Ελλάδα	Αθήνα
14	Εσθονία	Ταλίν
15	Ηνωμένο Βασίλειο	Λονδίνο
16	Ιρλανδία	Δουβλίνο
17	Ισλανδία	Ρέικιαβικ
18	Ισπανία	Μαδρίτη
19	Ιταλία	Ρώμη
20	Κροατία	Ζάγκρεμπ
21	Κύπρος	Λευκωσία
22	Λετονία	Ρίγα
23	Λευκορωσία	Μινσκ
24	Λιθουανία	Βίλνιους
25	Λιχτενστάιν	Βαντούζ
26	Λουξεμβούργο	Λουξεμβούργο
27	Μάλτα	Βαλέτα
28	Μαυροβούνιο	Ποντγκόριτσα
29	Μολδαβία	Κισινάου

30	Μονακό	Μονακό
31	Νορβηγία	Όσλο
32	Ολλανδία	Άμστερνταμ
33	Ουγγαρία	Βουδαπέστη
34	Ουκρανία	Κίεβο
35	Βόρεια Μακεδονία	Σκόπια
36	Πολωνία	Βαρσοβία
37	Πορτογαλία	Λισαβόνα
38	Ρουμανία	Βουκουρέστι
39	Ρωσία*	Μόσχα
40	Σερβία	Βελιγράδι
41	Σλοβακία	Μπρατισλάβα
42	Σλοβενία	Λιουμπλιάνα
43	Σουηδία	Στοκχόλμη
44	Τουρκία*	Άγκυρα
45	Τσεχία	Πράγα
46	Φινλανδία	Ελσίνκι

(*Το μεγαλύτερο τμήμα της Ρωσίας και της Τουρκίας βρίσκεται στην ασιατική ήπειρο.)

Ποταμοί:

- 1** Τάγος **2** Λίγηρας **3** Σηκουάνας **4** Ρήνος
5 Δνείπερος **6** Δούναβης **7** Βόλγας

Λίμνες: **1** Ονέγκα **2** Λάντογκα

Πεδιάδες:

- 1** Βορειοευρωπαϊκή Πεδιάδα **2** Πεδιάδα του Πάδου
3 Παννονικό Λεκανοπέδιο **4** Ρωσική Πεδιάδα

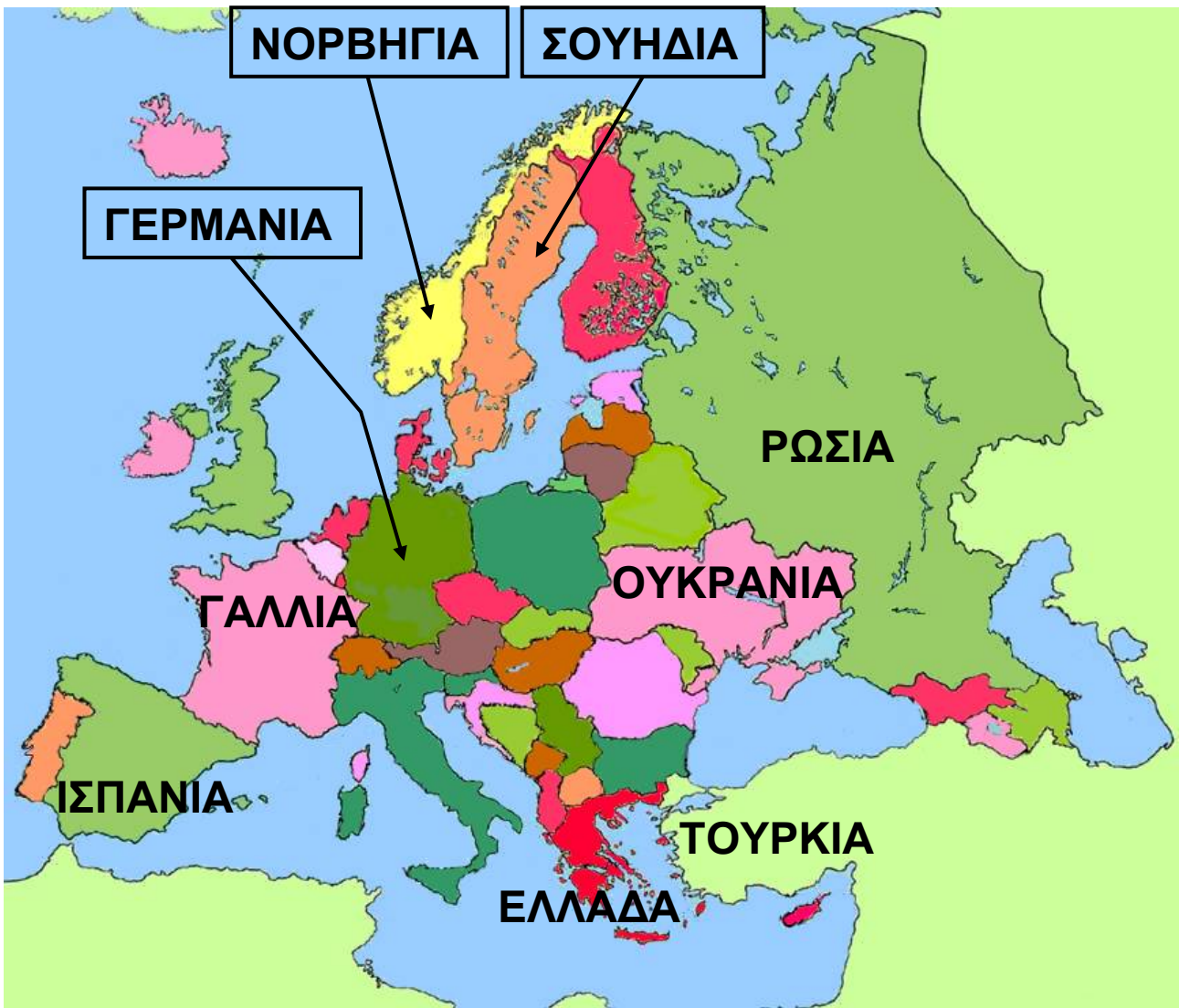

Υπόμνημα

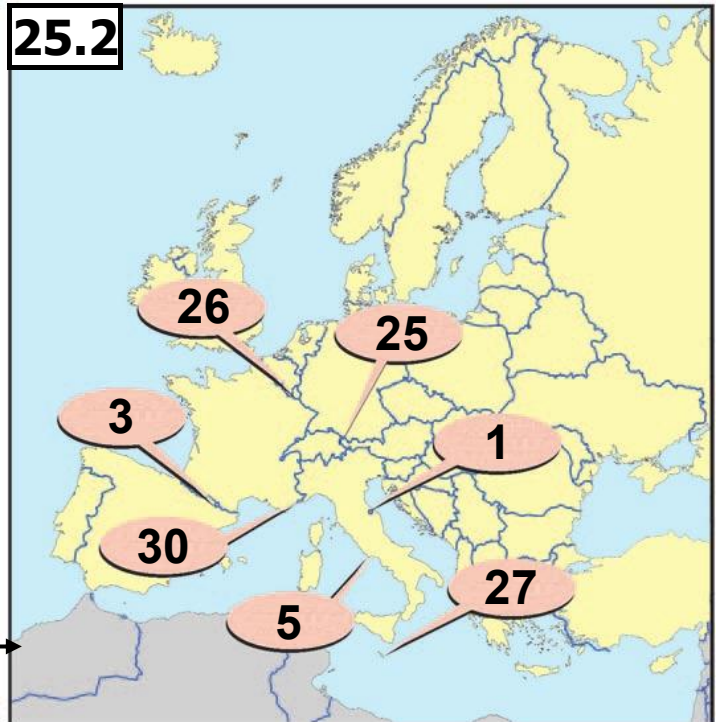
	Ωκεάνιο		Πολικό
	Μεταβατικό		Μεσογειακό
	Ηπειρωτικό(βόρειο)		Κλίμα ύψους
	Ηπειρωτικό(νότιο)		Ζεστά θαλάσσια ρεύματα

1	Παρίσι	5	Πράγα	9	Βουδαπέστη
2	Βρυξέλλες	6	Μπάμπεργκ	10	Βελιγράδι
3	Βερολίνο	7	Μόναχο	11	Βουκουρέστι
4	Στοκχόλμη	8	Βιέννη	12	Κωνσταντινούπολη

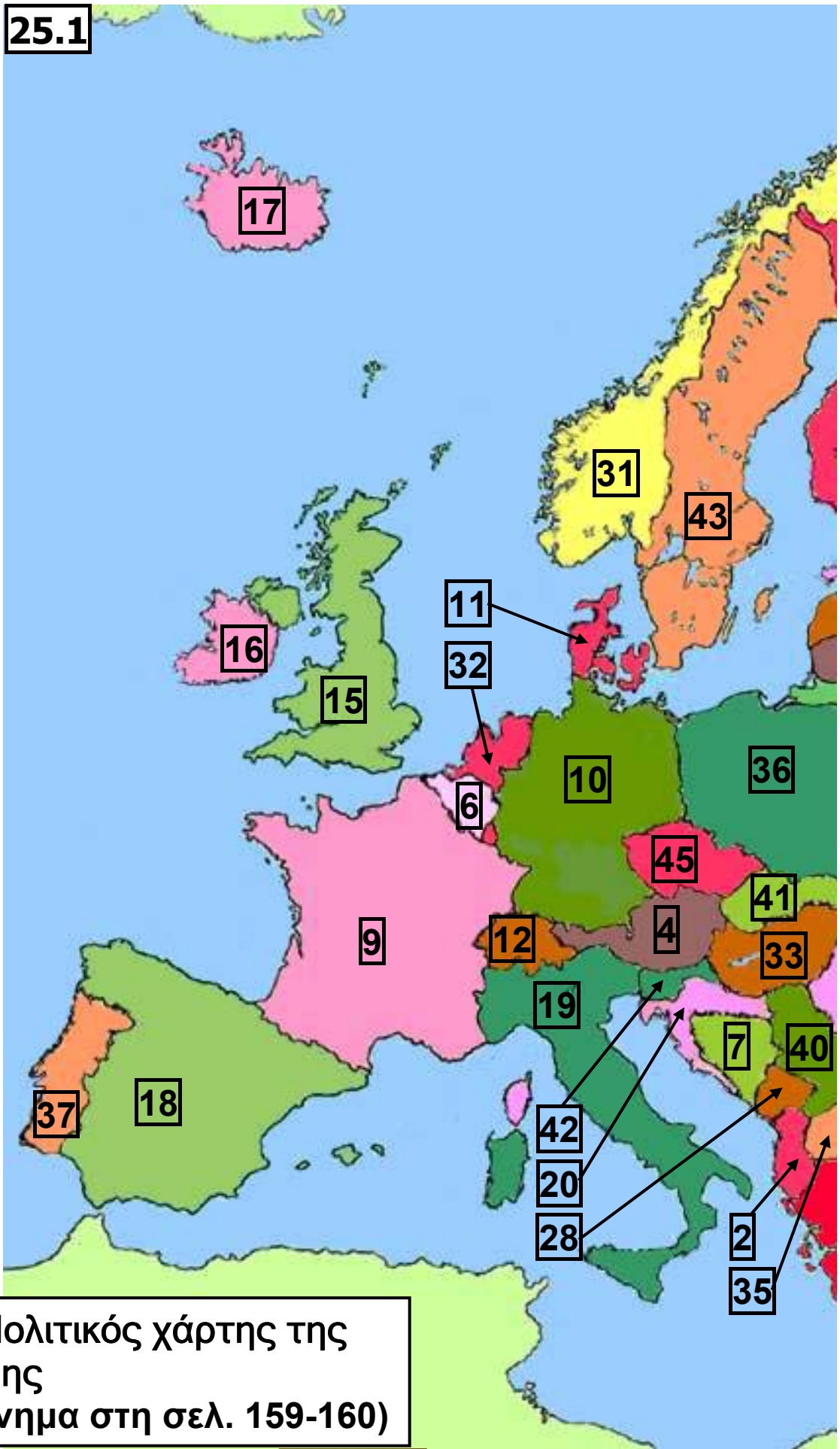
1	Ατλαντικός Ωκεανός	5	Ιόνιο Πέλαγος
2	Βόρεια Θάλασσα	6	Μεσόγειος Θάλασσα
3	Βαλτική Θάλασσα	7	Μαύρη Θάλασσα
4	Αδριατική Θάλασσα	8	Κασπία Θάλασσα

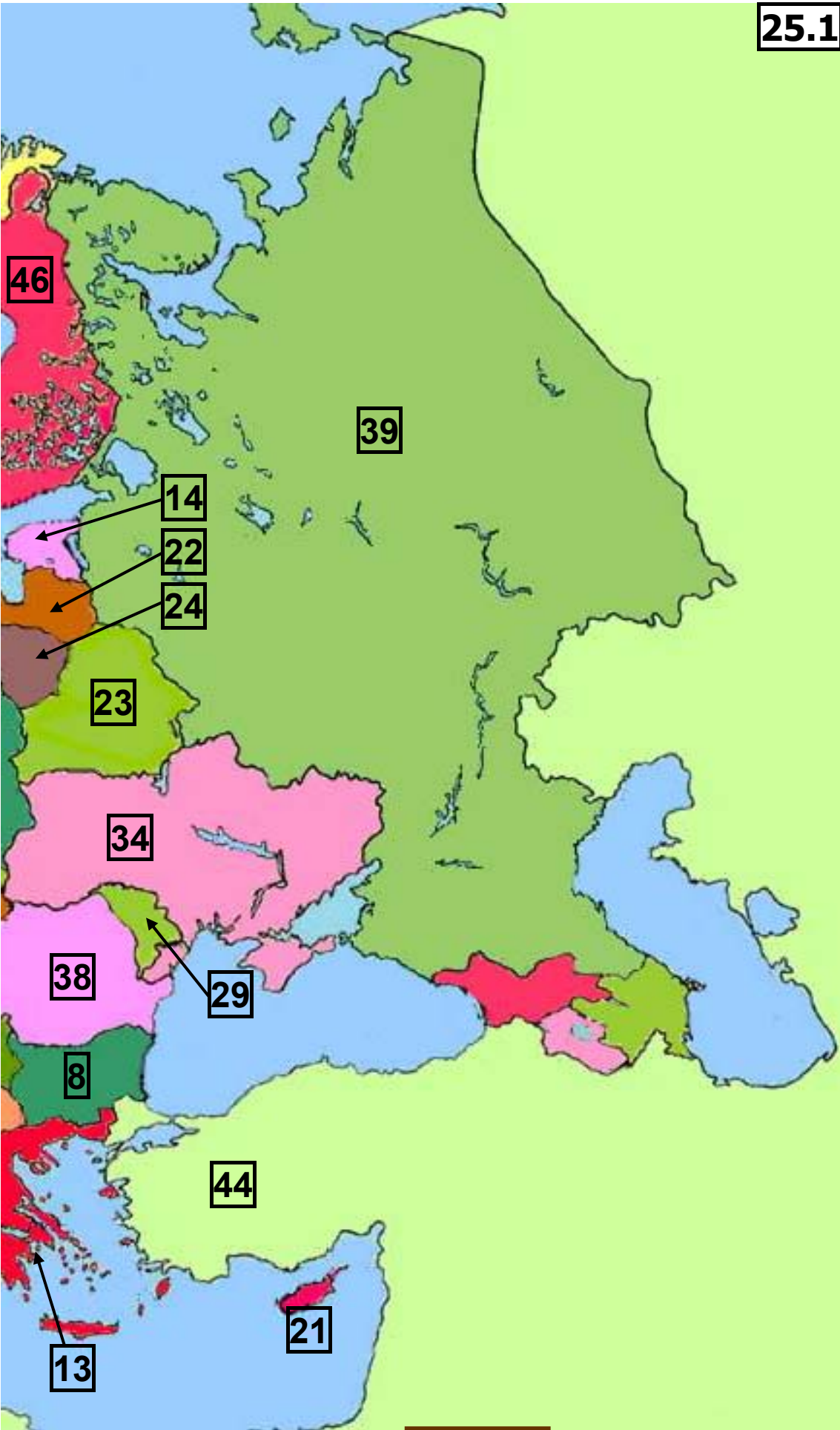
25.1 Πολιτικός χάρτης της Ευρώπης (στις επόμενες δύο σελίδες αναλυτικά) (Υπόμνημα στη σελ. 159-160)

25.2 Χάρτης μικρών κρατών της Ευρώπης (Υπόμνημα στη σελ. 159-160)

25.1 Πολιτικός χάρτης της Ευρώπης
(Υπόμνημα στη σελ. 159-160)

25.3 Τα κράτη της Ευρώπης το 2006

Κράτος			
Άγιος Μαρίνος	Αλβανία	Ανδόρα	Αυστρία
Πρωτεύουσα			
Άγιος Μαρίνος	Τίρανα	Ανδόρα Λα Βέλια	Βιέννη
Περιοχή Ευρώπης			
Νότια	Νοτιοανατολική	Νοτιοδυτική	Κεντρική
Πληθυσμός			
28.000	3.874.000	71.822	8.117.754
Έκταση (τετρ. χλμ.)			
61	28.748	468	83.845
Πυκνότητα πληθυσμού (κάτ. / τετρ. χλμ.)			
486	135	154	97
Κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. (σε \$)			
34.100	5.500	38.800	39.000

Κράτος			
Βατικανό	Βέλγιο	Βοσνία-Ερζεγοβίνη	Βουλγαρία
Πρωτεύουσα			
Βατικανό	Βρυξέλλες	Σαράγεβο	Σόφια
Περιοχή Ευρώπης			
Νότια	Δυτική	Νοτιοανατολική	Νοτιοανατολική
Πληθυσμός			
821	10.511.500	4.552.200	7.679.300
Έκταση (τετρ. χλμ.)			
0,44	30.518	51.129	110.994
Πυκνότητα πληθυσμού (κάτ. / τετρ. χλμ.)			
1.866	345	89	69
Κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. (σε \$)			
–	36.500	6.600	11.800

Κράτος			
Γαλλία	Γερμανία	Δανία	Ελβετία
Πρωτεύουσα			
Παρίσι	Βερολίνο	Κοπεγχάγη	Βέρνη
Περιοχή Ευρώπης			
Δυτική	Κεντρική	Κεντρική	Κεντρική
Πληθυσμός			
63.392.150	82.111.000	5.447.100	7.507.300
Έκταση (τετρ. χλμ.)			
543.965	356.974	43.094	39.988
Πυκνότητα πληθυσμού (κάτ. / τετρ. χλμ.)			
117	230	127	188
Κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. (σε \$)			
33.800	34.400	37.400	39.800

Κράτος			
Ελλάδα	Εσθονία	Ηνωμένο Βασίλειο	Ιρλανδία
Πρωτεύουσα			
Αθήνα	Ταλίν	Λονδίνο	Δουβλίνο
Περιοχή Ευρώπης			
Νοτιοανατολική	Ανατολική	Βορειοδυτική	Βορειοδυτική
Πληθυσμός			
11.171.000	1.344.700	60.393.000	4.209.000
Έκταση (τετρ. χλμ.)			
131.957	45.227	241.752	70.285
Πυκνότητα πληθυσμού (κάτ. / τετρ. χλμ.)			
85	30	250	60
Κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. (σε \$)			
30.500	21.800	35.300	45.600

Κράτος			
Ισλανδία	Ισπανία	Ιταλία	Κροατία
Πρωτεύουσα			
Ρέικιαβικ	Μαδρίτη	Ρώμη	Ζάγκρεμπ
Περιοχή Ευρώπης			
Βορειοδυτική	Νοτιοδυτική	Νότια	Νοτιοανατολική
Πληθυσμός			
307.670	44.474.630	58.751.200	4.442.800
Έκταση (τετρ. χλμ.)			
103.000	504.782	301.302	56.538
Πυκνότητα πληθυσμού (κάτ. / τετρ. χλμ.)			
3	88	195	79
Κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. (σε \$)			
39.400	33.700	31.000	15.500

Κράτος			
Κύπρος	Λετονία	Λευκορωσία	Λιθουανία
Πρωτεύουσα			
Λευκωσία	Ρίγα	Μινσκ	Βίλνιους
Περιοχή Ευρώπης			
Νοτιοανατολική	Ανατολική	Ανατολική	Ανατολική
Πληθυσμός			
778.550	2.281.300	9.274.700	3.385.000
Έκταση (τετρ. χλμ.)			
9.251	64.589	207.595	65.300
Πυκνότητα πληθυσμού (κάτ. / τετρ. χλμ.)			
84	35	47	52
Κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. (σε \$)			
27.100	17.700	10.200	16.700

Κράτος			
Λιχτενστάιν	Λουξεμβούργο	Μάλτα	Μαυροβούνιο
Πρωτεύουσα			
Βαντούζ	Λουξεμβούργο	Βαλέτα	Ποντγκόριτσα
Περιοχή Ευρώπης			
Κεντρική	Δυτική	Νότια	Νοτιοανα- τολική
Πληθυσμός			
35.175	459.500	406.020	631.000
Έκταση (τετρ. χλμ.)			
160	2.586	316	14.026
Πυκνότητα πληθυσμού (κάτ. / τετρ. χλμ.)			
220	178	1.285	45
Κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. (σε \$)			
25.000	80.800	23.200	3.800

Κράτος			
Μολδαβία	Μονακό	Νορβηγία	Ολλανδία
Πρωτεύουσα			
Κισινάου	Μονακό	Όσλο	Άμστερνταμ
Περιοχή Ευρώπης			
Ανατολική	Νότια	Βόρεια	Δυτική
Πληθυσμός			
4.320.500	32.670	4.681.200	16.358.000
Έκταση (τετρ. χλμ.)			
33.700	2	323.877	41.865
Πυκνότητα πληθυσμού (κάτ. / τετρ. χλμ.)			
128	16.335	15	391
Κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. (σε \$)			
2.200	30.000	55.600	38.600

Κράτος			
Ουγγαρία	Ουκρανία	Βόρεια Μακεδονία	Πολωνία
Πρωτεύουσα			
Βουδαπέστη	Κίεβο	Σκόπια	Βαρσοβία
Περιοχή Ευρώπης			
Κεντρική	Ανατολική	Νοτιοανα- τολική	Κεντρική
Πληθυσμός			
10.064.000	46.300.000	2.038.500	38.125.500
Έκταση (τετρ. χλμ.)			
93.030	603.700	25.713	312.685
Πυκνότητα πληθυσμού (κάτ. / τετρ. χλμ.)			
108	77	79	122
Κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. (σε \$)			
19.500	6.900	8.400	16.200

Κράτος			
Πορτογαλία	Ρουμανία	Ρωσία*	Σερβία
Πρωτεύουσα			
Λισαβόνα	Βουκουρέστι	Μόσχα	Βελιγράδι
Περιοχή Ευρώπης			
Νοτιοδυτική	Νοτιοανα- τολική	Ανατολική	Νοτιοανα- τολική
Πληθυσμός			
10.569.600	21.565.200	141.377.750	10.150.300
Έκταση (τετρ. χλμ.)			
92.389	237.500	17.540.000	88.361
Πυκνότητα πληθυσμού (κάτ. / τετρ. χλμ.)			
115	91	8	115
Κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. (σε \$)			
21.800	11.100	14.600	7.700

Κράτος			
Σλοβακία	Σλοβενία	Σουηδία	Τουρκία*
Πρωτεύουσα			
Μπρατισλάβα	Λιουμπλιάνα	Στοκχόλμη	Άγκυρα
Περιοχή Ευρώπης			
Κεντρική	Νοτιοανα- τολική	Βόρεια	Νοτιοανα- τολική
Πληθυσμός			
5.393.650	2.010.400	9.113.300	73.427.000
Έκταση (τετρ. χλμ.)			
49.036	20.253	449.964	780.580
Πυκνότητα πληθυσμού (κάτ. / τετρ. χλμ.)			
110	99	20	94
Κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. (σε \$)			
19.800	27.300	36.900	9.400

Κράτος		
Τσεχία	Φινλανδία	
Πρωτεύουσα		
Πράγα	Ελσίνκι	
Περιοχή Ευρώπης		
Κεντρική	Βόρεια	
Πληθυσμός		
10.287.200	5.277.000	
Έκταση (τετρ. χλμ.)		
78.864	338.144	
Πυκνότητα πληθυσμού (κάτ. / τετρ. χλμ.)		
131	16	
Κατά κεφαλήν Α.Ε.Π. (σε \$)		
24.400	35.500	

Χρονικό ένταξης κρατών στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Έτος: 1957

Κράτη

Αρ. μελών: 6

Βέλγιο

Γερμανία

Λουξεμβούργο

Γαλλία

Ιταλία

Ολλανδία

Έτος: 1973

Κράτη

Αρ. μελών: 9

Δανία

Ιρλανδία

Ηνωμένο Βασίλειο

Έτος: 1981

Κράτη

Αρ. μελών: 10

Ελλάδα

Έτος: 1986

Κράτη

Αρ. μελών: 12

Ισπανία

Πορτογαλία

Έτος: 1995

Κράτη

Αρ. μελών: 15

Αυστρία

Φινλανδία

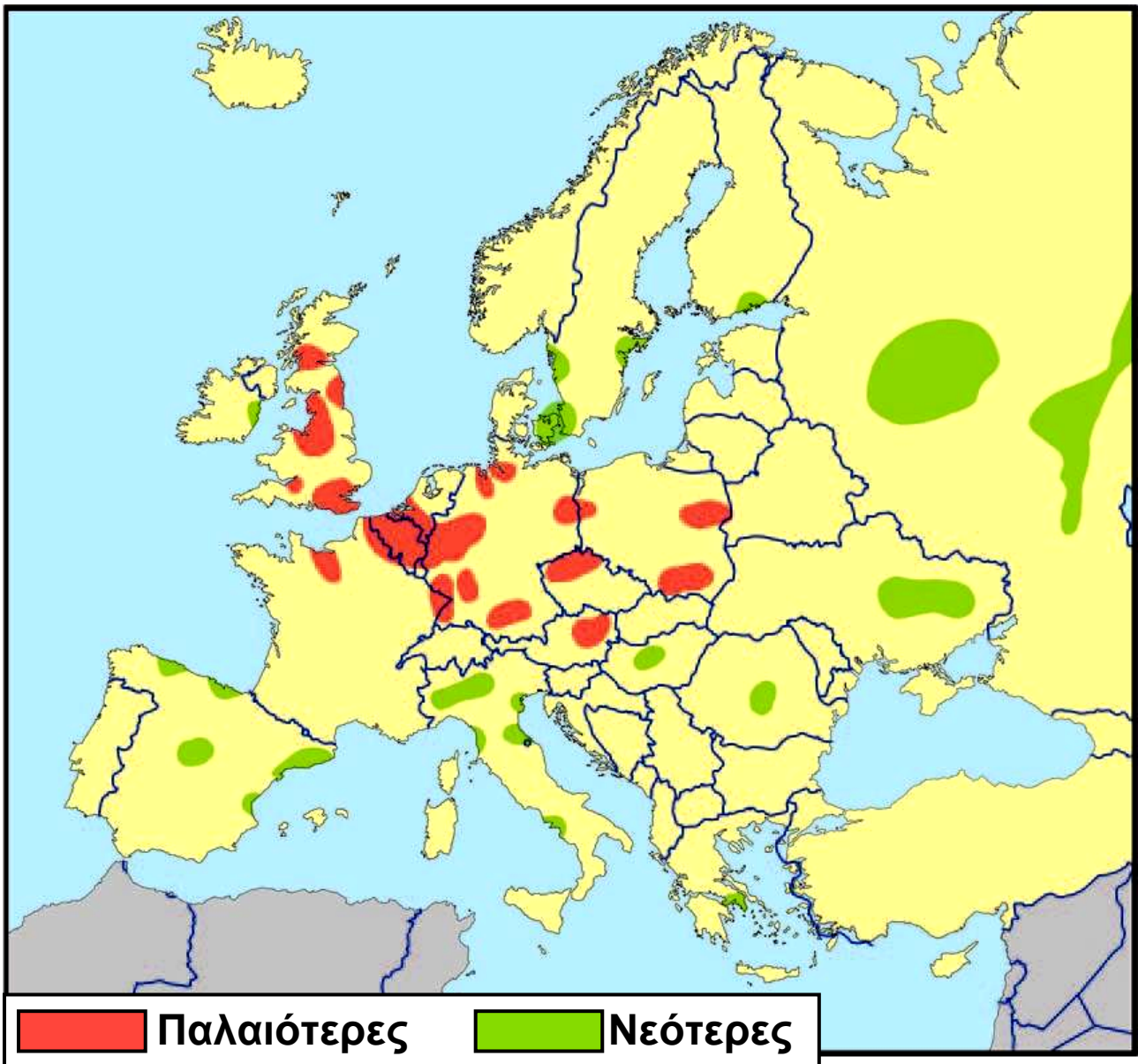

Σουηδία

26.2 Χρονολογίες ένταξης των κρατών-μελών της Ε.Ε.
(συνεχίζεται στην επόμενη σελίδα)

Έτος: 2004	Κράτη	Αρ. μελών: 25
 Εσθονία	 Λετονία	 Μάλτα
 Πολωνία	 Σλοβενία	 Κύπρος
 Λιθουανία	 Ουγγαρία	 Σλοβακία
 Τσεχία		
Έτος: 2007	Κράτη	Αρ. μελών: 27
 Βουλγαρία	 Ρουμανία	

26.2 Χρονολογίες ένταξης των κρατών-μελών της Ε.Ε.

41.1 Χάρτης βιομηχανικών περιοχών της Ευρώπης

Περιεχόμενα

ΕΝΟΤΗΤΑ 3η Οι κάτοικοι της Ευρώπης (συνέχεια από τον δεύτερο τόμο)

Μάθημα 28. Η διοικητική διαίρεση της Ελλάδας	5
Μάθημα 29. Ο πληθυσμός της Ευρώπης	21
Μάθημα 30. Τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού της Ευρώπης	28
Μάθημα 31. Ο πληθυσμός της Ελλάδας	40
Μάθημα 32. Τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά των Ευρωπαίων	53
Μάθημα 33. Οι μεγάλες πόλεις της Ευρώπης	62
Μάθημα 34. Οι μεγάλες πόλεις της Ελλάδας	74
Μάθημα 35. Οι βαλκανικές χώρες	83
Μάθημα 36. Οι γείτονες μας στα Βαλκάνια	93

ΕΝΟΤΗΤΑ 4η Οι οικονομικές δραστηριότητες των Ευρωπαίων

Μάθημα 37. Οι τομείς παραγωγής της ευρωπαϊκής οικονομίας	104
Μάθημα 38. Η γεωργία και η δασοκομία στην Ευρώπη	114
Μάθημα 39. Η κτηνοτροφία, η αλιεία και οι υδατοκαλλιέργειες στην Ευρώπη	127
Μάθημα 40. Ο πρωτογενής τομέας στην Ελλάδα	137

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.